

**Művészet, média, marketing -
A 2022-es Savaria Filmszemle konferenciakötete**

**Művészet, média, marketing –
A 2022-es Savaria Filmszemle
konferenciakötete**

Impresszum

Művészet, média, marketing – A 2022-es Savaria Filmszemle konferenciakötete

Szerkesztő:
Dr. Kollarik Tamás PhD

Társszerkesztő:
Lovass Tibor

Olvasószerkesztő:
Bognár-Borbély Réka
Buzás Boglárka

Korrektor:
Angyal István

Tördelő:
Heckmann Tamás

Fotó:
Nyirkos Zsófia

© Magyar Művészeti Akadémia
Művészetelméleti és Módszertani Kutatóintézet, 2023
© Szerzők, 2023
© Szerkesztők, 2023

ISBN 978-615-6669-00-1

MMA MMKI
1121 Budapest, Budakeszi út 38.

A kiadásért felel dr. Csáji László Koppány, a Magyar Művészeti Akadémia
Művészetelméleti és Módszertani Kutatóintézet igazgatója.

Tartalomjegyzék

Dr. Kollarik Tamás: Előszó	7
Dr. Takó Sándor: Az irodalmi művek filmre vitele – Az életrajzi, történelmi eseményeken alapuló filmtémák jogi helyzete	11
Petri Zsolt: A magyar animációoktatás strukturális változásai és fejlődési irányai – Keretek, trendek és válaszok	17
Bordács Andrea: Párhuzamos kapcsolások – Szimultán jelenségek a kortárs művészetben	37
Dér Cs. Dezső – Zrinyi Ivett: Virtuális világ a kulturális közösség-szervezésben – Hogyan szólítsuk meg a Z generációt?	49
Kuglics Gábor – Morvay Szabolcs: Filmklubok Magyarországon – A filmklubhálózat és technikai feltételeinek, fejlesztési igényeinek felmérése a közösségi színterek és közművelődési intézmények vonatkozásában	61
Lukácsy György: Újjáéledő egyetemi filmklubhálózat	79
Kovács István: Marketingkommunikációs folyamatok a Vasvár Népfőiskola gyakorlatában	89
Kis Domonkos Márk: Déryné Program – Színház mindenkinek!	99
Oszkó-Jakab Natália: A Művészetek Völgye és a Művészetek a Vidékfejlesztésért Alapítvány	109
Csúri Ákos: A folklór mint a közösségépítés és a fesztiválhangulat aggregátora	117

Előszó

A Savaria Filmszemle az elmúlt évtizedben folyamatosan, évről évre fejlődött, nemcsak a filmek kínálata, hanem a vetítéseket kísérő rendezvények tekintetében is. A szervezők Lovass Tibor fesztiváligazgató úr irányításával 2021-ben döntöttek úgy, hogy minden évben egy fontos témát a fókuszba helyezve tudományos és ismeretterjesztő tanácskozást is szerveznek. A szervezőmunkába a filmszemle korábbi szakmai partnereit vonták be segítségül: a Magyar Művészeti Akadémia Művészetelméleti és Módszertani Kutatóintézetet (MMA MMKI), a Moholy-Nagy Művészeti Egyetemet (MOME) és természetesen a 2020 óta legnagyobb támogatójukat, a Nemzeti Filmintézetet (NFI).

A Savaria Filmszemle szervezői minden évben meghívták a nagyobb hazai filmfesztiválok vezető szakembereit, akikkel egyébként változó helyszínen és formában folyamatos volt a kapcsolat, az egyeztetés a magyar film és filmfesztiválok helyzetét illetően. A korábbi filmes szakigazgatási szervezetek, a Nemzeti Filmalap és a Nemzeti Média- és Hírközlési Hatóság Média tanácsának Magyar Média Mecenatúra programja is segítette ezt a folyamatot, amelyet később a jogutód szerv, az NFI karolt fel. Mindezek az előzmények megalapozták a szervezési

1. kép: Balról jobbra: dr. Kollarik Tamás filmes szakember, a könyv szerkesztője, a Savaria Konferencia elnöke; dr. Bakó Béla, a TIT Vas Megyei Egyesületének igazgatója és Lovass Tibor, a Savaria Filmfesztivál igazgatója, a könyv társszerkesztője

2. kép: Dr. Kollarik Tamás filmes szakember, a könyv szerkesztője, a Savaria Konferencia elnöke

elvet és kijelölték a konferencia témáját, amelyet *A Kárpát-medence filmszemléi egykor és ma* címmel szerveztek meg.

Az MMA MMKI akkori igazgatójával, dr. habil. Kocsis Miklóssal összefogva kezdeményeztük, hogy a 2021-es Savaria Konferencián elhangzott előadásokat szerkesztett tanulmánykötetbe rendezzük, amely tematika egyébként remekül illik majd a gondozásukban megjelent filmszakmai kiadványok sorába: *Mozgóképek és paragrafusok*¹; *Animációs körkép*²; *Film és jog a gyakorlatban*³; *Magyar animációs alkotók I.*⁴; *Magyar forgatókönyvírók I.*⁵; *Magyar producerek I.*⁶ A kötet már a kutatóintézet 2022-ben kinevezett vezetőjének, dr. Csáji László Koppánynak

¹ *Mozgóképek és paragrafusok. A filmgyártás intézményi és szabályozási kérdései.* Szerk. KOLLARIK Tamás, VARGA Balázs, Bp., MMA MMKI, 2018.

² *Animációs körkép. A magyar animáció oktatási, intézményi, forgalmazási és pályázati lehetőségei – rövid történeti kitekintéssel.* Szerk. FÜLÖP József, KOLLARIK Tamás, Bp., MMA MMKI, 2016.

³ KOLLARIK Tamás – TAKÓ Sándor: *Film és jog a gyakorlatban. A filmalkotás folyamatát övező egyes magánjogi kérdések.* Bp., MMA MMKI, 2021.

⁴ *Magyar animációs alkotók I.* Szerk. FÜLÖP József, KOLLARIK Tamás, Bp., MMA MMKI, 2019.

⁵ *Magyar forgatókönyvírók I.* Szerk. KÖBLI Norbert, KOLLARIK Tamás, Bp., MMA MMKI, 2017.

⁶ *Magyar producerek I.* Szerk. KOLLARIK Tamás Bp., MMA MMKI, 2021.

a koordinálásával és a FilmHungary és a Savaria Filmalapítvány együttműködésével *Filmfesztiválkörkép*⁷ címmel 2023-ban jelent meg. A könyvbemutató pedig már az új szervező, a Nemzeti Média- és Hírközlési Hatóság közreműködésével megvalósuló III. Savaria Konferencián jött létre, amelyet *A művészet és média kapcsolatának változása a digitális kultúra világában* címmel szerveztek meg.

Jelen kötet tanulmányai a 2022-es *Művészet, média, marketing* konferencián elhangzott előadásokon alapulnak, de egyben folytatásai is a kutatóintézet és a Savaria Konferencia szakmai köteteinek. A szűkebben vett filmes, audiovizuális terület felől indulva a megcélzott tematika elérte a mozgókép világán túli kulturális felületeket és rendezvényeket, de a konferencia címében megjelölten a média és a marketing szempontjából vizsgálta azok működését. Magas szakmai szintet biztosító előadói névsor – Bordács Andrea, Csúri Ákos, Dér Cs. Dezső, Zrínyi Ivett, Kiss Domonkos Márk, Kovács István, Kuglics Gábor, Morvay Szabolcs, Lukácsy György, Oszkó-Jakab Natália, Petri Zsolt és dr. Takó Sándor – állt össze, az animáció oktatásától a Művészetek Völgye szervezéséig, a magyarországi filmklubrendszer működésén át számos izgalmas, a sokszínű magyar kulturális világ működését és rendszerét bemutató írások kerülhettek be a kötetbe.

A Savaria Filmakadémia, a FilmHungary és a kutatóintézet legújabb kötetének tanulmányai, helyzetértékelései és beszámolóí meggyőződésem, hogy hasznos háttéranyagai lehetnek minden a kultúra szervezésével vagy igazgatásával foglalkozó felsőoktatási képzésnek.

Dr. Kollarik Tamás
szerkesztő,
a Savaria Konferencia elnöke

⁷ *Filmfesztiválkörkép – A magyar filmfesztiválok működése és lehetőségei 2011–2020 között.* Szerk. KOLLARIK Tamás, Bp., MMA MMKI, 2023.

Dr. Takó Sándor

Az irodalmi művek filmre vitele

Az életrajzi, történelmi eseményeken alapuló filmtémák jogi helyzete¹

Az irodalmi művek filmes célú átdolgozása, köznapi nevén megfilmesítése közel egyidősnek mondható az első filmfelvételekkel. Hazánkban a kolozsvári színház-igazgatóból az első magyar filmmogullá avanzsálódó Janovics Jenő, az Egyesült Államokban a Paramount Stúdiót alapító, magyar származású Zukor Adolf² volt az, aki úttörőként elsők között nyúlt az irodalmi művekhez mint ideális filmes „alapanyagokhoz”.

Janovics a magyar irodalmi és történelmi hagyományokban látta a hazai film fellendítésének lehetőségét. Ahogyan fogalmazott: „Ez a kicsi ország a maga szűkre határolt nyelvterületével csak valami különleges stílussal, valami jellegzetes sajátosság révén, valami zamatos eredetiség színében vonhatja magára a külföld figyelmét.”³

Nem véletlen, hogy a filmműhelyében készülő *Sárga csikó*, az első magyar filmes világsiker is egy irodalmi adaptáció volt. A filmet Csepreghy Ferenc sikeres, hasonló című népszínművéből készítették 1913-ban a francia Pathé cég közreműködésével, Félix Vanyl rendezésében. Külföldön a *Vak ember titka* címen forgalmazták, százharminchét kópiát adtak el belőle a világon, többek között még Japánban is bemutatásra került.⁴

Az irodalmi művek filmes feldolgozása napjainkban is rendkívül népszerű, Európában és a tengerentúlon is egymás után találkozhatunk a hol sikeres, hol kevésbé jól sikerült adaptációkkal. Két, egymásra jelentősen reflektáló műfajról van szó, az irodalmi művek kiváló „alapanyagai” tudnak lenni a film alapjául szolgáló forgatókönyveknek. Tekintettel pedig arra, hogy a könyveknek sokszor nagyszámú olvasóközönsége is van, gazdasági, forgalmazási szempontból is jó döntés lehet egy-egy könyvet, könyvsorozatot filmvászonra, televíziós képernyőre vinni.

Amilyen nehéz azonban egy könyvet megfelelően mozgóképen feldolgozni, ugyanolyan komplex kérdés lehet az ezzel kapcsolatos szerzői jogokat ebben a sokszereplős egyenletben (szerző, kiadó, örökösök, hagyatékezelők) tisztázni.

¹ A tanulmány egyes részei korábban megjelent az MMA MMKI gondozásában kiadott TAKÓ Sándor – KOLLARIK Tamás: *Film és jog a gyakorlatban* című kötetben. Megjelenés éve: 2021.

² *Zukor Adolf – A közönség sohasem téved*. Szerk. KOLLARIK Tamás – TAKÓ Sándor, Bp., FilmHungary Kft., 2020.

³ BALOGH Gyöngyi – ZÁGONI Bálint: *A kolozsvári filmgyártás képes története 1913-tól 1920-ig*. Kolozsvár, Filmtett Egyesület – Magyar Nemzeti Filmarchívum, 2009, 12.

⁴ Uo., 14.

Az irodalmi mű szerzője, mint minden alkotó, az egyéni, eredeti jellegű művének megalkotása pillanatától *de iure*, azaz a törvény erejénél fogva szerzői jogi védelemben részesül. A szerzői jogi védelemhez ez esetben is elegendő maga az alkotómunka eredménye, a mű regisztrációjához vagy egyéb nyilvántartásba vételéhez nem kötött.

A szerzőnek a művön a megalkotás pillanatától személyi és vagyoni jogosultságai keletkeznek. A személyhez fűződő jogai, mint legtipikusan a névfeltüntetés joga vagy a mű egységének a védelme, a szerzőt halála után is megilleti, a személyhez fűződő jogokat átruházni a magyar és nemzetközi jog szerint pedig nem lehet.

Az irodalmi mű azonban vagyoni töltettel is bír, s mint gazdasági jószág is hasznosítható. Ebből kifolyólag a szerző a művön keletkezett vagyoni jogait, mint például a többszörözéshez, terjesztéshez, nyilvános előadáshoz való jogát, átruházhatja ugyan harmadik félre, azonban felhasználási engedélyt csupán egyes vagyoni jogok tekintetében adhat, irodalmi műveknél jellemzően a kiadóra. Mindezek a vagyoni jogosultságok a szerzőt, valamint a szerző örököseit egészen a szerző, több szerző esetén pedig az utolsó szerző halálát követő év első napjától számított hetven évig megilletik.

A megfilmesítés kapcsán meghatározó vagyoni jogosultság az Szjt. 29. §-a által meghatározott átdolgozás joga. Az Szjt. értelmében az irodalmi mű szerző-

12

3. kép: Dr. Takó Sándor, az MMA alumni ösztöndíjas alkotója, egyetemi oktató

jének ugyanis kizárólagos joga van arra, hogy művét átdolgozza, illetve hogy erre másnak engedélyt adjon. Ilyen tipikus átdolgozási mód lehet az irodalmi mű filmre vitele. Több irodalmi mű is szolgálhat alapul film létrejöttéhez, erre példa a Madarász Isti rendezésében bemutatott *A fekete múmia átka* című televíziós film, amelynek forgatókönyvét Madarász Isti Rejtő Jenő műveit, karaktereit felhasználva készítette el.⁵

Az irodalmi művet a szerző jellemzően nem maga dolgozza át mozgóképen, hanem erre felhatalmazást ad egy filmelőállítónak. Ez persze nem jelenti azt, hogy az irodalmi mű szerzője ne válhatna – részben – a film jogtulajdonosává is. Jó példa erre J. K. Rowling, a nagy sikerű Harry Potter-könyvsorozat írója, aki a brit produkciós irodával, a Heyday Filmsszel, valamint a Warner Brothers Stúdióval kötött megfilmesítési szerződéssel jogtulajdonossá vált az elkészült filmekben is.⁶ A film jegy- és merchandisingbevételeiből való részesedés pedig egy csapásra még az angol királyi családnál is gazdagabbá tették Rowlingot.⁷

A filmalkotónak, ha egy ígéretes filmtémára talál a könyvben, a következőket kell megvizsgálnia.

A felhasználás szempontjából meghatározó, hogy a felhasználni kívánt mű szerzője, több szerző esetén az utolsó szerző életben van-e még. Amennyiben a szerző, vagy több szerző esetén az utolsó szerzőtárs már több mint hetven éve elhunyt, az irodalmi mű vélhetően közkinccnek minősül,⁸ s mint ilyen, felhasználási engedély és felhasználási díj fizetése nélkül átdolgozható, filmre vihető. Ebben az esetben is kötelező azonban az irodalmi mű szerzőjének a nevét feltüntetni a filmen.

Amennyiben a szerző még él, vagy elhunyt ugyan, de a mű még nem közkincc, azaz nem telt le a hetvenéves oltalmi idő, a filmalkotónak a könyv jogtulajdonosával meg kell egyeznie a könyv filmre viteléről, amelyről megfilmesítési vagy opciós szerződést kell kötnie a feleknek.

Az opciós szerződés a szerzői jogtulajdonos és a felhasználó, jellemzően a film előállítója, producere között jön létre. A megállapodásban a szerző egy bizonyos időszakra kizárólagos vételi jogot, úgynevezett opciós jogot enged a felhasználónak az irodalmi mű átdolgozására, illetve a kapcsolódó jogok hasznosítására, amely vételi jogért cserébe a felhasználó, függetlenül attól, hogy később megvásárolja-e a filmalkotást, díjat köteles fizetni.

⁵ https://mecenatura.mediatanacs.hu/adatlap/532/A_fekete_mumia_atka (utolsó letöltés 2021. 02. 04.)

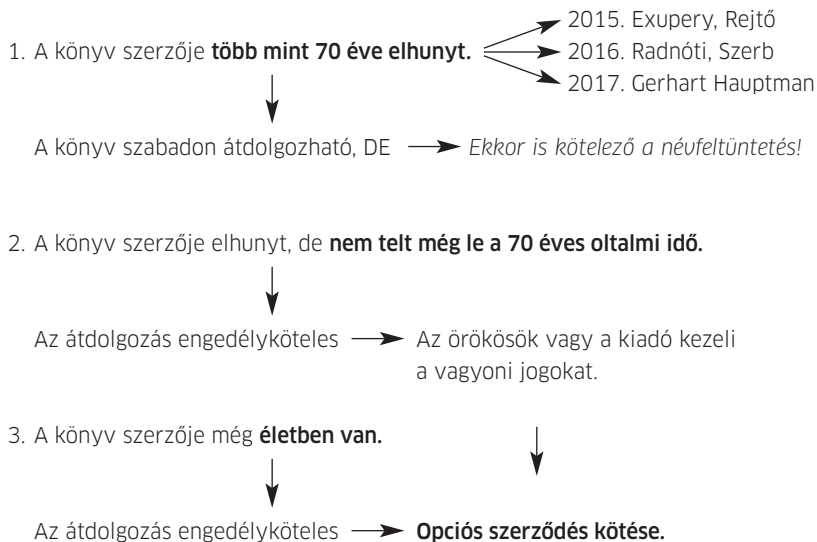
⁶ https://www.imdb.com/title/tt0241527/companycredits?ref_=tt_dt_co (utolsó letöltés: 2021. 03. 19.)

⁷ HILLS, Megan C.: *JK Rowling net worth: How much did the Harry Potter author earn in 2019?* <https://www.standard.co.uk/insider/alist/j-k-rowling-net-worth-harry-potter-author-billionaire-a4234706.html> (utolsó letöltés: 2019. 03. 19.)

⁸ Egyes országokban az oltalmi idő számítása eltér a hazai szabályozástól, így a külföldi felhasználást minden esetben egyedileg kell megvizsgálni.

1. ábra: Az irodalmi átdolgozás esetei

ESETEK

14

Az opciós vagy vételi jog kikötését a Polgári Törvénykönyv 6:225. § (1) bekezdése teszi lehetővé. Az opciós szerződés megkötésekor a felhasználó még nem szerez megfilmesítési jogosultságot az irodalmi műre nézve, csupán egy vételi jogot, amely viszont biztosítja őt afelől, hogy ezt később megteheti egy egyoldalú nyilatkozattal. Így ez a szerződési kikötés biztosítékot ad a filmelőállítónak arra, hogy az opciós időszakban más nem filmesíti meg a művet,⁹ önmaga pedig kellő felhatalmazást kap arra, hogy megkezdje a film fejlesztését, finanszírozási hátterének megteremtését, és csak akkor költsön jelentősebb összeget a film megfilmesítési jogának megvásárlására, ha már rendelkezésére áll a film megvalósításának, de legalább a filmfejlesztés lebonyolításának költségvetési háttere. A felhasználó az opciós jogát a szerződésben meghatározott opciós időtartam vége előtt bármikor gyakorolhatja a jogosulthoz címzett ilyen tartalmú egyoldalú nyilatkozattal és az opciós díj megfizetésével. Az opciós díj megfizetésével a felhasználó, amennyiben ezt a szerződésben megfelelően kikötik, jellemzően engedélyt szerez az irodalmi mű egészben vagy részben történő felhasználására

⁹ A jogosult a szerződésben tudomásul veszi, hogy az opciós jog hatálya alatti időszakban az irodalmi mű felett a megfilmesítés tárgyában nem rendelkezhet, így arra mással megfilmesítési szerződést sem köthet.

és az annak alapján készített film minden származékos termékére és jogaira is, területi és időbeli korlátozás nélkül.

Érdekes kérdést vet fel a történelmi, életrajzi filmek esetköre. Gyakori ugyanis, hogy egy forgatókönyv alapját történelmi, életrajzi események adják. Amint az korábban kifejtésre került, hatályos szerzői jogi szabályozásunk értelmében tényekre, történelmi eseményekre szerzői jogi oltalmat alapítani nem lehet. Ilyen formában nem lehet egyetlen történelmi eseményt vagy személyt szerzői jogi értelemben „kisajátítani”, így a nándorfehérvári ostrom, az 1848-as szabadságharc, vagy ha személyekben gondolkodunk, Hunyadi János, Petőfi Sándor, Tisza István élete is számbeli megkötés nélkül lehet filmforgatókönyv alapja. Amennyiben a film forgatókönyvét, dramaturgiáját kizárólag közismert tényekre, életrajzi adatokra kívánják alapozni, a film szerzői jogi értelemben egyéni, eredeti műnek minősül, és felhasználási engedélyt sem szükséges a felektől kérnie az alkotóknak. Más a helyzet akkor, ha a feldolgozni kívánt történelmi időszakot, történelmi személyt meglévő szerzői mű átdolgozásával kívánjuk megfilmesíteni. Ha az életrajzi film egy meglévő életrajzi regényen alapul, az mint egyéni, eredeti jellegű mű szerzői jogi védelemben részesül, és a fentiekben kifejtett irodalmi mű átdolgozására vonatkozó kérdéseket kell ebben az esetben is alkalmazni. Szintén kiemelendő, hogy attól függetlenül, hogy egy történelmi eseményre szerzői jogi értelemben vett kizárólagosságot alapozni nem lehet, az nem jelenti azt, hogy a korszakot alaptémájául választó egyéni, eredeti jellegű forgatókönyv ne részesülhetne szerzői jogi védelemben.

Fontos kitétel, hogy a film az érintett személy becsületét, jó hírnevét nem sértetheti, valótlan tényt a személy becsületére ártalmas módon nem állíthat, s valós tényt hamis színben sem tüntethet fel.

Irodalomjegyzék

- BALOGH Gyöngyi – ZÁGONI Bálint: *A kolozsvári filmgyártás képes története 1913-tól 1920-ig*. Kolozsvár, Filmtett Egyesület – Magyar Nemzeti Filmarchívum, 2009., 12.
- HILLS, Megan C.: *JK Rowling net worth: How much did the Harry Potter author earn in 2019?* <https://www.standard.co.uk/insider/alist/j-k-rowling-net-worth-harry-potter-author-billionaire-a4234706.html> (utolsó letöltés: 2019. 03. 19.)
- https://mecenatura.mediatanacs.hu/adatlap/532/A_fekete_mumia_atka (utolsó letöltés: 2021. 02. 04.)
- https://www.imdb.com/title/tt0241527/companycredits?ref_=tt_dt_co (utolsó letöltés: 2021. 03. 19.)
- TAKÓ Sándor – KOLLARIK Tamás: *Film és jog a gyakorlatban*. Bp., MMA MMKI 2021.
- *Zukor Adolf – A közönség sohasem téved*. Szerk. KOLLARIK Tamás – TAKÓ Sándor, Bp., FilmHungary Kft., 2020.

Petri Zsolt

A magyar animációoktatás strukturális változásai és fejlődési irányai

Keretek, trendek és válaszok¹

Bevezető²

Az animáció területe jelentős fejlődésen ment keresztül az elmúlt évtizedekben. Új kihívások, új trendek, új lehetőségek, innovatív és diszruptív technológiák jelentek meg, és felerősödött a piaci mechanizmusok nyomása is, melyek a szakmára és az oktatásra is komoly hatással voltak. A változások miatt átalakulóban van a magyar animációs ágazat és fokozódtak a fejlesztési törekvések. A képzési rendszer új utakat keres, új szereplők, új igények jelentek meg. Az animációs terület szakemberhiányára átfogó megoldást azonban még nem sikerült találni.

Bár Magyarországon a filmes területen az elmúlt időszakban számos infrastrukturális és strukturális fejlesztés³ történt, amelyek nyomán az animáció szerepe és helyzete érezhetően felértékelődött a magyar kreatívipari ökoszisztémában, az oktatási rendszernek még nem sikerült követnie sem a fejlesztéseket, sem az elmúlt években megnövekedett piaci igényeket.

Kutatásomban feltérképeztem a magyar animációoktatás jelenleg működő ökoszisztémáját, az elmúlt évek strukturális változásait és a szakterület lehetőségeit, amelyek alapján a hazai animációs oktatás számára hasznosítható fejlődési irányokat, új utakat és konkrét, modellezett javaslatokat vázoltam fel.

¹ A szöveg Petri Zsolt a Magyar Művészeti Akadémia Művészeti Ösztöndíjpályázat kapcsán a Magyar Művészeti Akadémia Művészetelméleti és Módszertani Kutatóintézetnek leadott tanulmányára épül, annak szövegét részben átveszi, struktúráját pedig követi. Az alapul vett munka kutatásvezetője és az ösztöndíjpályázat mentora dr. Kollarik Tamás volt.

² Petri Zsolt a Magyar Művészeti Akadémia Művészeti Ösztöndíjpályázat kapcsán a Magyar Művészeti Akadémia Művészetelméleti és Módszertani Kutatóintézetnek leadott tanulmányára részben építkezve, azt jelentősen kiegészítve és kibővítve dr. Cseporán Zsolt és dr. Kollarik Tamás társszerzők bevonásával 2023 őszén a Valóság folyóirat hasábjain négy részben közöl tanulmányt „A magyar animációoktatás strukturális változásai és irányai” címmel, amely jelen szöveg bizonyos részeit részben átveszi, struktúráját pedig egyes helyeken követi.

³ Például a Magyar Filmiroda filmtámogatási rendszere, az adó-visszatérítés, a Nemzeti Filmintézet (2011–2019 között Magyar Nemzeti Filmalap) különböző szakmai és támogatási programjai: Inkubátor-program, képzésfejlesztési támogatás, Fast Forward-program.

1. Módszertani bevezetés

Művészetelméleti és művészetigazgatási tematikájú kutatásom három pilléren alapszik: egyrészt az elmúlt másfél évtizedben szerzett felsőoktatás-fejlesztői és menedzsmenti tapasztalataim; másrészt – az animációoktatás szempontjából egyébként nem túlzottan terjedelmes – szakirodalom áttekintése; végül pedig azok a szakmai interjúk, amelyeket a hazai animációs közeg piaci, állami és nonprofit szereplőivel készítettem az elmúlt hónapokban.

1.1. Az animáció mint minta? – kutatási előfeltevések

Az animáció műfaját példaértékű területnek tartom abban az értelemben, hogy az elmúlt évtizedekben a művészeti ágak közül talán a *leghamarabb és legradikálisabban érték el a technológia*, a piac és a média területén végbement robbanásszerű változások.

Az animáció oktatásának, illetve az abban rejlő, egyelőre kiaknázatlan potenciálnak, a jelenlegi folyamatainak, fejlődési útjainak és a területen bekövetkezett változásoknak a vizsgálatán keresztül a hazai művészeti oktatás és annak fejlődési, fejlesztési irányai is jobban megérthetők. Az egyik legfontosabb kérdés, hogy *hogyan érdemes a művészeti oktatásban szükséges képzésfejlesztést az animációra alapozva átgondolni, a megfogalmazott képzésfejlesztés irányait kijelölni* és azokat a kiindulási pontokat lefektetni, amelyek a kulturális értékteremtés⁴ mellett a nemzetgazdaságban mérhető eredmények elérését is segíthetik.⁵

1.2. A vizsgált szempontok

A magyar animációoktatás strukturális változásainak és fejlődési irányainak megértéséhez, továbbá a 2022-ben érvényes fejlesztési javaslatok és oktatási modellek felvázolásához, amely az animációoktatás területén egyértelműen, de a megfelelő változtatások után más művészeti területeken is érvényes mintát jelenthet, az alábbi szempontokat kell megvizsgálni.

⁴ Ilyen például a nemzetközi fesztiválokon sikerrel szereplő szerzői filmek támogatása.

⁵ Jelentős példákat látunk világszerte – a régióban legerősebben Lengyelországban – a játék- és animációs ipar kiemelt fejlesztésére, a terület becsatornázására a globális vérkeringésbe. Csak egy fontos példa a sok közül a Google for Startups közép-kelet-európai régióban kifejezetten játékfejlesztő cégeknek meghirdetett akcelerator programja, amelynek köszönhetően a régió cégei hatalmas fejlődésnek indultak, és globális projektekkel erősítik hazájuk kreatíviparát és nemzetgazdaságát.

Fontos megértenünk az *általános trendfolyamatokat és hatásukat* az animációban, amelyek alapvetően határozzák meg a területet és a fejlesztési lehetőségeket. Az általános trendek között foglalkozom a digitalizációval, az új médiafogyasztási trendekkel, az egyre erősödő kreatíviparral és a kulturális globalizáció jelenségével. A téma átfogó megértéséhez elengedhetetlen a magyar *animációs oktatási* ökoszisztéma áttekintése, hogy egyszerre lássuk a történeti kontextust és a jelenlegi szereplőket és lehetőségeket.

1.3. Felsőoktatás-fejlesztési tapasztalatok⁶

Személyes kapcsolódásom⁷ és a téma iránti érdeklődésem elsősorban a MOME-n eltöltött 14 év (2007–2021) alatt alakult ki, ahol – különböző pozíciókban – tevékeny részese voltam a művészeti felsőoktatás projektalapú és graduális képzési rendszeren kívüli konstrukciók fejlesztésének. A képzésfejlesztésben szerzett egyik legjelentősebb tapasztalatom az egyetem felnőttképzési portfólióját gondozó MOME Open elindítása, kiépítése, fejlesztése és működtetése volt, amelynek keretében több animációhoz kapcsolódó kísérleti képzés is megvalósult: így a *Visual Storytelling*- (storyboard), *CGI*- (komputeranimáció), *VFX*- (speciális effektek), *animációs produceri* és *transzmédia-produceri* képzések, illetve az a további közel hatvan tanfolyam, amelyek fejlesztése és megvalósítása az én felügyeitem alatt zajlott.

A MOME ezen a módon igyekezett segítséget nyújtani a kreatívipar szakemberszükségletének kezelésében és a tartalomfejlesztésre felkészült kreatívok képzésében. A terv egy összehangolt moduláris oktatási portfólió kidolgozása volt, amelyben egymással összefüggésben jelennek meg a különböző szintű akkreditált képzések és képzési elemek (modulok), a posztgraduális továbbképzések, az eltérő hosszúságú felnőttképzések és az LLL- (lifelong learning) tanfolyamok.

⁶ Kutatásom ugyan a teljes hazai animációoktatásra kiterjed és elsősorban nem felsőoktatás-fókuszú, a MOME kötelékében szerzett személyes tapasztalataim mégis sokat segítettek a munkában, és a MOME OPEN újító szellemű konstrukciója már sok olyan elemet tartalmazott, amely mindenképpen hasznosítható az animációs szakemberképzés új modelljéről való gondolkodásban.

⁷ Az animáció területén szerzett további referenciáim és tapasztalataim: az *Animáció 100* kiállítás projektvezetése, koncepciófejlesztése; az *Annecy 2018 megjelenés* projektvezetése a MOME részéről; a *MOME Open animációs képzések fejlesztése*, a *Digitális filmkészítő felsőoktatási szakképzési program* előkészítésében való részvétel; a projekt- és fejlesztési, majd innovációs igazgatóként több mint *200 designprojekt* – közöttük számos animációs tartalom – fejlesztése a piac és az egyetem együttműködésében.

4. kép: Petri Zsolt, az MMA alumni ösztöndíjas alkotója, designmenedzser, kulturális tartalomfejlesztési szakértő

2. Globális trendek hatása az animációra

Ahhoz, hogy a mai korban érvényes új oktatási modelleket vázoljak fel, foglalkozni kell a globális trendfolyamatokkal és azok oktatási ökoszisztémára gyakorolt hatásaival. Ezek alapján lehet megfogalmazni azokat az *új képzési igényeket, szempontokat és kihívásokat* az animációs oktatásban, amelyek egyrészt megkerülhetetlenek, másrészt a szakma jelenét alakítják. Természetesen az alább felsorolt trendek nem az animációból fakadnak és nemcsak az animációra hatnak, hanem olyan általános és globális jelenségek, amelyek egy, a digitalizáció, a globalizáció és a vizualitás metszetében álló műfajra kiemelten erős hatással voltak és vannak.

2.1. Digitalizáció

A digitalizáció elterjedésével általános technikai és mediális átalakulás ment végbe a világban és a mindennapi életben. A digitalizáció „kikerülhetetlen” az animációban is, sőt tulajdonképpen mindent átformált az animáció körül: a gazdasági és kulturális közeget, a minket körülvevő környezetet, a piacot, az animációs munkafolyamatokat és gyártást, az oktatást, sőt a közönséget is, akik

mára teljesen új médiafogyasztási szokásokat alakítottak ki. A digitális technológiának köszönhetően hatványozódott az interdiszciplinaritás a digitális tartalomiparban az animáció, az élőszereplős film, a játékipar és a média összefonódásával és a határok elmosódásával.⁸

A digitalizáció okozta folyamatos fejlődés során az *animáció betört a mindennapjainkba*, amelynek eredményeképpen már nem is „ismerjük fel”, szinte nem is realizáljuk, hogy animációt látunk. A folyamatos kapcsolatunk a különböző digitális technológiai eszközökkel nemhogy napi szinten emelte be az animációt az életünkbe, hanem lassan szinte minden percben animációs tartalmakat fogyasztunk.⁹

A digitális technológiának köszönhetően egy másik jelentős változás az *animációs alkotások elszaporodása és a filmek hosszabb terjedelme*,¹⁰ melyek hatásait az egész animációs szakma a saját bőrén érzi. A könnyebb és olcsóbb előállítási feltételek – a technológiához való könnyebb hozzáférés és az alacsonyabb költségek – miatt rövidebb idő alatt tudnak több tartalmat előállítani az alkotók, ami olyan kísérőtartalmakra is hatással van, mint például az animációs fesztiválok.

Szintén a digitalizációból következett az új, *online platformok megjelenése*, amely átalakította a forgalmazást, az egy-egy filmhez kapcsolódó kommunikációs és PR-kampányok logikáját, de beleszólt a filmek tervezési folyamataiba is. Az új, úgynevezett digitális bennszülött generációnál pedig már a tartalomhoz való viszonyukban és tartalomfejlesztési logikájukban is tetten érhető ez a változás, hiszen sokan eleve online vagy közösségimédia-platformokra fejlesztenek animációs tartalmakat.

2.2. Innováció és technológiai trendek

Az animáció és az innováció viszonya mindig is nagyon szoros volt, az animáció fejlődéstörténetét minden esetben a technológiai vívmányok határozták meg.

⁸ Kiemelhető, hogy a nagy techcégek és az általuk üzemeltetett különböző platformok óriási hatással voltak a terület technológiai fejlődésére és ezen keresztül a tartalmak és a tartalomfogyasztás jellegének alakítására. Természetesen mind a technológiai, de különösen a tartalomfejlesztés alapvetően az üzleti célok elérését célozta.

⁹ Ennek legjellemzőbb megjelenési formája a user experience, a user interface, az interaction design és a mindent átható és átalakító „screenkultúra”. Gondoljunk csak egy-egy üzenet elküldésére, a digitális matricákra, emojiakra stb., amelyek mind olyan animációs termékek, amelyeket folyamatosan látunk és használunk.

¹⁰ PETRI ZSOLT: *A magyar animációoktatás strukturális változásai és fejlődési irányai - Keretek, trendek és válaszok. MMA-kutatáshoz készült szakmai interjú*, 2022. Interjúalany: Orosz Anna Ida, a Prímanima Nemzetközi Animációs Filmfesztivál alapítója és programkurátora, a Budaörsi Animációs Bázis és Kreatív Tér (BABTér) alapítója; Patrovits Tamás, a Prímanima Nemzetközi Animációs Filmfesztivál fesztiváligazgatója, a Budaörsi Animációs Bázis és Kreatív Tér (BABTér) kreatív igazgatója.

A technológia és az innováció tehát különböző intenzitással, de mindig jelen voltak az animáció területén. Ebből az innovációorientáltságból fakadóan a technológiai trendekkel minden esetben foglalkoznunk kell, ha animációról beszélünk. Fontos, hogy megértsük és értelmezzük az aktuális trendeket, legyen szó akár a szakmát gyökerestül átalakító – fent már részletesen tárgyalt – digitalizációról vagy azokról az innovatív és diszruptív technológiákról, amelyek a szakmát jelenleg határozzák meg, és az animáció új kutatási és alkalmazási területeit foglalják magukban.

Az animációt befolyásoló legfontosabb innovatív és diszruptív trendek:¹¹

- mesterséges intelligencia (AI, artificial intelligence) és gépi tanulás (ML, machine learning),
- kiterjesztett valóság (AR, augmented reality),
- virtuális valóság (VR, virtual reality),
- kevert/hibrid valóság (MR, mixed reality),
- fotogrammetria,
- digitális mozgásrögzítés (Mocap, Motion és performance capture),
- virtuális produkció (Virtual Production),
- valós idejű számítógépes grafika (Real time render),
- Engine-alapú megoldások,
- transmedia storytelling,
- felhasználói élmény, felhasználói felület tervezése (UX, UI design).

A felsorolt innovatív és diszruptív technológiák folyamatosan olyan új válaszokra kényszerítik az oktatást, amelyekre csak a szakmával közösen lehet megtalálni a válaszokat, ha valóban versenyképes és rugalmas képzési rendszer építésében gondolkodunk.

2.3. Új médiafogyasztási trendek

„Napjainkban a médiatartalmak sosem látott mennyiségben áradnak a közönség felé, ami egyben a média folyamatos változását és fejlődését vonja maga után. Jellemzővé vált a műfajok határainak elmosódása és a fogyasztói szokások megváltozása is.”¹² Ez alapvetően a digitálisan tervezett felületek és tartalmak

¹¹ A felsorolt, az animációt befolyásoló legfontosabb jelenlegi innovatív és diszruptív trendek listáját részben a MOME-n folytatott korábbi képzésfejlesztési folyamatokhoz végzett kutatás, részben pedig a jelen kutatás kapcsán folytatott szakmai interjúk alapozták meg.

¹² Nyerges Dóra: *Mire jó a transmedia?*, 2016. február 5., <https://medium.com/digit%C3%A1lis-szociol%C3%B3gia-kutat%C3%B3k%C3%B6zpont/mire-j%C3%B3-a-transmedia-cc912a3c5ed6#.ftn2>

használatát jelenti, amely robbanásszerűen megnövelte az igényt a vizuális tervezők – ezen belül is az animációhoz vagy annak egyes részterületeihez kapcsolódó tudások – iránt. Szinte minden digitális felületen találkozunk már animációval vagy motion graphics¹³-megoldásokkal, amely így – lehet, hogy észrevétlenül, de – a mindennapjaink és a jó felhasználói élményhez kötődő elvárásaink részévé vált.

A médiafogyasztási változás másik aspektusa az egyre erősödő kreatív- és digitális tartalomipar, amely új logikákat indukált a megjelenésben, a forgalmazásban, sőt még a tartalomhoz való viszonyulásban is. Ez elsősorban az új, *online platformok megjelenésével* erősödött fel, amelynek eredményeképpen a tartalomfejlesztési logikában is masszív változás vált tetten érhetővé. Az animációs alkotók közül sokan eleve online vagy közösségimédia-platformokra fejlesztenek animációs tartalmakat.

2.4. A kreatívipar erősödése

„A kreatívipar a kreativitáson alapuló, nagy hozzáadott értékkel bíró szakterületek összessége, amely egyidejűleg teremt gazdasági és kulturális értékeket.”¹⁴ Az animációnak történetileg is különlegesen mély beágyazottsága van a kreatíviparban, tradicionálisan a film- és szórakoztató-, valamint a média- és reklámpáron keresztül.

Az elmúlt évtizedekben a kreatívipar az egyik leggyorsabban növekvő globális gazdasági szektor volt, magas produktivitása és hozzáadottérték-generálása miatt különösen fontossá vált a gazdaságok fejlesztésében.¹⁵ A játékfejlesztés, a multimédiás tartalomgyártás, a szoftver- és videójáték-fejlesztés, a televíziós és webes tartalomgyártás külön-külön is hatalmas iparágakká váltak, amelyek jelentős részben használnak animációt vagy alkalmaznak animációs technikákat. Ha sikerül felnőni és csatlakozni ezekhez a világtendenciákhoz, az a magyar animációt a hazai kreatívipar egyik sikerágazatává teheti.

¹³ A mozgó grafika a grafika és az animáció határterületén helyezkedik el, képekből és grafikai elemekből építkező mozgóképek tartoznak ide. Ide sorolható minden olyan mozgókép, amelyekben a mozgás hatását keltő grafikai elemek jelennek meg, legyen szó logóanimációról vagy utómunka során készített videóeffektekről. Források: CONE, Justin: *The Language of Motion Design = Computer Arts Magazine*, 2013, 221. sz.; BENTACOURT, Michael: *The Origins of Motion Graphics*, 2012, <https://www.cinegraphic.net/article.php?story=20130306203217744>

¹⁴ Péter András (MOME) és kreatívipari stratégia (munkaanyag; Innovációs és Technológiai Minisztérium és MOME).

¹⁵ EY Study: *Cultural times. The first global map of cultural and creative industries*. 2015. december, https://ficdc.org/wp-content/uploads/2019/11/CISAC-Cultural_Times_2015.pdf

2.5. Kulturális globalizáció

Végül pedig az erős nemzetköziesedést eredményező kulturális globalizáció jelensége¹⁶ gyakorol erős hatást az animációra, amely mint globálisan érthető és értelmezhető terület van jelen a világban és a mindennapjainkban. Egyrészt a vizualitás mint kulturális közvetítő, „fordító” megoldás a nyelvi korlátok ellenére is globálisan megérthetővé és használhatóvá teszi a tartalmakat és információkat. Másrészt hatalmasra bővíti az animációs tartalmak piacát, ezzel együtt az ebben rejlő gazdasági lehetőségeket, hiszen egy-egy sikeres animációs megoldás, tartalom vagy IP az egész világon érthetővé, érdekessé és értékesíthetővé válhat. A fesztiválok programját megvizsgálva is érezhető, hogy hasonló témák foglalkoztatják a világ különböző részein élő animációs művészeket.

24

2.6. A trendek hatásai a magyar animációs ökoszisztémára

Az animációs ökoszisztéma alapvető befoglaló kerete tehát a kreatívipar, melynek hatása, hogy az animáció is piacorientált, ember- és tudásigényes terület. A kreatívipar erősödésével a művészet, a tudomány, a technológia, valamint a gazdaság kapcsolata alapvetően változott meg az elmúlt évtizedekben. Míg korábban az animáció és az animációs oktatás sokkal inkább illeszkedett a filmes ökoszisztémába, tehát az animáció elsősorban stúdiókhöz kapcsolódott és szórakoztatóipari termékeket állított elő, mára megkerülhetetlen, univerzális és interdiszciplináris műfajjá vált.

Az egyre fejlődő 3D-s animációs és videójáték-ipar nemzetgazdasági szinten is kimutatható eredményeket termelő szektorra forrhatná ki magát, de ehhez fel kell nevelni azt a produkciós munkaerőt, amely el tudja látni az itthon megjelenő munkákat.

3. A magyar animációs oktatási ökoszisztéma helyzete és kihívásai

3.1. Az animációs oktatási ökoszisztéma helyzetének összefoglalása

Az animációs ökoszisztéma fejlődését összefoglalva elmondható, hogy az elmúlt közel fél évszázadban létrejöttek az oktatás intézményi keretei, amelyek képesek a magyar animációt magas színvonalú tudással rendelkező és nemzetközileg is

¹⁶ ILLÉS Tamás: *A kulturális globalizáció földrajzi vonásai = Tér és Társadalom*, 2018, 32. évf., 2. sz., <http://real.mtak.hu/80666/1/kulturalis.pdf>; <https://www.britannica.com/science/cultural-globalization>

sikeres tervezőművészekkel, animációs rendezőkkel ellátni. A MOME 2014-ben induló campusfejlesztésével pedig a szakma tehetségei nemzetközi színvonalú oktatási környezetben tanulhatnak. Ez és az animáció szak angol oktatási nyelven való meghirdetése megeremtette a képzés nemzetköziesítésének következő szintjét. A METU-n elindított animáció szak pedig megfelelő alternatívát¹⁷ és jó értelemben vett versenyt hozott létre, amely jótékonyan dinamizálta az animációs – illetve művészeti – felsőoktatás területét. Ezzel ellentétben sajnos az iparághoz kapcsolódó szakemberképzés alapvetően nem tudott sebességet váltani.

3.2. Az animációs oktatási ökoszisztéma kihívásai

Az oktatási intézmények versenyképességének legfontosabb feltételei a progresszivitás, a nyitottság és a dinamizmus. Különösen érvényes ez az animációs oktatásra, mely hatványozottan küzd a speciális szakmai és a kreatívipar természetéből fakadó általános kihívásokkal egyaránt.

3.2.1. A kreatívipari kihívások

A legjelentősebb kihívás a kreatívipar területén a *folyamatos reakciókényszer* a gyors és mélyreható *változásokra*. Ilyen a folyamatosan változó és alakuló társadalmi közeg és kihívások, melyek elsődlegesen a befogadó közeget és a tartalomigényt alakítják. Ide kapcsolódik ugyanakkor a *folyamatosan megújuló infrastruktúra kiépítése és fejlesztése*, valamint az egyre több területen tapasztalható *oktató- és szakemberhiány*.

Raadásul az egész oktatás globálisan óriási változáson megy keresztül. Általános tendencia, hogy egyre inkább háttérbe szorul a frontális oktatási helyzet, és előtérbe kerül a tanárok kísérő, segítő szerepe, akiknek ma már sokkal inkább az a feladata, hogy segítsék a tanulókat a tanulási folyamatban és eközben adják át a hasznos tapasztalatokat és tudást, illetve mutassák meg a később hasznos képességeket.

¹⁷ A MOME és a METU animációs képzései sok szempontból hasonlóak, de a diplomafilmek készítése kapcsán markáns különbség figyelhető meg. A MOME-val ellentétben ugyanis a „METU-n nem minden hallgató készít saját diplomafilmet, egyrészt mert nincs az egyetemnek lehetősége, hogy mindenki alá stábot tegyen, illetve fontosnak tartják, hogy a hallgatók bedolgozzanak egymás filmjeibe, és érezzék a munkájuk értékét, súlyát és a saját felelősségüket a munkafolyamatban. Ennek megfelelően BA-n harmadévből és az MA-n is minisztábokba rendeződnek a hallgatók, amelyekben olyan feladatokat vállalnak, amelyek őket érdeklik. Így egy hallgató is belekösztolhat pl. a gyártásvezetésbe, ha ez számára érdekes pozíció. A METU nagyon fontosnak tartja az ilyen csapatmunka-fókuszú oktatást.” PETRI: *i. m.* (2022), interjúalany: *Kiss Melinda*, Animáció és Média Design Tanszék-vezető, Budapesti Metropolitan Egyetem.

3.2.2. Az animációs szakmai kihívások

Az interjúk alapján egyértelműen körvonalazódtak azok a problémák, amelyekkel az ökoszisztéma szereplői küzdenek. Érdekes tapasztalat, hogy egy-egy probléma egyszerre fogalmazódott meg a különböző szereplőknél, azaz az állam, az oktatás és a piac ugyanazokat a kihívásokat azonosították, sőt sok esetben hasonlóak a megoldási javaslatok is. Az átláthatóság érdekében felállított problématiszponológiában az alábbi témák köré csoportosítottam a kihívásokat:

- szakemberhiány,
- kapacitáshiány,
- folyamatos technológiai fejlődés,
- magyar sajátosságok,
- képzésből fakadó kihívások.

26

3.2.2.1. Szakemberhiány

A *szakemberhiány* egy olyan komplex, az egész szakmát érintő kihívás, amelyet mindenki első helyen említett az interjúk során, elsődleges okaként pedig az interjúalanyok a hiányos, illetve *nem megfelelő oktatást* jelölték meg. Többen beszéltek arról, hogy *nagy a szakadék az oktatás helyzete és a valóság*, azaz a piaci elvárások között, utóbbiak nem minden esetben szívárognak át az oktatás területére. A *szakemberhiány* pedig nagyban *korlátozza a hazai animációs ipar teljesítőképességét*, így a területben rejlő szakmai és piaci potenciálok kihasználását.

„*Nem megfelelő állapotú a szakemberállomány Magyarországon*” – fogalmazott Mikulás Ferenc, aki azt is kiemelte, hogy „a stúdiók kénytelenek képezni, mert a képzési rendszer nem oldja meg az oktatást”. Az interjúalanyok jelentős része megerősítette a Kecskemétfilm vezetőjének meglátásait. Több ízben elhangzott, hogy jóval több emberre lenne szükség, ugyanakkor az előképzettséggel és gyakorlattal nem rendelkezők mellett sok esetben 5 év egyetem után is a stúdiók képzik ki vagy tovább az embereket.

A szakemberképzésnél a cégek szakértelme és tudása nélkülözhetetlen, a piaci tudásokat muszáj integrálni az oktatásba. Ezzel kapcsolatban több ízben elhangzott, hogy a cégek abban nem érdekeltek, hogy a jó szakembereket kivegyék a produkciós folyamatból, hiszen hogyha a jó szakemberek az új munkaerőt oktatják, akkor kiesnek a munkából.

3.2.2.2. Kapacitáshiány

A gyártásra szakosodott stúdiók sajnos nem képesek kinevelni a megfelelő számú és felkészültségű utánpótlást, sokszor még saját igényeikhez mérten sem. Ennek következménye, hogy hiába forog rengeteg film Magyarországon, amelyek esetében jó lenne itthon tartani az utómunkát, hiába dolgoznak világszínvonalon a hazai VFX-csapatok, és hiába versenyképesek a nemzetközi piacon a hazai

animációs cégek a vizuális és animációs minőség és gyártás tekintetében, ez a gátló tényező egy olyan erős volumenlimitet eredményez, amely már korlátozza a cégek további növekedését.¹⁸

3.2.2.3. Folyamatos technológiai fejlődés

A folyamatos technológiai fejlődés az animációoktatásban folyamatos kihívást is jelent. Az oktatási ökoszisztéma nem reagál sem a technológiai trendekre, sem a tartalom- és médiafogyasztási trendekre, és jól érzékelhető a kifejezetten technológiai vagy magas szintű produkciós tapasztalatokra alapozott képzési tartalmak hiánya.

3.2.2.4. A magyar animációs ökoszisztéma sajátosságai

Magyarországon a filmigazgatás nem ismerte fel az animációban rejlő óriási potenciált.¹⁹ Emellett kihívásokkal küzd a szakma megbecsültsége is, hiszen míg Európában a karakteranimátor egy nagyon megbecsült szakma, Magyarországon sajnos nem az.

Nincs meg a kultúrája a magyar animációs közegben az oktatásnak,²⁰ mert a magyar animáció a természetes kiválasztódás, a műhelyekben „ragad rám” a tudás helyzetéhez volt hozzászokva, amely során mindenki abba a szakmába került, amelyhez a legtöbb tehetsége volt.

A magas színvonalú vizuális nevelés ritka a magyar közoktatásban, illetve jó ideje „futottak még” kategóriába került, holott ez a tantárgy tudná segíteni a gyerekeket, hogy értsék a médiát, ami körülveszi őket a mindennapokban.

3.2.2.5. A képzésből fakadó kihívások

A mozgókép- és animációkészítő szakképzés (korábban OKJ) hiába van jelen a hazai képzési portfólióban, sajnos sok szempontból kihívásokkal küzd. Az egyik ilyen kihívás, hogy mivel a mozgókép- és animációkészítő szakképzés alapja a játéktervezés szakképzés volt, így az első animációs képzésben megjelentek például a kohászati ismeretek,²¹ illetve további, az animáció szempontjából kevésbé releváns tartalmak.²² Ezek a szakképzések tehát nem a piaci igényekhez alkalmazkodtak. A jelenleg szakképzés formájában működő animációs képzések

¹⁸ Legyen szó akár új produkciók befogadásáról, akár humán erőforrás-bővítésről.

¹⁹ Az animációt kisműfajnak tekintették.

²⁰ A MOME Animáció dominanciája azért van jelen még mindig, mert ez volt az egyetlen szisztematikus építkezés a hazai képzési ökoszisztémában. A kezdeti terv, hogy a BA legyen szakmai oktatás, az MA pedig művészeti, végül nem valósult meg.

²¹ Ólomkatonák gyártásához szükséges tudás.

²² PETRI: *i. m.* (2022), interjúalany: *Patrovits Tamás* fesztiváligazgató, Prímanima Nemzetközi Animációs Filmfesztivál, kreatív igazgató, Budaörsi Animációs Bázis és Kreatív Tér (BABTér), 2022.

pedig (ilyen például az Illyés Művészeti Szakképző Akadémia) nem klasszikus értelemben vett animátorképzések, hanem sokkal inkább az egyetemi képzések előkészítőiként funkcionálnak.

Szintén hiányosság, hogy a közoktatásban és a szakképzésben az animációhoz kapcsolódó vizuális képességek és tudások fejlesztése, az ehhez kapcsolódó pályaaorientációs tevékenység²³ elmarad a kívánatostól,²⁴ ami a szakma utánpótlását veszélyezteti. Mindenki elismerte, hogy a pályaaorientáció a szakmai utánpótlás egyik kulcsa.

Az animációs képzési piacon a klasszikus képzőintézmények mellett megjelentek új szereplők és új oktatási formák is, amelyek az új témák és új szakmák területén megjelenő hiányra igyekeznek válaszokat adni. Cégek, nagyvállalatok és médiaipari szereplők is beléptek az animációoktatás piacára, sőt a klasszikus képzőhelyek, így a MOME is beszállt a versenybe 2016-ban, amikor létrehozta a MOME Open²⁵ oktatási hubot, az egyetem iskolarendszeren kívüli képzéseit, tanfolyamait, továbbképzéseit támogató központot.

Az animációoktatás *időigényessége* is felmerült két aspektusból is. Egyrészt az NFI-képzés támogatása kapcsán kihívás,²⁶ hogy mire átfut egy képzés, addigra minimum egy év eltelik és ekkor is még csak gyakorlat nélkül kerülhet ki valaki a munkaerőpiacra. A másik kihívás, hogy hiába nem egyetemi diplomához kötött, hogy valakiből animációs szakember váljon, de a képzés sokkal időigényesebb feladat az animáció esetében, mint az élősereplős filmnél, hiszen olyan alapvető tudások és képességek szükségesek, amelyek megszerzése roppant időigényes feladat, és ezek nélkül nem léphet senki erre a pályára.

4. Új igények és szempontok az animációoktatásban

4.1. Új képzési igények

A kreatívipari oktatási folyamatokban megnövekedett az igény az újfajta képzési tartalmakra és modellekre. A klasszikus filmes és médiaművész-képzések mellett

²³ Takács Ildikó kiemelte, hogy a közoktatásnak kell a pályaaorientációt megvalósítania, mert ők vannak kapcsolatban a diákokkal, és ők tudnak kapcsolatban lenni a felsőoktatási intézményekkel, ahonnan inputokat kaphat. Uo., interjúalany: dr. Takács Ildikó Katalin executive producer, DIGIC Productions.

²⁴ Uo., interjúalany: dr. Takács Ildikó Katalin executive producer, DIGIC Productions; Lányi Eszter képzési igazgató, Nemzeti Filmintézet.

²⁵ Patrovits Tamás kiemelte, hogy a MOME Open-képzések inkább csak betekintést nyújtanak, de ezeknél hosszabb programokra lenne szükség. Uo., interjúalany: Patrovits Tamás fesztivál-igazgató, Prímanima Nemzetközi Animációs Filmfesztivál, kreatív igazgató, Budaörsi Animációs Bázis és Kreatív Tér (BABTér).

²⁶ Uo., interjúalany: Lányi Eszter képzési igazgató, Nemzeti Filmintézet, 2022.

az animáció egyfajta állatorvosi lónak is tekinthető, ahol a legkiterjedtebb lehetőségek és eszközök állnak rendelkezésre a kísérletezésre a képzésfejlesztésben, illetve az elmúlt években talán a legtöbb új szakma és pozíció is itt jelent meg.²⁷ Az új szakmák, szakágak felbukkanása ráadásul folyamatos a technológia fejlődése miatt, amelyek helye sok esetben még a szakmán és az animációs oktatáson belül sem egyértelmű.

4.2. Szakemberigény

Az animációoktatásban megjelent új igények egyrészt a szaktudásra, másrészt a képzőhelyek megfelelő képzési kapacitására vonatkoznak. A szaktudás kapcsán kirajzolódó igények alapján egyértelművé vált, hogy a szakmának új típusú *gyártási és produkciós szakemberekre* egyaránt szüksége van. Továbbá komoly igény keletkezett a virtuális produkciós folyamatokat komplex módon értő *kreatív szakemberekre* is.

Az animációs gyártási folyamatokban részt vevő szakemberek legfontosabb képességei és tudásai: a digitális technológiai környezetbe helyezett klasszikus animációs tudások,²⁸ az aktuális technikai eszközök, szoftverek és módszerek széles spektrumának megfelelő elméleti és gyakorlati ismerete; a digitális filmkészítés – a virtual production – munkafolyamatainak, munkafázisainak és a munkaszervezés folyamatainak ismerete a fejlesztés, a gyártás és az utómunka területein egyaránt; a kooperációs folyamatok átlátása és fejlett vizuális és ábrázolási kultúra és látásmód.

A gyakorlati *produkciós szakemberek*²⁹ esetében elengedhetetlen, hogy pontosan ismerjék az animáció munkafolyamatait a fejlesztés, a gyártás és az utómunka területein egyaránt. Ismerniük kell a szakmát, a különböző szakágakat és ezeken belül a különböző csapatok felépítését. Ismerniük kell a hazai és nemzetközi ökoszisztémát, a pályázati és a finanszírozási lehetőségeket, a forgalmazási, marketing- és PR-folyamatokat.

Ahogy jelen rész bevezetőjében említettem, megjelent egy további piaci igény is a *digitális filmkészítéshez (virtual production) komplex módon értő szakemberek* képzésére, akik egyszerre képesek működtetni a mozgóképes tartalomfejlesztés

²⁷ Fülöp József szerint azonban pont az animáció összetettsége miatt nehezebben vagy nem alkothatók máshol is átvehető minták a területre jellemző folyamatokból és jelenségekből, a művészeti felsőoktatás többi területéhez képest az animáció világa túl komplex. Uo., interjúalany: *Fülöp József* rektor, Moholy-Nagy Művészeti Egyetem.

²⁸ Mozdulattervező, animátor, kulcsfázisrajzoló, kihúzó, kifestő, hátteres, layouts, 3D-s, riggelő stb.

²⁹ „A supportfunkciók – koordinátorok, projektmenedzserek és producerek – oktatása is nagyon fontos.” PETRI: *i. m.* (2022), interjúalany: *dr. Takács Ildikó Katalin* executive producer, DIGIC Productions.

és gyártás három fontos aspektusát: az alkotói kezdeményezést, a gazdasági lehetőségek kezelését és a rendelkezésre álló legkorszerűbb technológiák alkalmazását.

4.3. Új szempontok az animációoktatásban

Az új területek, az új szakmák és az új kihívások új szempontokat is teremtettek az animációs képzésekről való gondolkodásban. Az animációs ágazatnak szüksége van nagy számú képzett szakemberre, akik nagyobb produciókat is ki tudnak szolgálni. Ezért érthető, hogy a produciók cégek nem tudják megoldani a saját képzést, mert túl sok szakembert vonnának ezzel ki az egyébként is emberierő-forrás-hiányokkal küzdő gyártási folyamataikból.

A szakmai interjúk során több ízben elhangzott, hogy *az elhelyezkedéshez feltétlenül szükséges a produciók tapasztalat*.³⁰ Ez pedig egy olyan speciális tudás, amely nem vihető be az oktatási intézményekbe, tehát ezen tudás megszerzéséhez *a piaci szereplők integrálása a képzési folyamatba esszenciális, elengedhetetlen és elkerülhetetlen*.

A piaci szereplők bevonása több szempontból is elengedhetetlen. A piaci trendek és tendenciák alapján *a képzési igények megfogalmazása, a finanszírozásban való közreműködés, a korszerű eszközök biztosítása, valamint a szakértelem becsatornázása az oktatásba* – például oktatók biztosításával vagy KFI-partnerségek építésével – egyértelműen a szakma jövőjét alapozza meg és kiváló lehetőséget teremt a jövő szakembereinek képzésére. Ahogy a DIGIC Pictures Karakter Divíziójának igazgatója, Szigeti Attila fogalmazott: *„A piacnak és az oktatásnak meg kell tanulni egymás nyelvén beszélni. Az egyetemnek értenie kell a piac világát, a piacnak pedig az oktatás világát.”*

Szintén az interjúk során merült fel az animáció nemzetközi természetének figyelembevétele és ennek kiaknázása az oktatásban, például *nemzetközi oktatók becsatornázásával*.³¹ A nemzetközi környezethez való alkalmazkodás és a nemzetközi networkokba való becsatlakozás azért is fontos, hogy a magyar kreatív munkaerő a nagy nemzetközi produciókban is versenyképesnek mutakozzon, illetve a magyar szakembereknek is lehetősége nyíljon külföldi produciókban való tapasztalatszerzésre, amelyet aztán Magyarországon kamatoztathatnak.

Fontos további szempont, hogy az animációoktatásnak *rugalmas és flexibilis környezetet* érdemes kialakítani, ahol ugyanúgy lehetőség van a piaci alapú és

³⁰ Uo., interjúalány: Szigeti Attila, a Karakter Divízió igazgatója, DIGIC Pictures; dr. Takács Ildikó Katalin executive producer, DIGIC Productions; Temple Réka executive producer, Cinemon Entertainment.

³¹ Uo., interjúalány: Szigeti Attila, a Karakter Divízió igazgatója, DIGIC Pictures.

iskolarendszeren kívüli képzések fejlesztésére és az azokban való részvételre, mint az állami rendszerben megvalósuló oktatásokra. A piaci oktatások – szakképzések, felnőttképzési tanfolyamok, továbbképzések, online tutorialtartalmak – a szakma szempontjából ugyanolyan elengedhetetlen oktatási helyzetek, mint a szerzői animációt oktató graduális képzések.

Mindezek alapján tehát a meglévő képzéseket is érdemes újragondolni, és elsősorban az alap- és mesterképzésben erőteljesebben megjeleníteni a produkciós és technológiai tudásokat. Érdemes a képzési környezetet alkalmassá tenni a gyártócégekkel való intenzív együttműködésre, a speciális szaktudások befogadására, rugalmas hozzáállással (például tömbösített oktatás). Emellett mindenképpen szükséges a személyes karrier-tanácsadás, azaz az egyéni fejlődés során differenciálni és képzési lehetőségeket kínálni a diploma utáni karrierutakban, hogy ha valaki nem rendező lesz, akkor is megtalálja a helyét a produkciós folyamatokban.

5. A magyar animációs oktatás lehetséges fejlesztési modelljei

Mielőtt a működési modellekre vonatkozó irányokat felvázolnám, fontos tisztázni, hogy melyek *az animációs oktatás megújításának céljai*. A legfontosabb cél *a piacot és az oktatást közelebb hozni egymáshoz*, de nem megrendelő-megbízott, hanem tudástranszfer karakterű és kooperációs modellben, ahol a szaktudás visszaáramlik az oktatásba. További célok *a képzések finanszírozási és támogatási rendszerének és volumenének erősítése, új struktúrák és kollaboratív helyzetek fejlesztése a piac és az állam együttműködésében*.

Az animációs oktatás megújítására az elmúlt évtizedekben számos szakmai kezdeményezés, párbeszéd és fejlesztési próbálkozás történt, de sajnos mégsem sikerült ebben érdemben és operatíván előrelépni. Ez a helyzet viszont már egy nagy lehetőségekkel kecsegtető teljes ágazat jövőjét árnyékolja be, amely nemcsak azt jelenti, hogy régiós szinten is lemaradunk az egyre élesedő versenyben,³² de felrémlik annak veszélye, hogy az eddig felhalmozódott tudás és a hatalmas magyar animációs tradíció is elhalványul.

Meglátásom szerint a fenti helyzetre átfogóan, azaz strukturálisan és szabályozási szempontból egy új, alapvetően a duális képzés újragondolásán alapuló, de annál jóval kevésbé formális, többszereplős, egyfajta „konzorciális” képzési struktúra adhat jó választ. Ez az elméleti modell a képzés fenntartása, szakmai fejlesztése és megvalósítása kapcsán az animációs ökoszisztéma összes ágazati szereplőjét szeretné megszólítani, érdekeltté tenni és bevonni.

³² Az interjúk során volt olyan vélemény is, hogy a helyzet a koronavírus okozta globális távmunkapiac megnyílásával jelentősen romlott, jelenleg egyes piacilag frekvenciált szakmában lassan már kritikusnak minősíthető.

Fontos megemlíteni, hogy az interjúalanyok között volt, aki ezzel kapcsolatban egyértelműen csak az önálló képzőhely koncepcióját látta reálisnak, ahol a szak tudást nem a stúdiókkal való együttműködés, hanem a képzőhely networkjében szereplő és behívott hazai és külföldi szakemberek biztosítják. Mikulás Ferenc, a Kecskemétfilm Kft. ügyvezetője szerint pedig a képzést akár egy önálló állami stúdió is megoldhatná, amely működése és a szakmának szükséges infrastruktúra biztosítása mellett a szakemberképzés állami feladatát is felvállalhatná, amely így nem terhelődne rá teljes mértékben a stúdiókra.³³

Szintén képzési alternatíva lehet – és erre is vannak külföldi példák – a szakemberképzés felsőoktatásban tartása, ahol az alapképzési szinten gyakorlati szakembereket képeznek, a mesterképzésből pedig már a rendezők, a tervező-művészek és a kreatívok kerülnek ki.

5.1. Új típusú gondolkodás: ökoszisztéma-fejlesztés

A „konzorciális” képzési modellben a stratégiai célok állami megfogalmazása mellett – például, hogy a magyar animáció az élőszerplős filmhez hasonló bevételtermelő iparág lehessen – a kezdeményezés a szakma kezébe kerülne. Ez garantálná, hogy a képzésen szerzett szaktudás piaci hasznosítása a lehető leginkább „hézagmentes” lehessen, illetve direkt is megvalósulhat a részt vevő cégek szakember-utánpótlása. A kooperatív működés a szereplők motivációját is növeli, illetve a közös ágazati szinten erősíti a célok elérését, mert minél több a világszínvonalú produkció és a sikeres piaci szereplő, ezek annál nagyobb mértékben tudják segíteni a képzések fejlesztését és működését.

5.2. Képzési forma

Fontos kérdés a szakemberképzés keretében a képzési forma és a megszerzhető végzettség.³⁴ Jelenleg az animációs stúdiók visszajelzései alapján nem követelmény a szakirányú végzettség, sőt a produkciós szakemberek jelentős részben autodidakta, illetve különböző tanfolyami formában szerzik az alaptudásukat, amelyet a stúdiókban, céges szinten egészítenek ki képzéssel vagy még inkább a produkció közben tapasztalati tanulással. Ez alapján a végzettség akkreditációs

³³ PETRI: *i. m.* (2022), interjúalany: *Mikulás Ferenc*, a Kecskemétfilm Kft. ügyvezetője.

³⁴ Volt olyan interjúalany, aki szerint ebben az esetben semmilyen akkreditált végzettség nem szükséges, tekintettel arra, hogy itt a stúdiók igényei számítanak. Azonban a képzésben részt vevő, adott esetben tandíjat fizető tanulók szempontjából aggályos lehet, hogy nem tudják érvényes tanúsítvánnyal, végzettséggel igazolni a megszerzett tudásukat.

követelményeinek túlzott erősítése merevebbé teszi az egész rendszert, sőt igazából kontraproduktív hatású. A képzés mindenképpen a szakképzés vagy a felnőttképzés keretei között valósulhat meg úgy, hogy az a közoktatásból és a középszintű képzésből kilépők számára is elérhető legyen, de akár egyetem után vagy mellett a nem tervezői, rendezői irányba továbblépő hallgatóknak is adjon további tudást, tanulási és gyakorlati lehetőséget.

A képzés eleve moduláris rendszerben épülne fel, így a képzőhely által biztosított kötelező alaptudások (például vizuális alapok) mellett a főleg a stúdiókban elsajátított gyakorlati tudáselemek (például klasszikus animáció, 3D stb.) külön-külön is elvégezhetők, illetve együtt átfogó szaktudást – és végzettséget – adhatnak az animáció területén. A szakemberképzés hosszát az interjúalanyok elég eltérően ítélték meg, a három hónapostól a fél-, egy- vagy akár a kétéves időtartamig. Ez a konkrét tartalmak hiányában természetesen nem megítélhető, de erősíti a moduláris képzésfejlesztés és struktúra gondolatát, amely így hosszabb távon is továbbképzési lehetőséget biztosítana a résztvevőknek.

5.3. „Konzorcialis” képzési modell

A képzés szervezési és működtetési motorja tehát a képzőhely, amely a stúdiók és a szakmai partnerek bevonásával megszervezi a gyakorlati oktatás és a szakértői tudások elérésének körülményeit és a képzők képzését. A képzés gyakorlati része szimulált, de konkrét projektekben valósulhat meg a résztvevők szakmai érdeklődési területeinek leginkább megfelelő stúdiókban. A képzés szakmai fejlesztési irányait és tartalmi validációját optimálisan az egész ökoszisztémát képviselő szakmai platform határozná meg és felügyelné. A bemeneti oldal igényeit pedig a közoktatás és a szakképzés animációs fókuszainak és pályaorientációs tevékenységének erősítésével lehetne garantálni, amelyet egy átgondolt tehetséggondozási program tenne még könnyebben elérhetővé. Az állam ehhez a stratégiai célok meghatározásával, az ehhez tartozó speciális finanszírozási források és jogi keretek megteremtésével biztosíthatja a megfelelő hátteret.

Források és irodalomjegyzék

Szakmai interjúk

- Dr. Takács Ildikó Katalin executive producer, Digid Productions
- Szigeti Attila Karakter Divízió-igazgató, Digid Pictures
- Jankovits Petra humánforrás-igazgató, Digid Pictures
- Kiss Melinda Animáció és Médiadesign Tanszék-vezető, animáció BA- és MA-képzések szakfelelőse, Budapesti Metropolitan Egyetem
- Fülöp József rektor, Moholy-Nagy Művészeti Egyetem
- Lányi Eszter képzési igazgató, Nemzeti Filmintézet
- Temple Réka executive producer, Cinemon Entertainment

- Mikulás Ferenc ügyvezető igazgató, Kecskemétfilm Kft. animációs stúdió; igazgató, Kecskeméti Animációs Filmfesztivál
- Orosz Anna Ida alapító, programkurátor, Primanima Nemzetközi Animációs Filmfesztivál; alapító Budaörsi Animációs Bázis és Kreatív Tér (BABTér)
- Patrovits Tamás fesztiváligazgató, Primanima Nemzetközi Animációs Filmfesztivál; kreatív igazgató, Budaörsi Animációs Bázis és Kreatív Tér (BABTér)

Irodalomjegyzék

- 2019. évi LXXX. törvény a szakképzésről:
<https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=a1900080.tv>
- A Bizottság közleménye az Európai Parlamentnek, a tanácsnak, az Európai Gazdasági és Szociális Bizottságnak és az Európai Régiók Bizottságának az EU megújított felső-oktatási programjáról: COM/2017/0247 final
- A Fast Forward-program részletes leírása a NFI weboldalon található:
<https://nfi.hu/kepzes/fast-forward-program>
- A Kisképző weboldalon található cikk a Mozgóképfő- és animációkészítő szakosztályról:
<http://kiskepzo.hu/mozgokep.html>
- A NFI képzési programjairól bővebb információ az NFI weboldalon:
<https://nfi.hu/kepzes/mozgokepszakmai-kepzesek-tamogatasa>
- Az Illyés Akadémia weboldalon található cikk az animációs képzésről:
<https://www.illyesakademia.org/animacios-kepzesrol>
- Az Inkubátor-program részletes leírása a NFI weboldalon:
<https://nfi.hu/kepzes/inkubator-program-kepzes>.
- BABTér: <http://babter.hu/rolunk/>
- BENDAZZI, Giannalberto Bendazzi: *A World History*, Volumes 1., 2., 3.
- BRUNS, Axel: *From Prosumer to Prosumer: Understanding User-Led Content Creation*. Dansei, Marcel (2009): *Dictionary of media and Communications*. New York, M. E. Sharpe, 2009.
- Cikk a Magyar Nemzeti Filmalap megalakulásáról:
<https://cultura.hu/aktualis/megalakult-a-filmszakmai-dontobizottsag/>
- DE VALCK, Marijke: *Film Festivals: From European Geopolitics to Global Cinephilia*. Amsterdam, Amsterdam University Press, 2007.
- DE VALCK, Marijke: *Finding Audiences for Films: Festival Programming in Historical Perspective = Coming Soon To A Festival Near You: Programming Film Festivals*. Szerk. RUOFF, Jeffrey, St. Andrews, St. Andrews Film Studies, 2012, 25–40.
- Digic Job Shorts-sorozat:
<https://www.youtube.com/playlist?list=PLUQvdH518HwTocycjCB603hKdBokGhNIS>
- DIZSERI Eszter: *A kecskeméti rajzfilmstúdió – Az animáció magyar műhelyei*. Bp., Balassi Kiadó, 2009.
- DIZSERI Eszter: *És mégis mozog... Az animáció magyar mesterei. A kezdetek*. Bp., Balassi Kiadó, 2006.
- DIZSERI Eszter: *Kockáról kockára. A magyar animáció krónikája 1948–1998*. Bp., Balassi Kiadó, 1998.
- *in.hu* cikk: *Elmagyarázzuk, mi az az NFT, a szupergazdagok új játszótere = in.hu: <https://in.hu/szellem/kepzomuveszet/elmagyarazzuk-mi-az-az-nft>*
- EY Study: *Cultural times. The first global map of cultural and creative industries*, December 2015, https://ficdc.org/wp-content/uploads/2019/11/CISAC-Cultural_Times_2015.pdf
- FÜLÖP József – KOLLARIK Tamás – KURUTZ Márton – MIKULÁS Ferenc – VARSÁNYI Ferenc (szerk.): *HUNIMATION. Hungarian Animation Goes to Japan*. Bp., Moholy-Nagy Művészeti Egyetem, 2014.
- FÜLÖP József – KOLLARIK Tamás: *Animációs körkép. A magyar animáció oktatási, intézményi, forgalmazási és pályázati lehetőségei – rövid történeti kitekintéssel*. Bp., Magyar Művészeti Akadémia Művészetelméleti és Módszertani Kutatóintézet, Fundamenta Profunda 3., 2016.
- FÜLÖP József – KOLLARIK Tamás: *Magyar animációs alkotók I.*, Bp., Magyar Művészeti Akadémia Művészetelméleti és Módszertani Kutatóintézet, Documenta Artis 2., 2016.
- FÜLÖP József: *Az animáció fejlődéstörténete és oktatása = Animációs körkép*. Szerk. FÜLÖP József – KOLLARIK Tamás, Fundamenta Profunda 3., 2016.
- Hegyező Szabadiskola: <https://www.facebook.com/hegyezo.szabadiskola/>
- ILLÉS Tamás: *A kulturális globalizáció földrajzi vonásai The geographical dimensions of cultural globalisation = Tér és Társadalom*, 2018, 32. évf., 2. sz., 2018
<http://real.mtak.hu/80666/1/kulturalis.pdf>
- JENKINS, Henry: *Convergence Culture: Where Old and New Media Collide*. New York, New York University Press, 2006.

- JENKINS, Henry: *If It Doesn't Spread, It's Dead (Part Two): Sticky and Spreadable – Two Paradigms*.
https://henryjenkins.org/blog/2009/02/if_it_doesnt_spread_its_dead_p_1.html
- JENKINS, Henry: *The Revenge of the Origami Unicorn: Seven Principles of Transmedia Storytelling*.
https://henryjenkins.org/blog/2009/12/the_revenge_of_the_origami_uni.html
- JENKINS, Henry: *Transmedia Storytelling 101*.
http://henryjenkins.org/blog/2007/03/transmedia_storytelling_101.html
- KOCSIS Miklós: *A felsőoktatási autonómia a kulturális jogok rendszerében*, Bp., Magyar Művészeti Akadémia Művészetelméleti és Módszertani Kutatóintézet, 2021.
- Kulturális globalizáció: <https://www.britannica.com/science/cultural-globalization>
- LONG, Geoffrey A.: *Transmedia Storytelling: Business, Aesthetics and Production at the Jim Henson Company*. Massachusetts, Massachusetts Institute of Technology, Department of Comparative Media Studies, 2007.
- M. TÓTH Éva – KISS Melinda: *Animációs mozgóképtörténet I.* Budapesti Kommunikációs és Üzleti Főiskola, 2014, Typotex Kiadó, 2014. Készült a TÁMOP-4.1.2/A/1-11/1-2011-0010 számú, „Digitális és kollaboratív művészet” című projekt keretében.
- M. TÓTH Éva – KISS Melinda: *Animációs mozgóképtörténet II.*, Budapesti Kommunikációs és Üzleti Főiskola, 2014, Typotex Kiadó, 2014. Készült a TÁMOP-4.1.2/A/1-11/1-2011-0010 számú, „Digitális és kollaboratív művészet” című projekt keretében.
- M. TÓTH Éva: *ANIRÁMA – Értekezés az animációs mozgóképművészetről*. DLA-dolgozat, konzulens: Orosz István, Moholy-Nagy Művészeti Egyetem DLA, 2008.
- MACSKÁSSY Katalin – OROSZ Anna Ida – OROSZ Márton: *Macskássy Gyula animációs filmrendező, tervezőgrafikus, a magyar rajzfilmgyártás megteremtője*, Budakeszi, Utisz Grafikai Stúdió, 2013.
- MANOVICH, Lev: *The language of new media*. Cambridge (Massachusetts), MIT Press, 2001.
- Mesharray-iskola: <https://www.mesharray.hu>
- Mesterségesintelligencia-kisokos by Oxford Internet Institute & Google.
- *Mi a matek!?* Podcast, 6. rész – NFT mint befektetés. Metaverzum. Gyűjtögetés, Web3... Mester Tomi interjúja Tóbori Viktorral, <https://podcasts.apple.com/hu/podcast/6-r%C3%A9sz-nft-mint-befektet%C3%A9s-metaverzum-gy%C5%B1jt%C3%B6get%C3%A9s-web3/id1589975941?i=1000548308970>
- *Munkavállalói tanulmányokra vonatkozó on-line felmérés*, DIGIC Pictures, 2022. augusztus 8.
- NFI filmszakmai böngésző:
<https://filmesgyakornok.hu/hu/filmszakmai-bongeszo/interaktiv>
- *Elemzeskozpont.hu cikk: NFT (non-fungible token) jelentése, létrehozása, problémák, kockázatok = elemzeskozpont.hu*, <https://elemzeskozpont.hu/nft-non-fungible-token-jelentese-letrehozasa-problemak-kockazatok>
- NYERGES Dóra: *Mire jó a transmedia?*, 2016. február 5., https://medium.com/digit%C3%A1lis-szociol%C3%B3gia-kutat%C3%B3k%C3%B6zpont/mire-j%C3%B3-a-transmedia-cc912a3c5ed6#_ftn2
- OROSZ Anna Ida: *A magyar animáció rövid története = Animációs körkép*. Szerk. FÜLÖP József – KOLLARIK Tamás, Fundamenta Profunda 3., 2016.
- Péter András (MOME) kreatívipari stratégia (munkaanyag; Innovációs és Technológiai Minisztérium és MOME).
- PRATTER, Robert: *Getting started in transmedia storytelling: A practical guide for beginners*. CreateSpace Independent Publishing Platform, 2011.
- Szakmai beszámoló a MOME FSA3 Komplex kreatívipart segítő képzési portfólió kidolgozása projektről. Szerkesztő: Vadász Zita Mara.
- VARGA Balázs: *Filmrendszerváltások – A magyar film intézményeinek átalakulása 1990–2010*. Bp., L'Harmattan Kiadó, 2016.
- VARGA Zoltán: *A kecskeméti animációs film*. Bp., MMA – Kecskemétfilm Kft., 2019.
- VARGA Zoltán: *A magyar animációs film: intézmény- és formátörténeti közelítések*. Szeged, Apertúra Könyvek, 2016.
- WHITAKER, Amy Whitaker: *The artistic value of an NFT, Professor Amy Whitaker looks at the economics, technology, and history of blockchain-based art = artbasel.com*, https://www.artbasel.com/stories/art-market-report-amy-whitaker?utm_source=facebook&utm_campaign=editorial&utm_medium=social&utm_content=art-market-report-amy-whitaker&fbclid=IwAR3zW3H-VhHaA3ZEBKircO0C7h-6V4dy-3GHPScwDBjNsutZ3G6vE82JnqA
- Wikipédia: Kiterjesztett valóság szócikk, Virtuális valóság szócikk, Fotogrammetria szócikk, Motion capture szócikk, On-set virtual production szócikk, Real-time computer graphics szócikk, Game engine szócikk, Metaverse szócikk, NFT szócikk.

Bordács Andrea

Párhuzamos kapcsolások

Szimultán jelenségek a kortárs művészetben

„Még mielőtt a levél a kezembe került, azon törtem a fejemet, hogyan lehet egy könyv végtelen. Nem láttam más lehetőséget, csak ha a könyv ciklikus, kerek. Olyan könyv, amelynek utolsó lapja azonos az elsővel, és így folytathatom a végtelenségig... Miközben így töprengtem, elküldték nekem Oxfordból azt a kéziratot, amelyet most ön is szemügyre vett. Természetesen megfogott ez a mondat: az elágazó ösvények kertjét ráhagyom a különböző jövőkre (nem mindre). Szinte azonnal megértettem: az elágazó ösvények kertje a kaotikus regény volt; az a kifejezés, hogy: a különböző jövőkre (nem mindre) pedig időben és nem térben való szerteágazás képét keltette fel bennem.” (Borges: *Az elágazó ösvények kertje*)

37

A szimultaneitás jelensége a művészetben

Borges *Az elágazó ösvények kertje* című írásában ír le egy olyan regényt, amely egyszerre tartalmazza a történet összes lehetséges alternatíváját. A novellában megjelenített regény talán szélsőséges esete a szimultán műnek, de a kortárs művészetben gyakran találkozni azzal a jelenséggel, hogy a művekben különböző történetek, jelenetek nem lineárisan egymás után következnek, hanem egymás mellett szemlélendők, vagy éppen a különböző műsíkók, rétegződések között nincs hierarchikus viszony, sőt ezek az egymással egyenrangú elemek mind egyszerre befogadandóak. A pszichológusok, filozófusok kutatásaik mellékkövetkeztetéseként gyakran foglalkoznak a szimultán észlelés és érzékelés jelenségével (lásd 3. fejezet), például Searle – aki szimultán kapcsolatot tételez fel az agy és az elme neurális és mentális állapota között – szerint maga a neurális állapot okozza a szimultán tudati állapotot. E kutatások viszont alapvetően csak a primer észlelést vizsgálták, de a szimultaneitást mint művészetbefogadási eleményt még nem.

Az irodalomban, mely alapvetően lineáris befogadású művészet, már korábban is történtek kísérletek ennek a szerteágazó, egymás mellett élő asszociációs halmaznak a megjelenítésére. Gutenberg médiumában különösen a XIX. század végétől jelent kihívást a szimultán észlelésfolyamattal való lépéstartás. Gondolok itt például James Joyce párhuzamosan futó történeteire, Proust újabb és újabb lapszéli jegyzeteire. „Amikor könyve korrektúráit javítva a beszurások és kiegészítések túlfutottak a lapok széléin, házvezetőnőjének praktikus találománya segítette őt ki, aki kihajtható papírtekercseket varrt a lapokhoz (a leg-

5. kép: Bordács Andrea esztéta, műkritikus, az ELTE SEK Vizuális Művészeti Tanszék docense és tanszékvezetője

hosszabb elérte az 1,4 métert) [...] Raymond Roussel [...] 1932-ben végtelen számú felsorolást, kitérést, lábjegyzetet és zárójelet tartalmazó szövegeit szövegtípusonként különböző színekkel nyomtatta ki.”¹ Roussel később már egy szürrealista kiállításon gyakorlatilag egy olvasógéppel mutatkozott be. „Matrjoskabábuserű szövegeit egy forgódob köré tekerte, az egymásba helyezett rétegeket [...] különböző színű peremmel látva el. Miközben az olvasó a jobb kezével a dobot tengelye körül egy karral forgatta, bal kezével a kiválasztott szín szerinti lapokat egymás mögött lapozhatta.”² De a nouveau romantól Kafkán át Cortazar *Ugróiskola* című kisregényéig lehetne sorolni a példákat. Az ilyen struktúrájú – általam szimultánnak nevezett – művek a számítógépes hipertextekben teljesezhetnek ki. Hima Gabriella *A textustól a hipertextig* című cikkében úgy véli, hogy

¹ HIMA Gabriella: *A textustól a hipertextig*. <https://epa.oszk.hu/00000/00002/00026/hima.html>
A cikkben számos érdekes példát említ a hipertext előzményeként, bár a végső mondanivalójával alapvetően nem értek egyet.

² Uo.

már a Biblia- és a Tora-kommentárok is ezt a fajta olvasásmódot előlegezik meg (bár ehhez képest a szerző a cikk végén mint korjelenségről igen lesújtóan nyilatkozik a hipertext jelenségéről).

A jelenség ismertetése a kortárs művészetben

A szimultaneitás a festészetben – bár erre a műfajra kevésbé jellemző – egymásra rétegződés által jelenik meg, magyar kortárs példát véve mondjuk Wächter Dénes vagy Várady Róbert képein. A jelenség legjellemzőbb a videóművek esetében, ahol ez alapvetően úgy nyilvánul meg, hogy egy-egy mű egyszerre több falra vetül, vagy épp monitoron fut, ennek ellenére nem különálló, egymás mellé helyezett vagy folytatólagos alkotások. Ezen alkotásoknak épp az adja a lényegét, hogy egyszerre kellene befogadnunk valamennyi szálát. Az írásomnak is ezen a művek hatása és befogadása a témája.

A szimultán képkezelés jellegzetességeit magukon viselő alkotások közül legismertebb videó-, illetve DVD-művek például: Shirin Neshat egymással szemben vetítendő alkotásai (*Turbulent, Tooba*); Bill Viola azon művei, amelyek több falra, akár mind a négyre (*Az öt angyal*) vetítendő, akárcsak Doug Aitken *Az elektromos Föld*³ című munkája szintén három falon zajlik egyszerre. Douglas Gordon az egymással szemben elhelyezett vetítőn egyszerre mutatja be vagy teljesen ugyanazt a művet (*Taxisofőr*), vagy több kivetítőn más-más sebességgel futtatva.

Ezekből a példákból is látszik, hogy a szimultaneitás technikailag elég változatos módon jelenhet meg a művekben, épp ezért érdemes tipologizálni az egyes típusokat.

Tipologizálás

A szimultán műveket a képek egymáshoz való viszonyában és a befogadói attitűdjük mentén érdemes néhány nagyobb csoportba rendezni, elsősorban ugyan a képzőművészetre koncentrálva, de olykor néhány filmes, színházi és irodalmi jelenséggel is kiegészítve.

1. Az egyik leggyakoribb módja a szimultaneitás érzékeltetésének, amikor egy történet különböző lehetséges variációit ismerhetjük meg a mű során. Ezzel a technikával találkozhatunk például az irodalom területén Updike *Gyere hozzám feleségül* és Italo Calvino *Ha egy téli éjszakán utazó* című regényében; vagy Tom

³ A 48. Velencei Biennále díjnyertes műve.

Tykwer *A lé meg a Lola* és Kuroszava *A vihar kapujában* című filmjében is. Ezek ugyan általában lineáris történetvezetésűek, gyakori beszélő-, illetve nézőpont-váltással, bár *A lé meg a Lola* című filmben nemcsak egy történet lehetséges alternatíváit mutatják be – amely által a rendező olyan kérdéseket vet fel, létezik-e a sorsszerűség, az ember bele tud-e avatkozni a saját sorsába, csak a véletlennek van-e szerepe stb. –, hanem a szimultaneitást vizuálisan is megjelenítik az osztott filmvászonnal.

2. Szintén gyakori módszer, amikor ugyanazon történetet *különböző térbeli nézőpontból* ismerhetjük meg. Ilyennel elsősorban képzőművészetben, ott is a videóművek esetében találkozhatunk, mint például Shirin Neshat *Turbulent* című munkáján, ahol az üres teremben némán éneklő nő hangtalansága ad súlyt a szemközti falon tömegek előtt éneklő férfi dalának. Az éles kontraszt kapcsolatot teremt a képek közt, ráadásul a látvány folyamatosan reflektál a másikra. A *Tooba* című filmjén szintén az egymással szembe helyezett vetítéseken zajlik egy nő kiszolgáltatottságának története.

Osztott, elsősorban hármassztású vetítés jellemzi Isaac Julian (*Omeros Paradicsom*) és az AES+F csoport (*Last Riot*) számos munkáját is. Ugyanez a struktúra, az egyszerre három helyszínen zajló történet jellemzi Eija-Liisa Ahtila műveit (pl. *Ház*). Muntadas *Fordítás: El Aplauso* alkotása is triptichonszerű formában reflektál az állami reprezentációnak kijáró tapsvihar és az ugyanezen állami döntések következtében kialakuló emberi tragédiák egymás melletti vetítésével. Szintén a triptichonjelleg jelenik meg a montenegrói Natalia Vujosevic érzelmes, három képernyős filmjén, ahol a középső vetítón a szinte mozdulatlan szerelmespár tagjai gyöngéd tekintettel figyelik egymást, míg a két szélsőn gyorsan pergő képekben jönnek elő az emlékeik.⁴

Ezekben az esetekben gyakran a különböző nézőpontok fizikailag is máshol jelennek meg, például a másik falon, de előfordul, hogy egy vetítón, monitoron stb. osztottan fut párhuzamosan a különböző szereplők jelenete, mint Isaac Julian *A vonzás szabályai* című munkáján. Ezt a többosztású vetítést a hazai művészek közül Koronczai Endre alkalmazza például a *Kikényszerített vallomás* és a *Pop-szinerгия* esetében.

Candice Breitz *Anyák*, illetve *Apák* című munkáján nyolc-nyolc monitor fut egymás mellett, ahol híres színészek nevezetes anya-, illetve apaszerepekből válogatott jelenetei írják felül a sztereotíp boldog és idilli képet, amit általában a családról s a szülő-gyermek viszonyról szeretünk hinni. Bruce Naumann művei gyakran viszont egyszerre több tévéképernyőn történnek.

⁴ Az 51. Velencei Biennálén láthattuk Muntadas és Vujosevic munkáit is. BORDÁCS Andrea: *Gulliver nyomában. Életveszélytelen hajózás néhány műsziget körül = Új Művészet*, 2005, 8. sz., 7–9.

3. Szintén ennek a típusnak a különleges esete, amikor a mű szinte teljesen *körbevesz*, mintegy mesterséges világot teremtve körülöttünk, amely beszippantja a nézőt, aki így fizikailag is az alkotás részesévé válik. Bill Viola: *Az ezredforduló őt angyala* körülöleli a nézőt, akárcsak a Lydia Schouten *A titkos kert* című videóműve, amely a saját meghatározása szerint négycsatornás videóinstalláció, ami gyakorlatilag azt jelenti, hogy a terem minden falán fut vetítés, de oly módon, hogy a néző mintegy az őt körülvevő erdő közepén találja magát, s az események körülötte zajlanak.⁵ De Doug Aitken: *Az elektromos Föld* című munkája vagy épp Szegedy-Maszák Zoltán számos műve is ide tartozhat.

4. Szorosan kapcsolódik az előző tematikához az a szituáció, amikor ugyanaz a kép *megsokszorozva* látható több kivetítőn vagy akár a falakon. Ilyen például Bill Violától *Az alvó értelem*. Ehhez kapcsolódhat, amikor egy történet, esemény ismétlése *időbeli elcsúsztatással* történik, mint például Douglas Gordon *Taxi-főrr*-, *Hitchcock*-parafrázisával.

Ez Eike számos videóművén is megjelenik, például a *Telepátia* két elfordított tv-képernyőjén Eike két személyisége beszélget egymással. Az *Enciklopédián* szintén két képernyőn fut egymás mellett egy férfi (Eike) és egy női (felesége) meztelen testrészlet ellentétes irányba. A testrészletek olykor eltávolodnak egymástól, máskor teljesen szinkronba kerülnek: fej fej mellett, kar kar mellett stb. Ez a mű mintegy metaforája a párkapcsolatoknak, melyben az ember szorosan együtt van a másikkal, de ebben a helyzetben olykor eltávolodnak, olykor viszont teljesen egymás mellett, egy hullámhosszon vannak, tökéletesen kiegészítik egymást, s aztán ez ismét megszakad. Az *Időeltolódás* című munkáján azonban egy nagy kivetítőn és egy monitoron ugyanaz a dunai hajókázós történet látható némi időeltolódással.⁶

5. Sokszor a *párhuzamosan futó különböző történetek*, jelenetek közt esetleg *motívumkapcsolatot* fedezhetünk fel, például Isaac Julian, Gillian Wearing művei esetében, Németh Hajnalnál a *Lelkesítés A-Z-ig* vagy a *Mentálhigiénia* című munkában, illetve Nemes Csaba *Common Over* című vetítésén, ahol az egyik filmrészleten egy arab öltözetű csadoros nő lejt finom, kecses mozdulatú táncát, míg a mellette lévő másikon egy „európai” meztelen hölgy járja a maga táncát. Németh Hajnal esetében a szöveg-kép-zene egyenrangú része a műveinek, melyek mintegy feszültséget teremtve ellenpontozzák egymást. A számítógépes interface esetében a virtuális kamerákkal a filmes hagyományokat követve nézőpont-

⁵ Erről a műről részletesebb tanulmány olvasható BORDÁCS Andrea: *A természet könyörtelenül gyengéd közönye – A titkos kert*. Lydia Schouten videófilmje = *Új Művészet*, 2006, 7. sz.

⁶ Erről is bővebben lehet olvasni: BORDÁCS Andrea: *A tér és idő ritmusai*. Eike munkáiról = *Új Művészet*, 2005, 12. sz.

váltások figyelhetők meg. Németh műveinek képi világa azonban egyszerűbb, többnyire nincs nézőpontváltás. Vagy folytonosan ismétlődő rövid enigmatikus történeteket (videolopopt) láthat a néző, vagy egy-egy állóképen fut végig a kamera, azaz a két végtelenített videómű együtt egy alkotás. Ráadásul egy-egy videón belül két külön látvány zajlik egyszerre, így igencsak igénybe veszik a szemet. A megosztott felületet megosztott figyelem kíséri, a szem újbóli játékát igényelve csak többszöri megnézés után áll össze a mű. Németh Hajnal⁷ mindkét videófilmjén alkalmazza a napjaink kulturális interface-ének képi világára jellemző montázstechnikát. A vetítőfelület sem hagyományosan sima, hanem az egyirányú mozgások statikusságát ellensúlyozandó, hullámos felületre történik a vetítés, így térben is vibráltatva egy kicsit, összhangban a zene mozgásával. A videópáros új próbálkozás, kísérlet arra, „hogyan hozható össze egy felületen, bontott képmezőben egy valós képet rögzítő videófelvétel a virtuális valóságot teremtő animációval. A virtuális valóság azért itt nem értendő olyan szigorúan, egy játékos animációról, nem technikai bravúrról van szó.”⁸

42

6. A következő csoport, amikor is a mű jellemzője a *folyamatos átváltozás, egyik képből a másikba* olvad. Ilyen például Csontó Lajos *Parazita* című ötcsatornás videóinstallációja, amelyen a különböző, médiából ismert személyek arca fokozatosan egymásba változik át vagy Kapitány András *Sakk-matt* című videója, ahol az egyes sakkfigurákat meghatározott műalkotások „festik át”, de a folyamatos változástól mind a figurák, mind a művek épphogy felismerhetőek maradnak. Ennek a szekciónak mintegy alcsoportját képezik azok a művek, amelyeken a szimultaneitást a transzparencia biztosítja. Ezzel találkozhatunk Asztalos Zsolt tükörportréin, Karina Horitz *Hibrid memória* című installációján, ahol is nagyszülei életnagyságúra nagyított fotóira – felvéve az egyes szereplők testtartását – montírozza saját magát. Ugyanez az attitűd jelenik meg Csáky Mariann családi fotókra komponált, varrt saját képein. Hasonló szemlélet érvényesül Gőbolyos Luca *Lenticuláris* fotóin, ahol is a nézőponttól függően változik a látott kép, így a gyerekkori pillanatképei váltakoznak a szüleivel történt eseményekkel, mosódik össze az ő személyes múltélménye az ún. „valóságos” történelmi eseményekkel.

A jelenség más művészeti ágakban

Ahogy említettem, s a példáimból is látható, ez a jelenség nemcsak a képzőművészetben, hanem olykor a filmen is szerepet kap, gondoljunk például a már

⁷ Ehhez a részhez felhasználtam: BORDÁCS Andrea: *Játszd újra szem! Németh Hajnal műveiről* = *Új Művészet*, 2002, 4. sz.

⁸ Az idézet Németh Hajnallal folytatott levélváltásunkból való.

említett *A lé meg a Lola* című filmre, amely többnyire ugyan nem egyszerre, hanem egymás után jeleníti meg egy történet különböző lehetséges kimenetelét. A kortárs színház is előszeretettel él ezzel az eszközzel, a színpadon történő játékot kivetítőkön, monitorokon történő eseményekkel fűszerezi, ezzel gyakran az előadás terét is képes kitágítani azáltal, hogy a színpad mögött történő, a színdarab részét képező eseményeket is a néző elé tudja tárni. A Trafó színházi előadásában is lehet ilyenekkel találkozni, de például a Nemzeti Színházban a Szász János-féle *A Mester és Margarita* is él ezzel a lehetőséggel, amikor a néző monitoron láthat valamely máshol történő eseményt, s csak idővel jön rá, pontosabban, amikor a szereplők bejönnek a színpadra, s a vetítőn háttal, a színpadon szemből látjuk őket, akkor tudatosodik benne, hol is játszódott az előző esemény. A 2005 szeptemberében itt járt berlini Volksbühne előadása még több szempontból alkalmazta a szimultán eszközöket, olyannyira, hogy egy hagyományos színházi előadást preferáló német kritikus kényszerű eklektikának nevezte ezt fajta előadásmódot.

De attól függetlenül, hogy számos művészeti ág alkalmazza a szimultaneitás módszerét, mégis leginkább a képzőművészetben érhető tetten, azon belül is legjellemzőbb a médiaművészetben. Az utóbbi években többcsatornás videóinstalláció elnevezést használnak erre a jelenségre, bár pontosabban a kutatási területem szűkebb halmaza a többcsatornás videóinstallációknak. A művészetnek erről a jelenségről eddig a nemzetközi irodalomban sem igazán találni tanulmányokat, így ez egy alapvetően nyitott téma. Mindenesetre a jelenség adott, s én magam is gyakorlatilag kérdéseket teszek fel, amelyekre válaszokat keresek. Mindenesetre úgy tűnik, hogy a művészek azt a Lessing által is megállapított jelenséget kívánják megcáfolni, amely szerint míg a zene és az irodalom időben zajló művészet, addig a képzőművészet egy kiragadott pillanatot képes csak ábrázolni, ennek következtében mást mutathat be az irodalom, mint a képzőművészet. Azt tapasztalhatjuk, hogy a képzőművészet is képes lehet nemcsak az időbeli, hanem a térbeli folyamatokkal egyszerre történő szimultán megjelenítésére, bár ezekben az esetekben alapvetően a film eszközeit alkalmazzák.

A médiaművészet legfontosabb jellemzői

A médiaművészet legfontosabb jellemzői közé tartozik – Siegfried Zielenski⁹ szerint például – az időalapúság, mert az elektronikus és digitális technológiáknak ez az egyik meghatározó jellemzője. Ugyanakkor a médiaművészetről – akárcsak a festészetről (freskó, táblakép, akvarell, olajfestmény) – sem lehet ma már mint

⁹ Siegfried Zielenski kölni médiateoretikus, többször is járt hazánkban különböző szimpóziумokon.

átfogó, egységes műfajról beszélni. A komputergrafika, az animáció és a szimuláció, a videófilm, a videóobjektek, a multimediális installációk és environmentek vagy a webművészet mind sajátos formákat öltenek, és egyedi vizsgálatra szorulnak.

A komputer tulajdonságai a médiaművészet általános tulajdonságainak meghatározói. Ez azzal magyarázható, hogy a komputer elsődlegesen nem mint képi megjelenítőeszköz (például komputergrafika vagy internetművészet) jelentős, hanem sokkal inkább mint a különböző médiumok irányító, koordináló és feldolgozó eszköze. Ebből a szempontból az időalapúság valóban alapvető tulajdonság, de ettől természetesen a térfogalom átalakulása is (például: szimultaneitás, reális és virtuális tér kérdései) folyamatosan kihívás elé néz. Alapvetően az építészeti tér kifejezései dominálnak a digitális világ leírásában, illetve a virtuális valóságban való tájékozódásban.¹⁰

Úgy tűnik, napjainkban a világot csak a digitális számítógép metamédián keresztül tudjuk megtapasztalni. A 90-es évekre kulturális eszközből univerzális médiummá vált, ugyanis minden kultúra, legyen az múltbéli vagy jelenkori, kezd átszűrődni a komputer monitorján. Lev Manovich *A film, mint kulturális interface* című írásában azt elemzi, hogy most már nem a számítógéppel lépünk kapcsolatba, hanem a digitális formában kódolt kultúrával (interface). A 90-es évektől a film, a nyomtatott szó és az ember-számítógép-interface szentháromsága rejt magában mindazon metaforákat és információszervezési stratégiákat, amelyek a kulturális interface-eket táplálják.¹¹

Ez az általános jelenség a művészetekben is tetten érhető. A 90-es évek interface-ei bár megtartották a modern oldalformátumot, ám az elrendezésnek és a hozzáférésnek egy új, a könyvek hagyományában szinte előzmény nélküli (legalábbis csökevényes) módját is alkalmazták: a hiperlinkeket. A hiperlinkek által összekapcsolt szövegek (képek) egyenértékűek, mellőzik a hierarchikus alá-fölérendelést, a linearitást. A kortárs képzőművészetben is egyre nagyobb teret hódítanak az egymás mellé rendelt és az ismétlődő motívumok. „Így a hiperlinkek megjelenése a 80-as években tökéletesen tükrözi jelenkori kultúránk mindenfajta hierarchiával szemben megnyilvánuló ellenérzését, valamint a kollázs esztétikáját, amelynek segítségével radikálisan különböző eredetű dolgok kerülnek egymás mellé egyetlen kulturális tárgyon belül (>posztmodern«).”¹²

¹⁰ BORDÁCS Andrea: *Digitális mágia. Beszélgetés Eifert Anna médiaművészettel foglalkozó művészet-történésszel = Új Művészet*, 2001, 11. sz.

¹¹ MANOVICH, Lev: *The Language of New Media*, Cambridge, MIT Press, 2001; MANOVICH, LEV: *Cinema as a Cultural interface*. www.manovich.net/TEXT/cinema-cultural.html; *A film mint kulturális interface = Metropolis*, 2001, 2. sz., 26–27.

¹² Uo., 30.

A megosztott figyelem pszichológiája

Ulrich Neisser szerint maga az észlelés függ az észlelő jártasságától és tapasztalatától, azaz mindattól, amit a konkrét észlelést megelőzően már tud. J. J. Gibson észleléseleméletében az észlelést a tárgyról visszaverődő fény mintázata hozza létre, „amelyből mintát lehet venni a tér minden egyes pontján. Ennek az optikai mezőnek a komplex szerkezeti tulajdonságait a tárgyak tényleges természete és helyzete határozza meg. Ez a struktúra különíti el a tárgyakat: a róluk való információ a fényben van.”¹³ Tehát Gibson elképzelése szerint a szervezet mintegy ráhangolódik a környezetére, annak pontosan meghatározott és észlelt tulajdonságaira, azaz az információfelvétel időbeli lezajlására helyezi a hangsúlyt.

Eleanor J. Gibson kimutatta, hogy a különbség egy laikus és egy „vált szemű-fűlű” stb. néző között nem az, hogy az utóbbi bármit is hozzátesz az ingerekhez, hanem az, hogy több információt képes nyerni az ingerekből. A jártas észlelő több jelzővonást és magasabb rendű struktúrákat tapogat le, amelyek iránt a naiv szemlélő nem érzékeny.¹⁴

Az észlelés nem pusztán egy tudati kép, amit az ember aztán értelmez, hanem konstruktív folyamat, amelynek során folyamatosan alkotja meg az információk anticipációit, amelyek alkalmassá teszik őt az információfelvételre.

Mivel az észlelési kísérletekben alapvetően csak egy-egy érzékszervet ingelnek, felmerül az a probléma, hogy ez mégsem ad valós képet az emberi észlelésről, ugyanis a hétköznapi életben egyszerre több érzékszervünket éri inger. Ezért újabb kísérleteket végeztek arra vonatkozóan: mi történik akkor, amikor az emberek megpróbálnak egyszerre két dolgot csinálni. A kísérletek alapján megállapítható, hogy ez attól függ, hogy mi is ez a két dolog.

Mindenesetre egy Hampson¹⁵ nevű pszichológus arra a következtetésre jutott, hogy a fókuszált és a megosztott figyelem bizonyos mértékig sokkal jobban hasonlít egymásra, mint gondoltuk volna. Azok a tényezők (pl. eltérő modalitások alkalmazása), amelyek elősegítik a fókuszált vagy a szelektív figyelem működését, megkönnyítik a megosztott figyelmet is.

A vizsgálatok konklúziója szerint képesek vagyunk két aránylag bonyolult feladatot is elvégezni a teljesítmény jelentős csökkenése vagy interferencia(kioltás) nélkül. A tudósok szerint több specifikus feldolgozási erőforrással rendelkezünk, s szerintük két feladat között nem lesz interferencia abban az esetben, ha a feladatok különbözőek.

¹³ NEISSER, Ulrich: *Megismerés és valóság*. Bp., Gondolat, 1984, 29.

¹⁴ GIBSON, Eleanor J.: *How perception really develops: a view from outside the system = Basic processes in reading: perception and comprehension*. Potomac, Lawrence Erlbaum Associates, 1977.

¹⁵ HAMPSON, Peter J.: *Aspects of attention and cognitive science = The Irish Journal of Psychology*, 1989, 10. sz., 261-275.

Wickens¹⁶ szerint két feladat között akkor lép fel interferencia, ha ugyanabban a modalitásban szerepelnek az ingerek (vizuális vagy auditív/hallási), a feladatok a feldolgozás ugyanazon szakaszait alkalmazzák (bemenet, belső feldolgozás, kimenet), és hasonló emlékezeti kódokra támaszkodnak (verbális vagy vizuális). Nehéz egyidejűleg például két hallási vagy két vizuális ingert kezelni. Tehát a kísérletek szerint két feladat interferenciájának a mértéke hasonlóságuktól függ.

Két viszonylag bonyolult feladatot is lehet végezni egyszerre anélkül, hogy a teljesítmény romlana, de ehhez szükséges készségeknek nagyon jól begyakorlottnak kell lennie.

A kettős feladatokkal kapcsolatos kísérleti eredmények egyik lehetséges magyarázata, hogy létezik valamilyen központi feldolgozó, amelyet tevékenységek széles körében rugalmasan alkalmazhatunk.

A központikapacitás-elméletek szerint a kettős feladatokban a legfontosabb meghatározó tényező a feladatok nehézségi szintje, amelyet a központi erőforrások igénybevételének függvényében határoztak meg (érdekes, hogy a hallási feladatok nehezebbek és több erőforrást igényelnek, mint a vizuális feladatok, talán ezért gyakori az embereknél az ún. vizuális típus).

Miért is oltják ki egymást a hasonló feladatok? Hasonló feladatok versenyeznek ugyanazokért a speciális feldolgozási mechanizmusokért vagy modulokért, így kölcsönösen interferenciát hoznak létre, míg az egymástól eltérő feladatok eltérő mechanizmusokat alkalmaznak, és így nem jön létre köztük interferencia. De mindezen speciális feldolgozási mechanizmusok fölött, a hierarchia tetején áll a központi feldolgozó, vagyis a figyelem, amely koordinálja és szabályozza a viselkedést.

Az osztott figyelmet igénylő műalkotások

Tehát ennek alapján a többféle modalitást igénylő (kép–szöveg–zene) művek befogadása kevésbé tűnik problémásnak. Ám azok az alkotások, amelyekben a szimultán képkezelésről beszélhetünk, azaz a szimultán képalkotást alkalmazó művészeti jelenségek hasonló, azonos modalitású elemekből állnak, két-három vizuális ingeregyüttes jelenléte alkotja, pontosabban szervezi a művet. Az előző kutatások alapján az általam vizsgált művek gyakorlatilag élvezhetetlenek lennének, mivel erőteljes interferencia lépne fel, kioltanák egymást az egyes képek. De amint tapasztalhatjuk, ez még sincs így. Mi lehet ennek a magyarázata?

¹⁶ WICKENS, Christopher D.: *Processing resources in attention* = PARASURAMAN, Raja – DAVIES, David R. (szerk.): *Varieties of attention*. London, Academic Press, 1984.

A szimultán futó képkockák részben nehezítik a befogadást, azt, hogy egyszerre tudjunk minden részletre figyelni, ugyanakkor felerősítik egymás jelentését, mivel folyamatosan reflektálnak egymásra, konfrontálódnak a másik jelenettel, s ez a jelenség permanensen új és új kontextusba helyezi az eseményeket, így ugyan néhány elemében lehet, hogy kioltják egymást, de alapvetően mégis inkább értelmezik, jelentéssel látják el egymást.

A szimultán művek, ahol több a „zaj”, a valósághoz közelebb állnak, véleményem szerint nyitottabb művek. Szimulálják azt a mindennapi helyzetet, hogy egyszerre számos élmény ér minket, ott nincs olyan kitüntetett, irányított figyelem, mint a tradicionális művek szemlélésekor.

A „valóságban”, ahol eredendően nincs irányított figyelem, elvileg számtalan nézőpont lehetséges, de mindig választunk egyet, a szimultán művek több nézőpontra, több irányított figyelemre kényszerítik a befogadót a „hagyományos mű” koncentrált, irányított figyelmével szemben.

A szimultán művek esetében erőteljes az indetermináltság érzése, pedig a figyelmet az egyes képjelenetek irányítják a másira. A képek kölcsönösen hatnak egymásra, például Shirin Neshat *Turbulent* című videóművén, ahol az üres teremben némán éneklő nő hangtalansága ad súlyt a szemközti falon tömegek előtt éneklő férfi dalának. Az éles kontraszt kapcsolatot teremt a képek közt, ráadásul a látvány folyamatosan reflektál a másira. Ezekben a művekben akár az ok-okozat is jelen lehet egyszerre. A szimultán művek több lehetséges világot tárnak elénk, egy-egy történetnek különböző (lehetséges) olvasatait.

Konklúzió

Ez a fajta képkezelés nemcsak egy jópofa játék a vizualitással, hanem egy markáns világkép is megjelenik általa, azaz hogy nincs egy kitüntetett nézőpont, nincs egyetlen igazság, többfajta nézőpont, érték lehet jelen egyszerre, mely akár mind releváns. Ez a többféle nézőpont nemcsak különböző embereket jelent, hanem egyazon személyen belül is küzdhet egymással. A többszörös én gondolata számos gondolkodónál, filozófusnál és agykutatónál is megjelenik. A descartes-i szubsztancionális énhez képest már Nietzsche is úgy véli, hogy a szubjektum állapota állandóan változik, „a rendszer központja szakadatlanul eltolódik”.¹⁷ Az agykutató William Calvin is azt vallja, „hogy tudatos gondolatunk valószínűleg nem más, mint pillanatnyilag uralkodó mintázat ebben a másolási versenyben, ahol sok különböző változat küzd az uralomért, és közülük egy győzni is

¹⁷ NIETZSCHE, Friedrich: *A hatalom akarása*. Ford. ROMHÁNYI TÖRÖK Gábor, Bp., Holnap, 1997, 220.

fog egy pillanat múlva, amikor elménk másra összpontosít”.¹⁸ Daniel Dennett¹⁹ szintén azt elemzi, hogy az embernek több énje van, s a különböző szituációkban különböző ének kapnak főszerepet. Egy személynek 2-3 énje is van, bizonyos szituációkban (amire jobban figyel) más lesz a domináns. Az információk folyamatos küzdelme a tudatért evolúciósan determinált. Megtámadja azt a gondolatot, hogy van egy szubsztanciálisan meghatározó folyamatos én.

Ráadásul az egész mindig több, mint a részek összessége. Ugyanakkor az emberi észlelésben mégis van igény a konzisztenciára, s az agy az áramlásban, a sokféle észlelés és érzékelés közepette is megpróbál rendet teremteni. Ez lehet a helyzet a szimultán művek kapcsán is...

Persze azért a játékot nem lehet kiiktatni, mivel a szimultán technikák olykor az embernek azt a vágyát jelenítik meg, hogy felvesse az esetlegesség, a sorszerűség gyakorlatilag értelmetlennek tűnő kérdéseit, számba vegye az élet lehetséges alternatíváinak sorát. S ha már e lehetőségeket mind nem élhetjük végig, legalább képzeletben játszunk el vele.

Irodalomjegyzék

- *A film mint kulturális interface = Metropolis*, 2001, 2. sz., 26–27.
- BORDÁCS Andrea: *A tér és idő ritmusai. Eike munkáiról = Új Művészet*, 2005, 12. sz.
- BORDÁCS Andrea: *A természet könyörtelenül gyengéd közönye - A titkos kert. Lydia Schouten videófilmje = Új Művészet*, 2006, 7. sz.
- BORDÁCS Andrea: *Digitális mágiá. Beszélgetés Eifert Anna médiaművészettel foglalkozó művészettörténésszel = Új Művészet*, 2001, 11. sz.
- BORDÁCS Andrea: *Gulliver nyomában. Életveszélytelen hajózás néhány műsziget körül = Új Művészet*, 2005, 8. sz., 7–9.
- BORDÁCS Andrea: *Játszd újra szem! Németh Hajnal műveiről = Új Művészet*, 2002, 4. sz.
- CALVIN, William H.: *A gondolkodó agy*. Bp., Vince Kiadó, 1996.
- DENNETT, Daniel: *Az intencionalitás filozófiája*. Ford. PLÉH Csaba, Bp., Osiris, 1998.
- GIBSON, Eleanor J.: *How perception really develops: a view from outside the system = Basic processes in reading: perception and comprehension*. Potomac, Lawrence Erlbaum Associates, 1977.
- HAMPSON, Peter J.: *Aspects of attention and cognitive science = The Irish Journal of Psychology*, 1989, 10. sz., 261–275.
- HIMA Gabriella: *A textustól a hipertextig*. <https://epa.oszk.hu/00000/00002/00026/hima.html>
- MANOVICH, Lev: *Cinema as a Cultural interface*. www.manovich.net/TEXT/cinema-cultural.html
- MANOVICH, Lev: *The Language of New Media*. Cambridge, MIT Press, 2001.
- NEISSER, Ulrich: *Megismerés és valóság*. Bp., Gondolat, 1984, 29.
- NIETZSCHE, Friedrich: *A hatalom akarása*. Ford. ROMHÁNYI TÖRÖK Gábor, Bp., Holnap, 1997.
- WICKENS, Christopher D.: *Processing resources in attention = PARASURAMAN, Raja - DAVIES, David R. (szerk.): Varieties of attention*. London, Academic Press, 1984.

¹⁸ CALVIN, William H.: *A gondolkodó agy*. Bp., Vince Kiadó, 1996.

¹⁹ DENNETT, Daniel: *Az intencionalitás filozófiája*. Ford. PLÉH Csaba, Bp., Osiris, 1998, 190.

Dér Cs. Dezső – Zrinyi Ivett

Virtuális világ a kulturális közösségszervezésben

Hogyan szólítsuk meg a Z generációt?

Bevezetés

Mindennapi életünk szerves részét képezi az internet, az oktatáson át a szórakozásig napi szinten felhasználói lettünk az évek során. Az internetezők és a közösségimédia-felhasználók száma évről évre nő, ezt a növekedést a pandémia pedig még jobban felgyorsította. Különböző vállalatok is felismerték az internetben rejlő potenciált, így már egyre több reklám- és marketingügynökség használja saját kampányai során az online teret, sőt már elengedhetetlen, hogy maguk a cégek, szervezetek is rendelkezzenek saját Instagram-, LinkedIn- vagy akár TikTok-fiókkal.

Időközben felnőtt egy generáció, amely már beleszületett a digitális térbe, és amelynek tagjai nem tudják elképzelni a mindennapjaikat a közösségi média nélkül. A Z generáció fő médiafogyasztási eszköze az okostelefon lett, ezen keresztül „fogyasztják” és állítják elő a különböző tartalmakat, kapcsolatokat építenek, kommunikálnak barátaikkal. Ennek a generációnak az elérése nagy kihívás elé állítja a marketinges szakembereket is. Az online térben uralkodó zaj és a generációk közötti egyre nagyobb szakadék nehézségeivel néznek szembe azok a kulturális intézmények is, akik a 14–25 éves korosztály megszólítását tűzték ki célul.

Jelen tanulmány első része a magyar lakosságra vonatkozó aktuális online statisztikai adatokat kívánja bemutatni, ami magába foglalja az internethasználati szokásokat, a közösségi média rohamtempóban történő térhódítását és a Z generáció körében legnépszerűbbnek bizonyult platformot, a TikTokit. Ezt követően a közművelődési intézményrendszer egyik zászlóshajója, a szolnoki Aba-Novák Agóra Kulturális Központ online kommunikációs tevékenységének elemzése kerül ismertetésre. Az elemzés magába foglalja a Z generáció kultúrafogyasztási szokásainak és érdeklődési köreinek vizsgálatát egyaránt. A kutatás kiegészül az agorák kommunikációjának összehasonlító vizsgálatával, illetve a helyi konkurencia vizsgálatával. A kapott eredményeket alapul véve a tanulmány végén ajánlásokat fogalmaztunk meg mind az online térben folytatott kommunikációra, mind a programkínálatra, amelyek hozzájárulnak a Z generáció megszólításának eredményességéhez.

6. kép: Balról jobbra: Dér Cs. Dezső, a Budapesti Metropolitan Egyetem (Turizmus és Marketing Intézet) egyetemi docense és Zrinyi Ivett, a METU egyetemi hallgatója

A virtualitás kora

A Nemzeti Média- és Hírközlési Hatóság által végzett felmérés szerint a magyar lakosság 15 évnél idősebb tagjainak 77,65%-a használja az internetet, ami 6 455 648 real user* jelent.¹ Ez az adat az előző negyedévhez képest 0,13%-os növekedést jelent. Nemek szerinti internethasználati szokásokat vizsgálva megállapítható, hogy a férfiak száma 3 950 940, a nők 4 397 250 fő. A számadatok azt jelzik, hogy csaknem háromszázezerrel több nő használ internetet, azonban az internetpenetráció 1,1 százalékponttal alacsonyabb a nők (77,0%) körében, mint a férfiaknál (78,1%). Ebből az következik, hogy jelentősen több nő internetezik, mint férfi, ugyanakkor az internethasználók és nem használók aránya csaknem megegyezik a két nem között. Tovább vizsgálva az internethasználati szokásokat elmondható, hogy nemcsak a nemek között mutatkozik különbség, hanem az egymást követő generációk között is. Az elemzés nem tartalmazza az

* *Real user:* belföldi internetezők - azon internetezők száma, akik meglátogatták az adott tartalmat a vizsgált időszakban.

¹ NMHH: *Internetes közműmérési adatok (2022. I. negyedév).*
https://nmhh.hu/cikk/228634/Internetes_kozmummeresi_adatok_2022_1_negyedev (utolsó letöltés: 2022. 07. 24.)

Alfa generáció tagjait, hiszen ők még alig múltak tízévesek vagy annál fiatalabbak, és a Z generáció (a jelenleg 12–27 évesek) esetében is csak a 15 évnél idősebbekről állnak rendelkezésre adatok. A kapott eredmények alapján kijelenthető, hogy a fiatalabb generáció körében jobban elterjedt az internethasználat. A Z generáció száma fele csak az Y generáció (28–42 évesek) számának, azonban a fiatalabb korosztályban még így is magasabb értéket képvisel az internetpenetráció (99,8%). Az X generáció (43–57 évesek) és a Baby boomerek (58–76 évesek) is jelentős számban vannak jelen a világhálón, hiszen az előbbi esetben az internetpenetráció 85,9%, míg utóbbinál ez az érték 61,8%. A magyar lakosság egészét vizsgálva a különböző generációk tekintetében elmondható, hogy az Y és a Z generáció tagjai szinte kivétel nélkül megszólíthatók az internet segítségével.²

Virtuális közösségek

A különböző közösségimédia-felületek megjelenése hatalmas változást idézett elő az internethasználati szokásokban. Magyarországon a látogatók átlagban 2 óra 46 percet töltenek el ezeken a platformokon, így a vizsgált weboldalak között ezzel az átlagosan eltöltött idővel a második helyen áll, csak a híroldalak statisztikája előzi meg. Ez alapján megállapítható, hogy hiába van több felhasználója más weboldaloknak, a magyar lakosság átlagosan sokkal több időt tölt el a különböző közösségimédia-platformokon. A kutatás rávilágít arra a tényre is, miszerint a felhasználók 80%-a a mobiltelefonján keresztül éri el ezeket a felületeket, míg csak 55%-uk otthoni PC-ről.³

2022-es adatok alapján elmondható, hogy Magyarországon 7,27 millió közösségimédia-felhasználó van, ami a magyar lakosság 75,6%-át teszi ki. Ez az előző évhez képest 2,5%-os növekedést, körülbelül 180 ezer új felhasználót jelent.⁴ Legmeghatározóbb számban a 25–34 év közötti korosztály képviselteti magát. Nemek szerinte eloszlását vizsgálva megállapítható, hogy a legtöbb korcsoportban a nők nagyobb számban vannak jelen a férfiakhoz képest.⁵

A különböző közösségi médiumok felhasználói számát vizsgálva elmondható, hogy még mindig a Facebook vezet: az aktív felhasználók száma 5,65 millió fő,

² NMHH: *Internetes közösségmérés adatok (2021. IV. negyedév)*. https://nmhh.hu/cikk/226391/Internetes_kozonsegmeresi_adatok_2021_IV_negyedev (utolsó letöltés: 2022. 07. 24.)

³ NMHH: *i. m.* (2022).

⁴ KEMP, Simon: *Digital 2022: Hungary, Social Media users over time*. <https://datareportal.com/reports/digital-2022-hungary> (utolsó letöltés: 2022. 07. 24.)

⁵ KEMP, Simon: *Digital 2022: Hungary, Demographic profile of META's ad audience*. <https://datareportal.com/reports/digital-2022-hungary> (utolsó letöltés: 2022. 07. 24.)

amely a magyar lakosság több mint felét (58,7%) teszi ki. Megállapítható, hogy ebben az esetben is érvényesül az az általános tendencia, miszerint több nő használja a közösségi médiát: a Facebook-felhasználók 53,1%-a nő, míg 46,9%-uk férfi.⁶ Nemcsak a felhasználók számában mutatkozik meg a nemek közötti eltérés, hanem az aktivitási hajlandóságban is. A nők gyakrabban kedvelnek bejegyzéseket (posztokat), hozzászólnak (kommentelnek) vagy akár osztanak meg bejegyzéseket, mint a férfiak.⁷ Facebook tekintetében is igaz az az általános trend, miszerint a felhasználók a mobiltelefonjukat részesítik előnyben az asztali számítógéppel szemben. A magyar lakosság 95,2%-a használ mobiltelefont, és csak 4,8%-a kapcsolja be a számítógépét, ha „facebookozni” szeretne. A felhasználók közel fele (48,5%) csak mobiltelefonon keresztül használja ezt a platformot.⁸

Az Instagram magyar felhasználói száma nem közelíti meg a Facebookot a maga 2,75 millió userével, ami a lakosság 28,5%-át teszi ki. Ezen a platformon is a nők száma magasabb (55,6%), mint a férfiaké (44,4%).⁹

Ami most pörög: a Z generáció és a TikTok

A Z generáció tagjai az 1995–2009 között született fiatalok, körülbelül 1,5 millióan vannak jelenleg Magyarországon. Igazi digitális bennszülötteknek tartják őket, hiszen különböző kutatások szerint 94–97 százalékuk rendelkezik okostelefonnal, amelyet elsődleges médiafogyasztási eszközként tartanak számon. Az internetfogyasztási szokásaikban is eltérés mutatkozik a többi generációhoz képest, hiszen ők már kétirányú kommunikációs eszközként használják az internetet, naponta állítanak elő és osztanak meg tartalmakat. A közösségi média jelenti számukra a valódi médiát, ahol egy általuk követett influenszerre nagyobb hitelességgel tekintenek, mint egy tradicionális hírportálra.¹⁰

A világszerte is egyre nagyobb népszerűségnek örvendő TikTok a hazai közönséget is meghódította a 15 másodperctől jelenleg akár 3 percig tartó videóival. Magyarországon 2,17 millió ember használja az alkalmazást a 18 év feletiek körét vizsgálva, ez a lakosság 27,3%-át teszi ki, amely lassan megközelíti

⁶ KEMP, Simon: *Digital 2022: Hungary, Facebook: Advertising audience overview.* <https://datareportal.com/reports/digital-2022-hungary> (utolsó letöltés: 2022. 07. 24.)

⁷ KEMP, Simon: *Digital 2022: Hungary, Facebook activity frequency.* <https://datareportal.com/reports/digital-2022-hungary> (utolsó letöltés: 2022. 07. 24.)

⁸ KEMP, Simon: *Digital 2022: Hungary, Devices used to access Facebook.* <https://datareportal.com/reports/digital-2022-hungary> (utolsó letöltés: 2022. 07. 24.)

⁹ KEMP, Simon: *Digital 2022: Hungary, Instagram: Advertising Audience overview.* <https://datareportal.com/reports/digital-2022-hungary> (utolsó letöltés: 2022. 07. 24.)

¹⁰ IFAKTORAGENCY: *Z-generáció a TikTok és az influenszerek buvóletében.* <https://ifaktoragency.hu/z-generacio-a-tiktok-es-az-influencerek-buvoleteben.pdf> (utolsó letöltés: 2022. 07. 24.)

az Instagram-userek számát. Ezen a platformon is több nő (54%) van jelen, mint férfi (46%).¹¹

Egy, a Z generációs fiatalok körében végzett friss reprezentatív kutatás eredményei azt mutatják, hogy minden második fiatal szívesebben tölti szabadidejét a TikTokon vagy Instagramon, és már a hagyományos médiába sorolható tévé, rádió, honlapok nem kötik le őket. E generáció tagjai szinte kivétel nélkül felhasználói a különböző közösségimédia-platformoknak. A fiatalok 99%-a rendelkezik Instagram-fiókkal, 95%-a „fogyasztja” a Youtube-ra feltöltött tartalmakat, 94%-uk néz TikTok-videókat, valamint 91%-uk „facebookozik”. A vizsgált platformok közül a Z generáció a TikTokon tölti a legtöbb idejét a kutatás szerint. Tízből minden negyedik fiatal legalább két órát tiktokozik, és mi sem bizonyítja jobban az alkalmazás addiktív hatását, minthogy minden tizedik fiatal napi öt órájánál is több időt tölt el videók nézegetésével. Ha a TikTokon töltött időt összehasonlítjuk a Facebookon töltött órák számával, az tapasztalható, hogy a generációnak a 17%-a tölt két óránál többet, és csupán csak 5%-a öt óránál többet a Facebookon. A kor előrehaladtával megállapítható, hogy csökken a TikTokon töltött idő, de még a 22–25 évesek 33%-a is napi két óránál többet használja a platformot. Az itt található videók témáját vizsgálva egyértelmű, hogy a humorra építő, vicces videók a legnépszerűbbek a Z generáció körében. Az alkalmazásra korábban jellemző zenére tárogató videók kedvelési száma sokat csökkent az elmúlt évekhez képest. Az átalakulóban lévő fogyasztói igények előnyben részesítik a minőségi, informatív, szórakoztató tartalmakat.¹²

Kultúra és Z generáció

A kutatás 2021 őszi félévében valósult meg a Budapesti Metropolitan Egyetemen a Kulturális marketing projektkurzus keretében levelező, illetve nappali tagozaton. Az elemző munkában összesen 57 hallgató vett részt. A levelező tagozatos hallgatók többségéről elmondható volt, hogy Y generációs, az üzleti szférában, marketing és kommunikációs területen dolgozik és többéves szakmai tapasztalattal rendelkezik. A nappali tagozatos hallgatók kivétel nélkül a Z generációt képviselték, akik a projekt kezdetén már rendelkeztek alapvető marketing- és üzleti kommunikációs ismeretekkel. A hallgatók projektcsoportokban dolgoztak a kutatás alatt. A feladatot a megbízó (Aba-Novák Agóra) vezető munkatársai prezentálták a projektcsoportok számára, akik részt vettek a kutatási eredményeket ismertető alkalmakon is.

¹¹ KEMP, Simon: *Digital 2022: Hungary, TikTok: Advertising Audience overview*. <https://datareportal.com/reports/digital-2022-hungary> (utolsó letöltés: 2022. 07. 24.)

¹² IFAKTORAGENCY: *i. m.* (2021).

A vizsgálat tárgya elsődlegesen a szolnoki Aba-Novák Agóra Kulturális Központ volt; ugyanakkor az elemzések során további intézmények online kommunikációs tevékenységének vizsgálatára is sor került. A regionális agoravizsgálat a Magyarország-szerte fellelhető agorákat foglalta magában. A szűkebb környezetet (Szolnokot és közvetlen környékét) vizsgáló versenytárselemzés olyan szervezeteket vett górcső alá, amelyek az Aba-Novák Agórához hasonló kulturális programokat kínálnak, illetve meghatározó szerepük van a helyi közösségszervezésben is.

A kutatás fókuszában az Aba-Novák Agóra által folytatott online kommunikáció állt, illetve annak a vizsgálatára, hogy egy kulturális közösségszervező intézménynek milyen módon lehetne hatékonyan elérni a Z generáció tagjait. Az agora munkatársai központi problémaként határozták meg, hogy nem tudják megszólítani a 14–20 (25) éves korosztályt. Az elemzés során két kérdés fogalmazódott meg a felvetett problémára.

1. Mi az oka, hogy eddig nem tudták elérni a vizsgálandó korosztály tagjait?

2. Hogyan érhető el hatékonyan a vizsgálandó korosztály egy kulturális közösségszervező intézmény számára?

Alkalmazott kutatási módszerek

A kialakított projektszoportok különböző kutatási módszereket alkalmaztak a kérdések megválaszolására. Az elemzések magukba foglalták a jó példák keresését, a versenytárselemzést, a célcsoportelemzést, a kultúrafogyasztási szokások és az érdeklődési körök vizsgálatát egyaránt. Szekunder és primer kutatás egyaránt megvalósult, ez előbbi tartalmazza a releváns szakirodalmak áttekintését, valamint a legfrissebb kutatási és statisztikai eredmények tanulmányozását. Az interjúkutatások során a projektszoportok helyi középiskolásokat, illetve a környéken lakó, szolnoki középiskolákba járó diákokat interjúvolták meg. Ehhez kapcsolódtak kérdőíves kutatások, amelyek során egyrészt helyi középiskolai osztályok megkérdezése történt személyes formában, valamint szolnoki online csoportokban megosztott kérdőíves felmérés is zajlott ezzel párhuzamosan. A kutatás részét képezte az agorák kommunikációjának összehasonlító vizsgálata, a helyi konkurenciavizsgálat, valamint az Aba-Novák Agóra közösségimédia-aktivitásának vizsgálata, tartalomelemzése. A vizsgálat hat hónapos (2021. május 1. és 2021. október 31. közötti) időszak kommunikációs tevékenységét elemezte.

Agoratérkép és a helyi kulturális intézmények online kommunikációjának elemzése

A projektszoportok kutatási eredményeiből azt a következtetést lehetett levonni, hogy az agorarendszerhez tartozó (zászlóshajó-) intézmények a fiataloknak szóló közösségi hálók, azaz az Instagram és a TikTok adta lehetőségeket nem használják ki maradéktalanul; nem ismerik kellően az adott platformhasználat sajátosságait, aktualitásait; a Facebookhoz hasonlóan próbálják ezeket is kezelni. Ráadásul több intézmény nem is rendelkezett saját Instagram- és TikTok-fiókokkal a vizsgálati időszakban. Az eredmények azt mutatták tehát, hogy az agorák fő közösségimédia-platformja a Facebook volt, amelyen keresztül azonban sokkal nehezebb a fiatal korosztály elérése, megszólítása. Az általános (kizárólagosnak mondható) Facebook-használat dominanciája miatt az elemzés a továbbiakban erre a platformra koncentrált. A kutatás alapján látható volt, hogy a vizsgált időszakban az agorák Facebook-oldalain sok bejegyzés jelent meg, ugyanakkor ehhez képest kevés volt az egy bejegyzésre érkező átlagreakció, ezért a közösségimédia-felületek kommunikációjának hatékonysága, az elköteleződési ráta alapján általánosságban alacsonynak volt mondható.

A Facebook-kommunikáció kapcsán az Aba-Novák Agóra aktivitása a tatabányai A Vértes Agorájáéval került végül részletesebb összehasonlításra, a két település lakosságszámának és a két oldal követőszámának hasonlósága alapján. Megállapítható volt, hogy A Vértes Agorája a vizsgált időszakban feleannyi posztot (230) használt kommunikációjához, mint az Aba-Novák Agóra (647); ennek ellenére a tatabányai intézmény az egy posztra jutó átlagreakciót tekintve több mint háromszor annyi (77) aktivitást tudott kiváltani a szolnoki agora aktivitásszámához (24) képest. Ennek alapján az a megállapítás született, hogy a tatabányai intézmény közösségimédia-használata jóval magasabb követői elköteleződést biztosít.

A tartalmak elemzése alapján látható volt, hogy a vizsgálati időszakra eső minden bejegyzéstípus, illetve megjelenési idő esetében A Vértes Agorája nagyobb interaktivitást ért el. Ez azzal indokolható, hogy A Vértes Agorájának kommunikációja összhangban volt a Facebook algoritmusával: a posztok tematikájának, formájának választása, kihelyezése, megjelenítése egy előre meghatározott terv szerint történt, az időzítés a követők Facebook-használati szokásain alapult.

Az agorák vizsgálata után a projektszoportok a helyi alternatív programkínálataot nyújtó intézmények kommunikációját is megvizsgálták. Ezek közül kiemelkedett a szolnoki Szigligeti Színház közösségi kommunikációja, igen magas elköteleződési rátával. A színház rendkívül barátságos, közvetlen hangneme, a nyílt olvasópróbák, és egyéb, közösségi funkciókat erősítő kiegészítő programjainak hirdetése közkedvelt volt az online platformokon. A kutatás eredményei

hangsúlyosnak ítélték még a helyi TiszapART mozi Facebook-kommunikációját, illetve a filmvetítéshez kapcsolódó, közönséget vonzó egyedi programjait, úgy mint például filmbemutatóhoz kapcsolódó plakátdedikálást. A projektcsoportok emellett a Szandaszőlősi Művelődési Házra is felhívták a figyelmet, amelynek éves Facebook-elköteleződési rátája a vizsgált időszakban magasabb volt a szolnoki agóránál. Programkínálat esetében a fiatalok körében közkedvelt programokról (pl. stand up comedy) szóló posztjaik voltak igen kedveltek a követők között.

A szolnoki Aba-Novák Agóra Facebook-oldalának online tartalomelemzése

56

A projektcsoportok elemezték az Aba-Novák Agóra hivatalos Facebook-oldalán található tartalmakat, amelyeket 2021. május 1. és 2021. október 31. között tettek közzé. A vizsgálathoz egyedi szempontrendszer készült, amely hat fő témakört fogalmazott meg: társadalmi felelősségvállalás, saját program hirdetése, közérdekű közlemények, az agora életére vonatkozó posztok, közösségi aktivitást célzó posztok és a koronavírus indukálta posztok. A fenn említett témakörök további alcsoportokat foglalnak magukban a pontosabb kép kialakításának érdekében. A posztok nemcsak tartalom szerint kerültek elemzésre, hanem tovább tagolódtak, és számszerűsítve lettek a posztok száma, a kedvelések száma, a kommentek száma és a megosztások száma alapján. Ezen belül mindegyik esetben fontos volt, hogy a közönség által adott reakció milyen típusú tartalomra érkezett, így összegzésre került a képi, videó-, esemény- és csak szöveg típusú posztokra érkezett reakciók száma is.

A hat hónapos időszakot vizsgálva az alábbi megállapítások születtek. A legnépszerűbb tartalomnak a gasztronómia bizonyult, az ilyen tartalmú posztokra érkezett a legtöbb kedvelés (1036 db). A vizsgált időszakban ebből a tartalomtípusból tizenhat darab tartalom született, amelyből tizennégy kép, egy videó és egy esemény. Második helyen a családi programok, ezek állnak 381 darab kedvelésszámmal. Ehhez a témakörhöz kilenc darab tartalom született, ebből hat kép és három darab esemény. A harmadik legnépszerűbb posztnak a koncertekről/zenéről szóló tartalmak bizonyultak (138 db). A vizsgálati időszak alatt az intézmény tizenkilenc tartalmat készített ebben a témában, ebből tizenkettő kép, négy videó és három esemény. A legnépszerűbb tartalmakat vizsgálva elmondható, amit már A Vértes Agorája és az Aba-Novák Agóra összevetésében is megfigyelhető volt, hogy nem a megosztott tartalmak száma a mérvadó, hiszen a közönség által adott reakciók alapján abban az időszakban a gasztronómia állt az érdeklődési körükhöz közelebb, hiába a koncertekről/zenéről szóló tartalmakból született több a vizsgálati időszak alatt. A két kategória között tapasztalható közönség által adott reakciók száma jelentős. Az elemzésből az is

kiderült, hogy az intézmény előszeretettel hozott létre Facebook-eseményeket a különböző kulturális programjaihoz, amely hozzájárult a hatékony online kommunikáció megalapozásához.

Javaslatok

A kutatás eredményei alátámasztották az intézmény által is megfogalmazott problémát, miszerint nehézségekkel küzd a fiatal korosztály megszólítása terén. Ennek orvoslására a projektcsoportok elsősorban olyan felületek szakszerű és folyamatos használatát javasolták, ahol ezek a generációk a mindennapjaikat élik. Ide sorolható az Instagram és a TikTok, mint a leginkább kedvelt és használt platformok. Azonban fontos hangsúlyozni, hogy ezeknek a megléte egyáltalán nem garancia a meghatározott korosztály eléréséhez; ahhoz, hogy hatékonyak legyenek, külön ezekre a felületekre szabott tartalmakat kell készíteni, illetve egyedi tartalomstratégiát kell hozzájuk alkotni. Ehhez a projektcsoportok szakmai tanácsadó, marketingtartalmak készítésében hozzáértő személy/cég felkérését javasolták, továbbá – szakmai felügyelet mellett – a helyi fiatalok bevonását szorgalmazták a tartalomgyártásba. Nem hanyagolható el a folyamatos fejlődés és az aktuális trendek követése sem, ezért javaslatok születtek rendszeres onlinemarketing-képzések biztosítására a tartalmakat készítő, illetve a felületeket kezelők számára. A kutatás rávilágított a célcsoport által képviselt értékek, szokások ismeretének hiányára is. Ennek kiküszöbölésére javaslatok születtek marketingkutatások és -elemzések készítésére is, melyek elvégzésével az intézmény megismerhetné és megérthetné a célcsoport sajátos nyelvezetét, illetve elvárt preferenciáit a kommunikáció, illetve a programok kapcsán. A kutatásokhoz a projektcsoportok a helyi oktatási intézményekkel való együttműködést is hangsúlyozták, a közösségimédia-kommunikációhoz pedig a helyi fiatalokat hatékonyan megszólítani képes (mikro)influenzerek bevonását.

Megfogalmazódtak olyan konkrét témák is, amelyek a fiatal korosztályt leginkább motiválják, úgymint a környezettudatosság, az önismeret, az önfejlesztés és a biztonság. A javaslatok szerint ezek a témák nem csupán a kommunikációban, hanem a programok kapcsán is hangsúlyozottan kell, hogy megjelenjenek. Az említett témákat különböző formában érdemes feldolgozni, amelyek felkeltethetik a fiatalok érdeklődését. Ilyen lehet például egy workshop, ahol bevonhatók lennének különböző feladatokba, annak aktív résztvevőivé válhatnak; de lehetne ez egy kertmozi, slam poetry est, vagy éppen egy, a korosztályt célzó fesztivál, kiállítás, amely a helyi Z generációsoknak biztosítana fellépést, illetve bemutatkozást. E programok szervezésénél különös hangsúlyt kell fektetni az árképzésre is, hiszen egy részük még nem rendelkezik önálló keresettel, vagy még csak most léptek be a munkaerőpiacra, ezért érdemes őket különböző já-

tékokkal, nyeresémekkel motiválni; mindezzel az online tér kiváló lehetőséget nyújt.

Összegzés

Jelen tanulmányban ismertettük a kulturális közösségszervezést végző intézmények és szervezetek fő kihívását jelentő digitális világ aktualitásait, illetve a „digitális bennszülött” Z generáció által támasztott sajátos igényeket, amelyek a digitális világhoz kapcsolódnak. A témában végeztünk egy gyakorlati kutatást is egy PR, reklám szakirányú teljes egyetemi évfolyam bevonásával, amely a szolnoki Aba-Novák Agóra ehhez kapcsolódó problematikáját vizsgálta.

58

A kutatásból kiderült, hogy nem csupán a szolnoki agora, hanem általános-ságban a vizsgálatban részt vevő kulturális intézmények nehézségekkel küzdenek a Z generáció megszólítása terén. Az agorák fő online kommunikációs csatornája a Facebook, amelyen a vizsgált korcsoport egyre kevesebb időt tölt. A 14–25 év közöttiek által kedvelt csatornákon (Instagram, TikTok) az intézmények egy része nem rendelkezik fiókkal, vagy ha igen, akkor az adott platformra gyártott tartalom nem illeszkedik a célcsoport nyelvezetéhez, preferenciáihoz, és így sajnos inkább negatív intézményi kép kialakításához vezethet a fiatal fogyasztók fejében.

Az Aba-Novák Agóra Kulturális Központ online Facebook-kommunikációjának elemzése kapcsán megállapítható, hogy az intézmény fő gyengesége kisebb részben a programokban, nagyobb részben a kommunikációban rejlik. Az online kommunikáció egészét vizsgálva nem tapasztalható rendszeresség, következetesség az online platformokon, hiányzik a (kommunikációs és online tartalom-) stratégia, illetve ennek szakszerű megalapozása. Az agorák összehasonlítása során megállapítható, hogy a Vértességi Agorája által folytatott tudatos kommunikáció jó példával szolgálhat a szolnoki kulturális intézmény számára.

A Z generáció megszólítása során elengedhetetlen a közösségi média-szlangre jellemző fiatalos nyelv használata, a figyelemfelkeltő, folyamatosan megújuló tartalmak, emojik és kategóriaalkotó hashtagek használata. A vizuális megjelenés során javasolt élénk színeket alkalmazni, a mondanivaló tükrözzön egy lendületes, pörgős üzenetet. A programkínálatot érdemes olyan témák köré építeni, amelyek vonzóak lehetnek a Z generáció számára.

Irodalomjegyzék

- IFAKTORAGENCY: *Z-generáció a TikTok és az influenszerek buvületében.* <https://ifaktoragency.hu/z-generacio-a-tiktok-es-az-influencerek-buvoleteben.pdf> (utolsó letöltés: 2022. 07. 24.)

- KEMP, Simon: *Digital 2022: Hungary, Demographic profile of META's ad audience.*
<https://datareportal.com/reports/digital-2022-hungary> (utolsó letöltés: 2022. 07. 24.)
- KEMP, Simon: *Digital 2022: Hungary, Devices used to access Facebook.*
<https://datareportal.com/reports/digital-2022-hungary> (utolsó letöltés: 2022. 07. 24.)
- KEMP, Simon: *Digital 2022: Hungary, Facebook activity frequency.*
<https://datareportal.com/reports/digital-2022-hungary> (utolsó letöltés: 2022. 07. 24.)
- KEMP, Simon: *Digital 2022: Hungary, Facebook: Advertising audience overview.*
<https://datareportal.com/reports/digital-2022-hungary> (utolsó letöltés: 2022. 07. 24.)
- KEMP, Simon: *Digital 2022: Hungary, Instagram: Advertising Audience overview.*
<https://datareportal.com/reports/digital-2022-hungary> (utolsó letöltés: 2022. 07. 24.)
- KEMP, Simon: *Digital 2022: Hungary, Social Media users over time.*
<https://datareportal.com/reports/digital-2022-hungary> (utolsó letöltés: 2022. 07. 24.)
- KEMP, Simon: *Digital 2022: Hungary, TikTok: Advertising Audience overview.*
<https://datareportal.com/reports/digital-2022-hungary> (utolsó letöltés: 2022. 07. 24.)
- NMHH: *Internetes közösségmérés adatok (2021. IV. negyedév).*
https://nmhh.hu/cikk/226391/Internetes_kozonsegmeresi_adatok_2021_IV_negyedev
(utolsó letöltés: 2022. 07. 24.)
- NMHH: *Internetes közösségmérés adatok (2022. I. negyedév).*
https://nmhh.hu/cikk/228634/Internetes_kozonsegmeresi_adatok_2022_I_negyedev
(utolsó letöltés: 2022. 07. 24.)

Kuglics Gábor – Morvay Szabolcs

Filmklubok Magyarországon

A filmklubhálózat és technikai feltételeinek, fejlesztési igényeinek felmérése a közösségi szinterek és közművelődési intézmények vonatkozásában

Bevezetés

A közművelődés a kulturális alapellátás meghatározó hálózata. A Nemzeti Művelődési Intézet állami közfeladatot ellátó közművelődési módszertani szervezet, kiemelt feladata, hogy a közművelődés eszközrendszerére építve hozzájáruljon a magyar polgárok életminőségének javításához, aktív közösségek létrejöttéhez, az értékszemlélet megteremtéséhez és megőrzéséhez. E küldetés mentén a kulturális ágazat más szereplői részére kijánlható, átvehető mintaprogramokat valósít meg, szakmai tanácsadást, módszertani segítségnyújtást végez, országos kutatásokat és felméréseket indít, elősegíti a folyamatos szakmai tapasztalatszere megvalósulását.

Ezen tevékenységei során – az 1997. évi CXL. törvény 76. § (3) bekezdés a) pontjával összhangban – a Nemzeti Művelődési Intézet kiemelt figyelmet fordít a – formális vagy informális – művelődő közösségekre.

A Filmklubok Magyarországon címmel elindított felmérés a Nemzeti Filmalap és a Nemzeti Művelődési Intézet együttműködése alapján valósult meg 2021. január 4. és 2021. január 15. között, tizenegy nap leforgása alatt. Az adatfelvétel online kérdőíves felmérés formájában történt, amely alapjául szolgálhat a közeljövőben tervezett filmklubhálózat fejlesztésére.

A felmérés célja az volt, hogy feltérképezzük a magyarországi közművelődésben a filmklubok hálózatát, feltételrendszerét, esetleges hiányosságait és a szükséges fejlesztési igényeket. A felmérés során a Nemzeti Művelődési Intézet 19 megyei igazgatóságának bevonásával Magyarország 3155 települését céloztuk meg, a kitöltést két csoporttól vártuk: egyrészt a Nemzeti Művelődési Intézet Közművelődési Foglalkoztatási és Képzési Programjában dolgozó, településeken tevékenykedő közművelődési asszisztensektől, a többi település vonatkozásában pedig közművelődési intézmények és közösségi szinterek vezetőitől, munkatársaitól.

Magyarország 3155 településéről 2432 válasz érkezett, ami országosan 77%-os kitöltési arányt jelent. A felmérés során a közművelődési intézményrendszerben 95 jelenleg működő filmklubot találtunk, ez az összes válasz 4%-a, tehát a települések 96%-ában nem működik jelenleg filmes közösség.

A tanulmányban a 95 működő filmklubra vonatkozó kérdésekre kapott válaszokat elemezzük, valamint azon települések jellemzőit is vizsgáljuk a filmklub feltételrendszerének viszonylatában, ahol nem található filmklub.

7. kép: Kuglics Gábor nyugat-dunántúli regionális kutató, az NMI Szakmafejlesztési Igazgatóság (Kutatási Központ) munkatársa

8. kép: Morvai Szabolcs nyugat-dunántúli regionális kutató, az NMI Szakmafejlesztési Igazgatóság (Kutatási Központ) munkatársa

A felmérés célja és módszere

A felmérés a Nemzeti Filmalap és a Nemzeti Művelődési Intézet együttműködése alapján valósult meg, erre alapozva a közeljövőben filmklubhálózat fejlesztése indulhat el.

A felmérés célja az volt, hogy feltérképezzük a magyarországi közművelődésben a filmklubok hálózatát, feltételrendszerét, esetleges hiányosságait és a szükséges fejlesztési igényeket.

A felmérés kiterjedt többek között a filmklubok működési helyszínére, a működés gyakoriságára, a klubvezető státuszára, a vetített filmekre, különös tekintettel a magyar alkotásokra. Rákérdeztünk a filmvetítéshez szükséges paraméterekkel rendelkező technikai eszközök meglétére, végül pedig felmértük azon települések körét, ahol jelenleg nem működik ilyen közösség, de igényük lenne a létrehozására.

A felmérés során a Nemzeti Művelődési Intézet 19 megyei igazgatóságának bevonásával Magyarország 3155 települését céloztuk meg, a kitöltést két csoporttól vártuk:

- egyrészt a Nemzeti Művelődési Intézet Közművelődési Foglalkoztatási és Képzési Programjában dolgozó, településeken tevékenykedő közművelődési asszisztensektől,
- a többi település vonatkozásában pedig közművelődési intézmények és közösségi színterek vezetőitől és munkatársaitól.

Településenként 1 db kitöltést vártunk.

A kutatás online kérdőíves felmérés formájában valósult meg 2021. január 4. és 2021. január 15. között, az adatfelvételhez egy Google Formsban elkészített kérdőívet használtunk.

Magyarország 3155 településéről 2432 válasz érkezett, amely országosan 77%-os kitöltési arány. Néhány nagyobb városban 2 filmklub is működik, ezek a települések szerinti kitöltési arányt ugyan csekély mértékben rontják, viszont növelik a mintát.

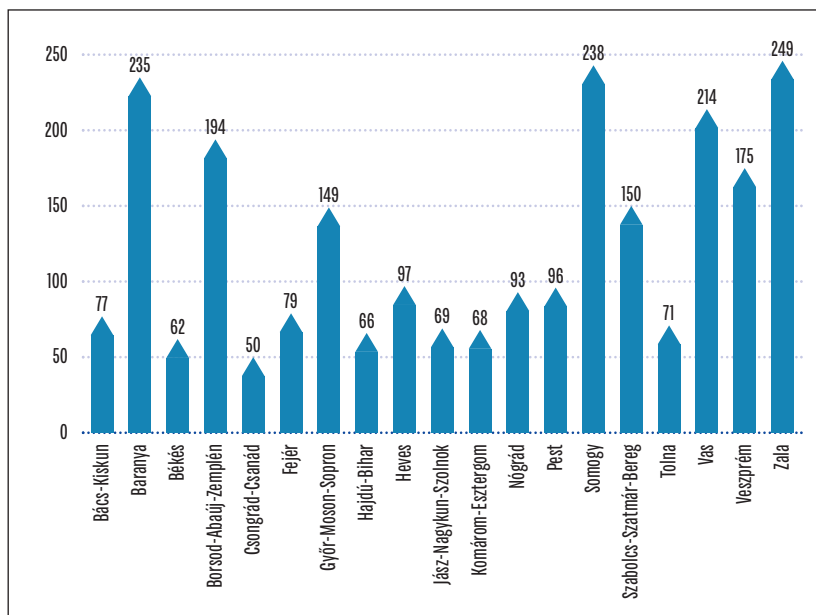
Szám szerint a legtöbb kitöltés az aprófalvas megyékből érkezett: Zalából, Somogyból, Baranyából és Vas megyéből. (1. ábra)

A filmklubok helyzete Magyarországon

A települések megadása után az első kérdés a jelenleg működő filmklubokra vonatkozott. A felmérés során 95 jelenleg működő filmklubot találtunk a közművelődésben, ez az összes válasz 4%-a. (2. ábra)

1. ábra: A kitöltők számának megoszlása megyék szerint (darab).

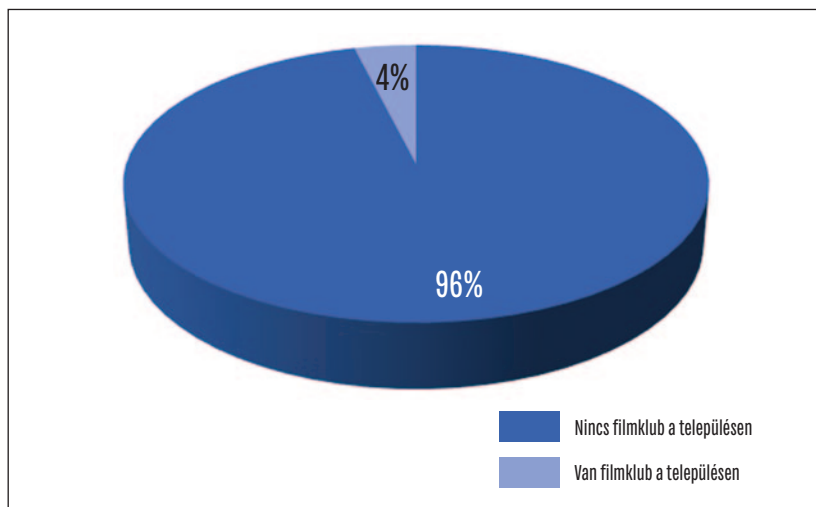
Forrás: Saját szerkesztés

64

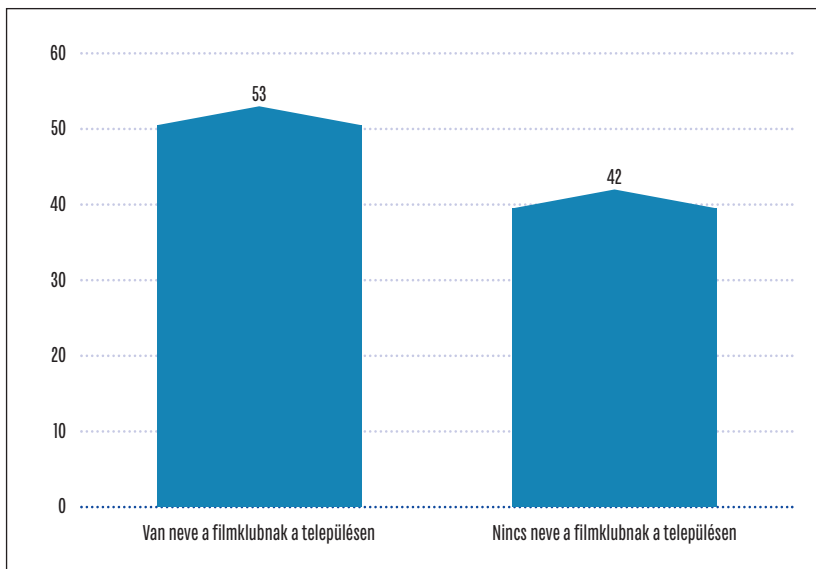
2. ábra: Filmklub működtetésének százalékos megoszlása a településeken.

Forrás: Saját szerkesztés

A jelenleg működő filmklubok neve kapcsán is kaptunk válaszokat. A kérdés az volt, hogy visel-e valamilyen nevet a filmklub. A válaszok alapján kiderült, hogy a 95 működő filmklubnak több mint a fele visel valamilyen nevet. (3. ábra)

3. ábra: Névvvel illetett, illetve anélkül működtetett filmklubok megoszlása (darab).
Forrás: Saját szerkesztés

A filmklubok taglétszám szerinti megoszlását vizsgálva megtudtuk, hogy a 95 működő filmklub közül 41 db (43%) 10 fő alatti állandó résztvevővel működik, további 46-nál pedig 11–50 fő közötti résztvevőt neveztek meg. E két kategória teszi ki az összes filmes közösség 91%-át. 3-3 filmklub működik 51–100 és 101–200 fő közötti létszámmal. 1 közösség 250 fős tagságot jelölt meg, további 1 csoport pedig 400 állandó résztvevővel működik. (4. ábra)

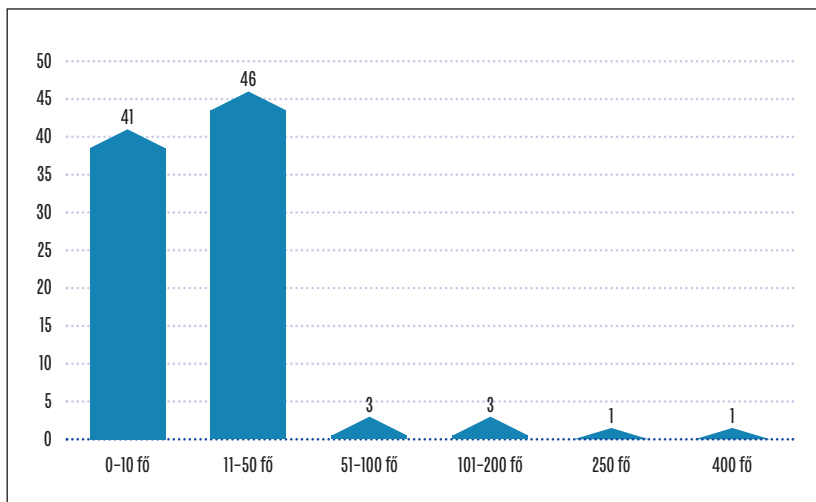
A filmklubok működési gyakorisága kapcsán is tettünk fel kérdést, amely alapján megtudtuk, hogy a 95 filmklub közül 43 db havonta 1 alkalommal működik, míg 30 klub pedig ritkábban, évente néhány alkalommal találkoznak. E két csoport az összes filmes közösség 77%-át teszi ki.

Heti gyakorisággal 15 klub tagjai néznek filmeket, míg 7 csoportnál negyedéves a működési gyakoriság. (5. ábra)

A felmérésben a filmklubok működési helyszíneire is rákérdeztünk. A közösségi szintér, közművelődési intézmény mellett válaszlehetőségként szerepelt

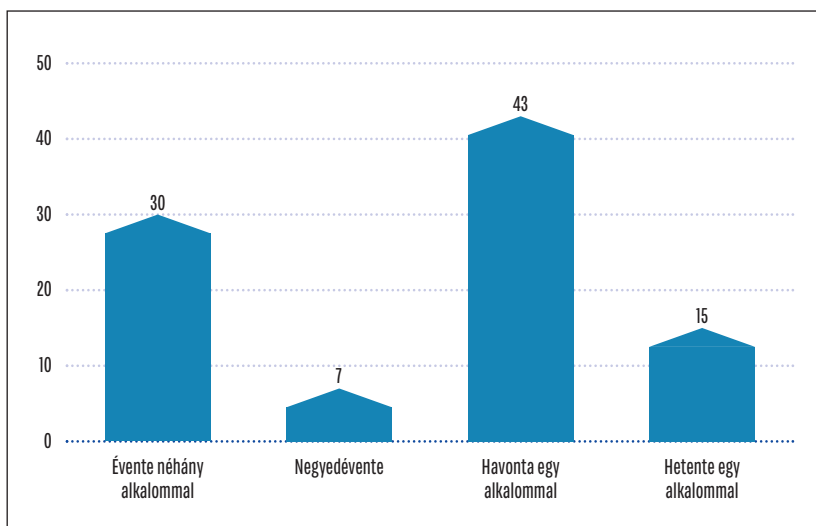
4. ábra: Meglévő filmklubok taglétszám szerinti megoszlása (darab).

Forrás: Saját szerkesztés

66

5. ábra: A filmklubok működési gyakorisága (darab). Forrás: Saját szerkesztés

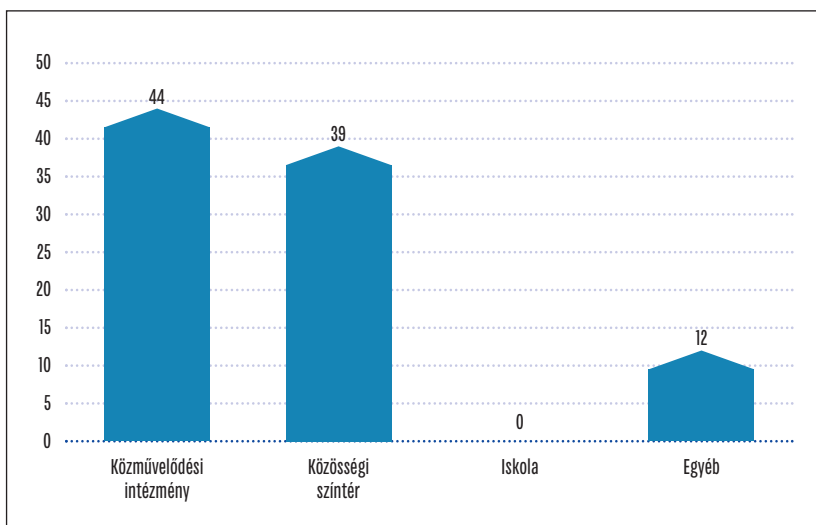

az iskola (hiszen ott – bár nem közművelődési intézmény, de – rendelkezésre állhat a filmvetítéshez szükséges digitális tábla, projektor stb.), továbbá lehetőséget biztosítottunk egyéb válasz megadására is.

A legtöbb filmklub – a várakozásoknak megfelelően – a több teremmel és fejlettebb infrastruktúrával rendelkező közművelődési intézményekben működik (46%), de közösségi szintéren is sok mozgóképes közösség található (41%). A várakozásainkkal ellentétben iskolában nem működtenek filmes csoportot, viszont 12 esetben egyéb helyszínt neveztek meg a felmérés kitöltői. (6. ábra)

6. ábra: A meglévő filmklubok vetítési helyszíneinek megoszlása (darab).

Forrás: Saját szerkesztés

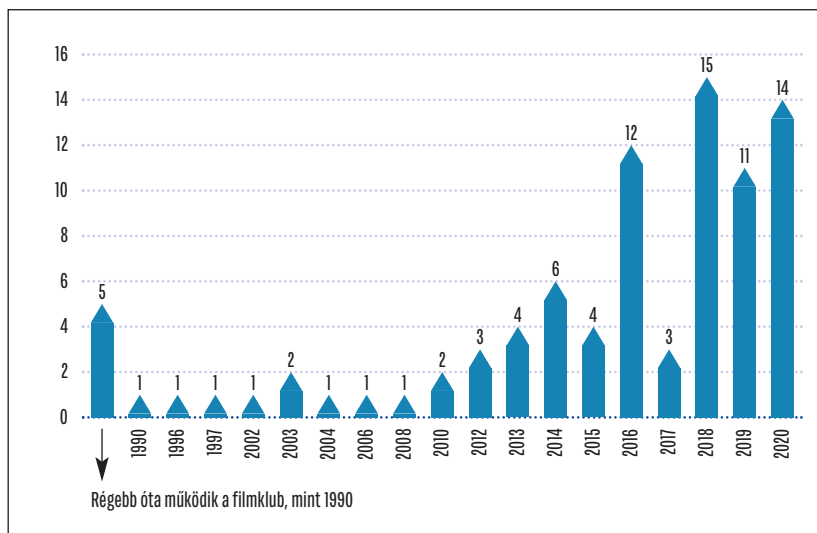

A felmérésben rákérdeztünk, hogy a ma működő filmklubok mikor jöttek létre. A válaszolók legördülő menüből választhatták ki az indulás évét. A legrégebbi klubok (5 db) 1990 előtt jöttek létre, tehát több mint 30 éve működnek. 3 mozgóképes közösség az 1990-es években, 6 csoport pedig a 2000-es években jött létre.

A legtöbb filmklub 2018-ban indult újtjára (15 db), de még a koronavírus-járvánnyal sújtott 2020-as évben is 14 új filmes közösség született, ami azt mutatja, hogy volt igény az ilyen típusú közösségi művelődésre, a filmvetítéssel egybekötött személyes (esetleg online) találkozásra. (7. ábra)

A felmérésben megkérdeztük, hogy milyen típusú filmeket vetítenek a filmklubban. Ehhez 4 válaszlehetőséget adtunk meg: művészfilmek, klasszikus filmek,

7. ábra: A filmklubok száma indulási év szerint. Forrás: Saját szerkesztés

68

kortárs filmek és egyéb filmek. A kitöltők több választ is megjelölhettek. Ennek következtében a 95 filmklubban 15-féle filmvetítési variációt találtunk.

A legnagyobb csoportban (22 közösségben) csak „egyéb filmeket” vetítenek, míg 12 klubban mind a 4-féle filmes típus a vászonra kerül. Sorrendben a 3. legnagyobb csoportot 11 filmklub alkotja, ahol művészfilmeket, klasszikus és kortárs alkotásokat egyaránt vetítenek.

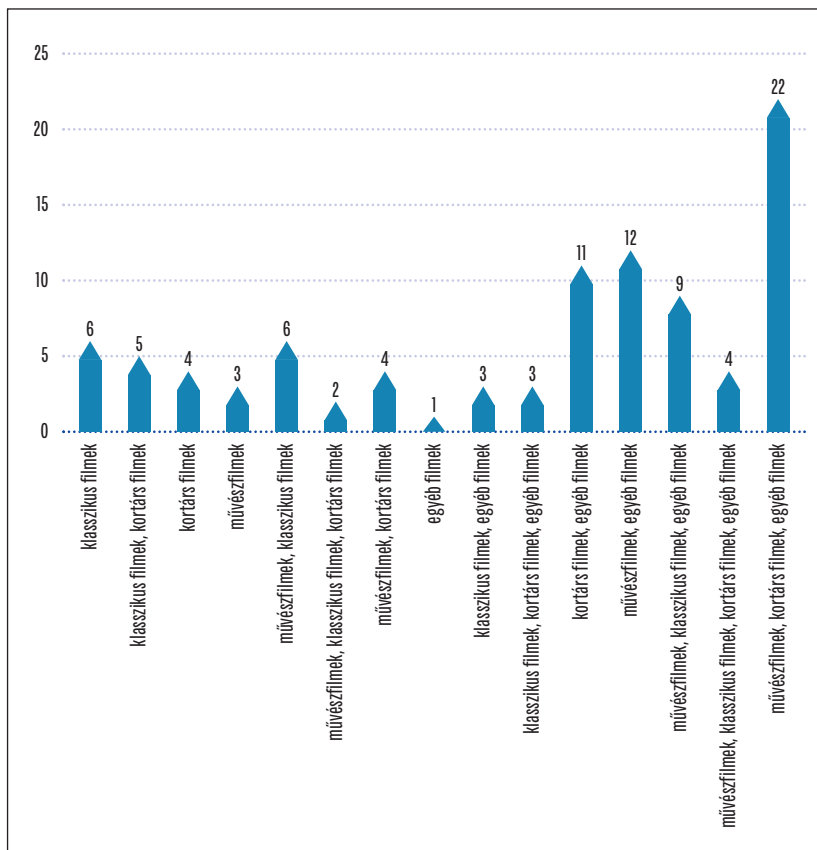
Kortárs filmeket – önállóan vagy más típusú alkotásokkal együtt – a 15 csoport közül 8-ban vetítenek, ami 51 filmklubot jelent. Klasszikus mozgóképeket és művészfilmeket pedig egyaránt 47-47 helyszínen láthatnak a klubtagok. (8. ábra)

A felmérésben rákérdeztünk arra, hogy a településen működő filmklubokban mennyire preferálják a magyar filmek vetítését. A válaszokat 1–5-ig az iskolai osztályzatoknak megfelelően lehetett megadni, ahol az 1-es érték az *egyáltalán nem vetítenek magyar filmet*, az 5-ös érték a *csak magyar filmeket vetítenek* jelentéssel bír.

A filmklubok 50%-ában (48 klubban) egyenlő arányban vetítenek magyar és külföldi filmeket, míg e közösségek 22%-ában főleg magyar, 15%-ában pedig kizárólag magyar alkotások kerülnek a klubtagok elé. Mindössze 1 olyan filmklubot találtunk a felmérésben, ahol egyáltalán nem vetítenek magyar mozgóképet. (9. ábra)

8. ábra: Vetítésre kerülő filmtípusok a filmklubok száma szerint (darab).

Forrás: Saját szerkesztés

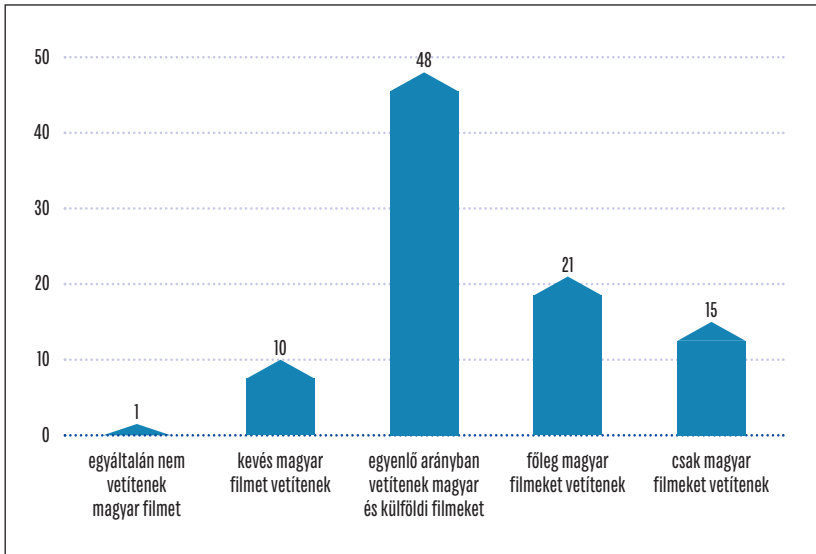

Információt gyűjtöttünk arról is, hogy amennyiben van a filmklubnak állandó vezetője, akkor ő milyen foglalkoztatási státuszban látja el ezt a feladatot. Itt lehetőség volt a válasz kihagyására; 2 helyszínen éltek is ezzel, tehát az ő esetükben nincs a filmklubnak állandó vezetője, vagy a kitöltő nem tudta megadni ezt a státuszt.

A beérkezett 93 válasz közül 41-ben a közösségi színtér vagy a közművelődési intézmény főállású munkatársa vezeti a filmklubot, ami az összes válasz 44%-át teszi ki. A rangsorban őket az önkéntes klubvezetők követik, de vannak megbízással vagy vállalkozási szerződéssel klubot vezető személyek is. (10. ábra)

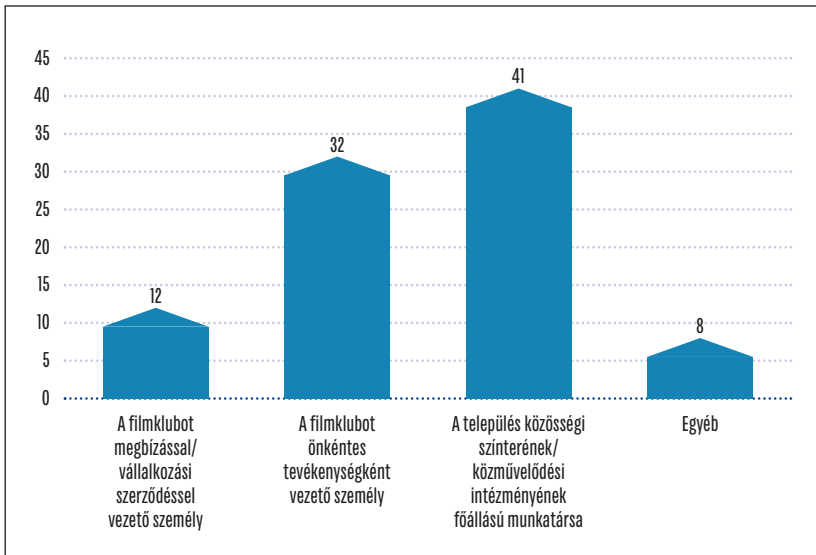
9. ábra: A magyar filmek vetítése a filmklubokban (filmklubok száma).

Forrás: Saját szerkesztés

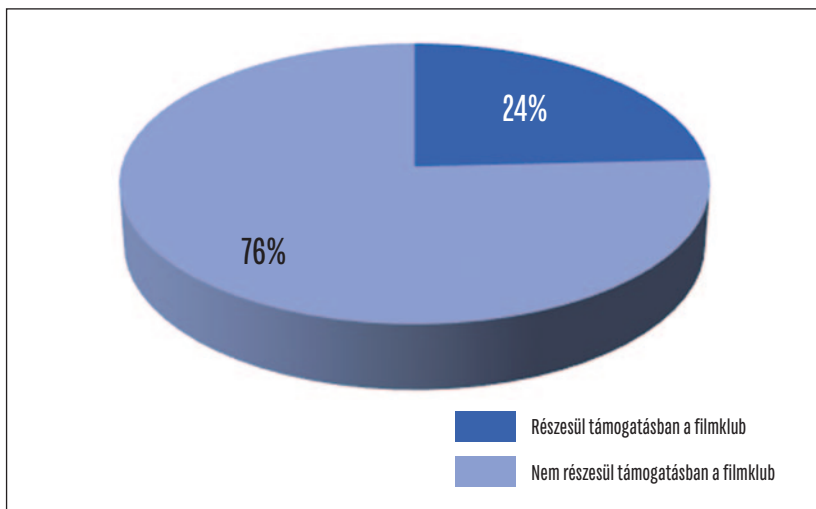
10. ábra: A filmklubot vezető személyek foglalkoztatási státusz szerinti megoszlása (fő).

Forrás: Saját szerkesztés

A felmérés kiterjedt arra is, hogy a működő filmklubok – a helyszín, továbbá a személyi és tárgyi feltételek biztosításán túl – részesülnek-e valamilyen egyéb (anyagi, természetbeni) támogatásban. A válaszadók háromnegyede szerint a településükön működő filmes közösség nem részesül támogatásban. (11. ábra)

11. ábra: A támogatásban részesülő és nem részesülő filmklubok arányának megoszlása. Forrás: Saját szerkesztés

24 helyszínről említettek támogatást. Ezek között voltak pályázati támogatások (11-en nevezték meg a Nemzeti Kulturális Alapot, de említették a Nemzeti Filmalapot, valamint egy EFOP-projektet is), illetve önkormányzati és civil támogatások (pl. tiszteletdíj/megbízási díj átvállalása, üdítő biztosítása) is.

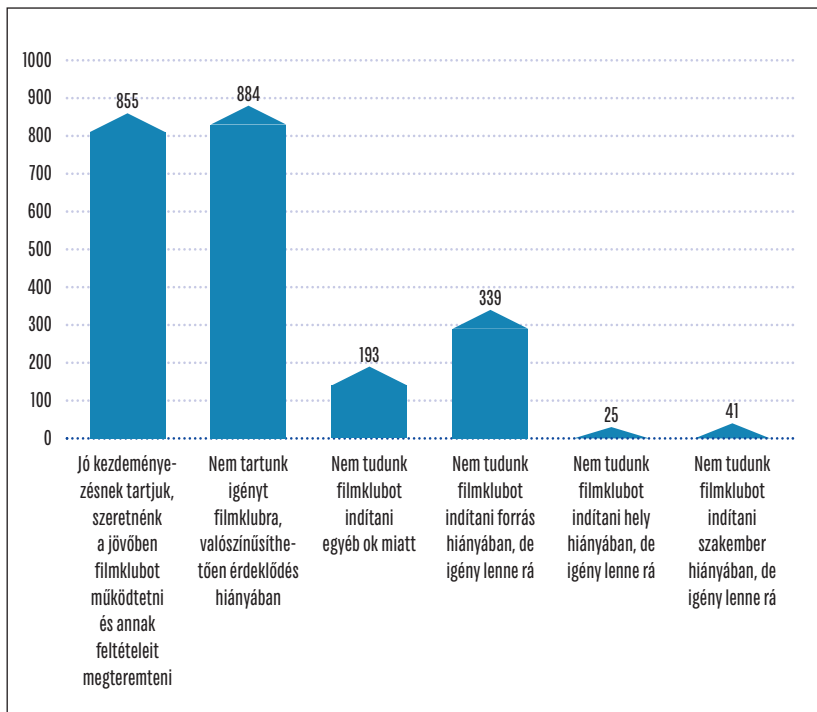
A filmklubmozgalom fejlesztési lehetőségei

A felméréssel a célunk egy országos filmklubfejlesztési program előkészítése volt, ezért a válaszadók körében felmértük az ilyen típusú filmes közösség létrehozási szándékát és az ezekhez szükséges technikai feltételeket.

Megkérdeztük azokat a kitöltőket, akiknek a településén nem működik filmklub, hogy mit gondolnak róla, náluk lenne-e igény rá. 855 településen egyértelműen jó kezdeményezésnek tartják, és szeretnék a jövőben filmklubot indítani, míg ezt – érdeklődés hiányában – 884 településen nem tudják vállalni.

Magas azon településeknek a száma is (339), ahol forrás hiányában nem tudnak filmklubot indítani, de igényük lenne rá. (12. ábra)

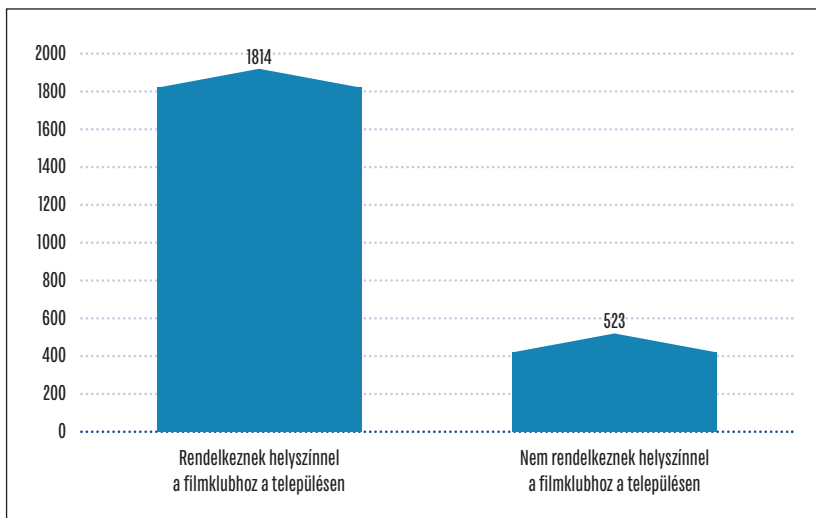
12. ábra: A filmklub indításáról alkotott vélemények megoszlása (darab).
Forrás: Saját szerkesztés

Kértük, hogy ahol igény mutatkozik rá, jelöljék meg azokat a közösségeket, akiket érdekelhet a filmklub. Egy kitöltő legfeljebb 3 közösséget nevezhetett meg. Az első helyen 595, a második helyen további 227, míg a harmadik helyen 134 közösség megnevezése történt meg. Ez összesen 956 potenciálisan érdeklődő - formális vagy nem formális - közösséget jelent, ami hatalmas lehetőség a filmklubhálózat fejlesztése szempontjából!

A következő kérdés arra irányult, hogy - azokon településeken, ahol jelenleg nem működik filmklub - rendelkeznek-e az ehhez szükséges hellyel. 1814 településen rendelkeznek megfelelő, míg 523 településen nem áll rendelkezésre ez a minimális infrastruktúra sem. (13. ábra)

13. ábra: Filmklubhoz szükséges helyszín rendelkezésre állása azon településeken, ahol nem működik filmklub. Forrás: Saját szerkesztés

A kérdőív következő részében a technikai paraméterek meglétére kérdeztünk rá a működő filmklubok esetében éppúgy, mint azon településeknél, ahol még nincs filmklub, de tervezik vagy igény lenne rá.

A filmklub helyszínéül szolgáló intézményben lévő internetcsatlakozás sáv-szélessége a 10 Mbit/s-ot a válaszadók 68%-a esetében eléri vagy meghaladja. (14. ábra)

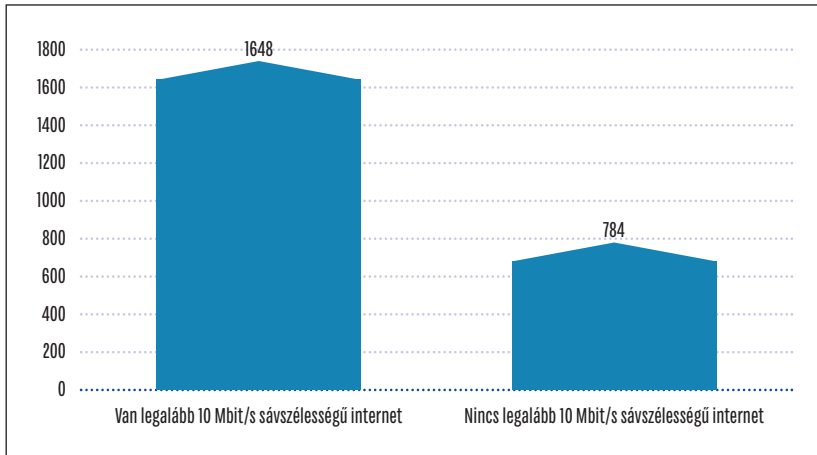
Ennek a válasznak a differenciálását kértük azoktól, akik az előző kérdésre igen választ adtak. A legtöbb települési helyszínen legalább 10 Mbit/s sáv-szélességű internetcsatlakozással bírnak, de közel 300 helyszínen a 40 Mbit/s sáv-szélességet is elérik, további mintegy 500 településen e két szélsőérték közötti sáv-szélesség a jellemző.

A következő kérdéscsoportban a filmvetítéshez szükséges technikai eszközök paramétereire kérdeztünk rá a településeken.

A kapott válaszok alapján látható, hogy a megkérdezett eszközök tekintetében a nem válaszok aránya az erőteljesebb (tehát nem rendelkeznek a szükséges technikai eszközökkel), főként az 5.1-es hangrendszerre és a projektorokra vonatkozó kérdések esetében. Leginkább az 5.1-es hangrendszerrel bíró hang-technika hiányzik, ami 400-nál is kevesebb helyen található meg. Ezzel szemben a 4 GB RAM memóriával rendelkező számítógép a válaszadók többségénél, közel 1400 helyszínen megtalálható. (15. ábra)

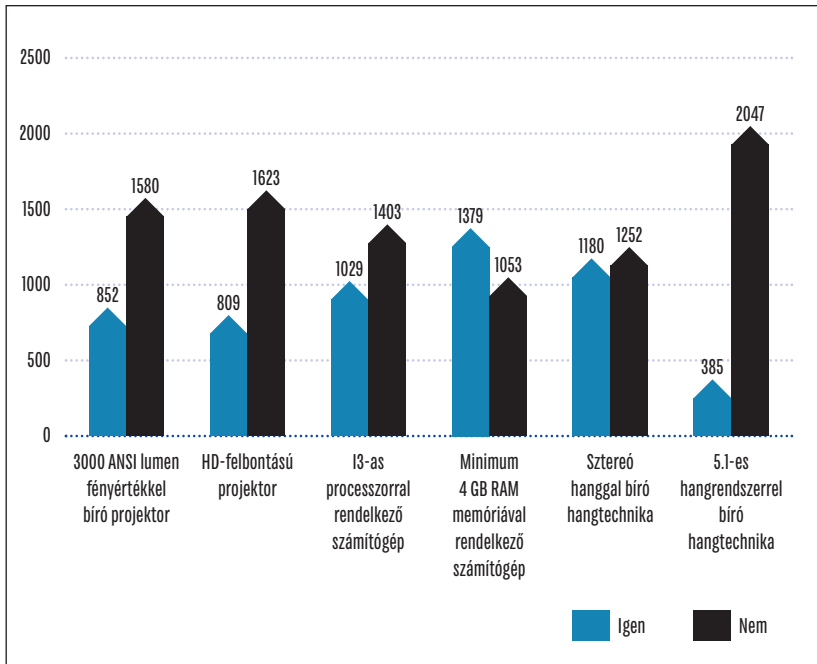
14. ábra: Legalább 10 Mbit/s sávszélességű internetcsatlakozás rendelkezésre állása.

Forrás: Saját szerkesztés

74

15. ábra: A filmvetítéshez szükséges technikai eszközök paramétereinek megléte a településeken. Forrás: Saját szerkesztés

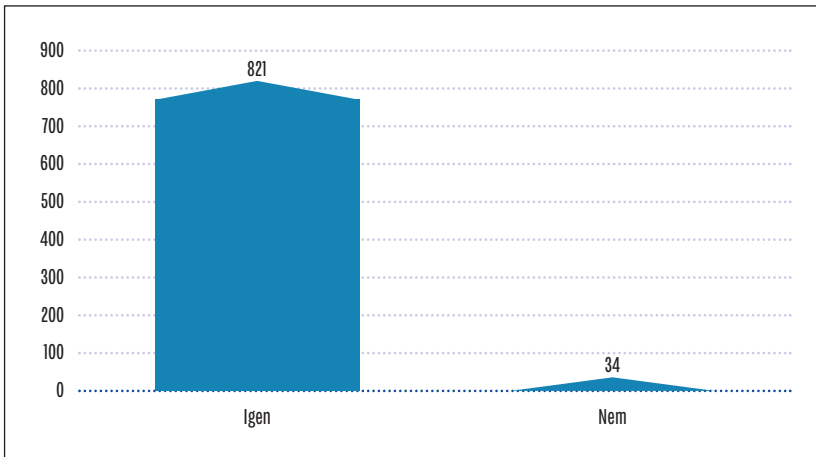
A filmklubbal nem rendelkező, de azt jó kezdeményezésnek tartó települések infrastrukturális adottságai

Végezetül külön foglalkoztunk azokkal, akik a felmérés 2. kérdésénél úgy nyilatkoztak, hogy nem működik a településükön filmklub, de a 4.1. kérdésben azt választották ki, hogy jó kezdeményezésnek tartják a filmklub létrehozásának lehetőségét, és igényt formálnak településükön egy jövőbeli filmes közösség megalakítására. Összesen 855 db ilyen válasz érkezett.

Velük kapcsolatban elsőként arra voltunk kíváncsiak, hogy rendelkeznek-e a jövőbeli filmklub alapításához szükséges hellyel. Az ábra alapján látható, hogy többségében, vagyis 821 településen rendelkeznek hellyel egy jövőbeli filmklubhoz. 34 kitöltő viszont úgy nyilatkozott, hogy nem áll rendelkezésükre ilyen helyszín. (16. ábra)

75

16. ábra: Rendelkeznek-e a filmklubhoz szükséges hellyel azok, akik szeretnék a jövőben filmklubot? Forrás: Saját szerkesztés

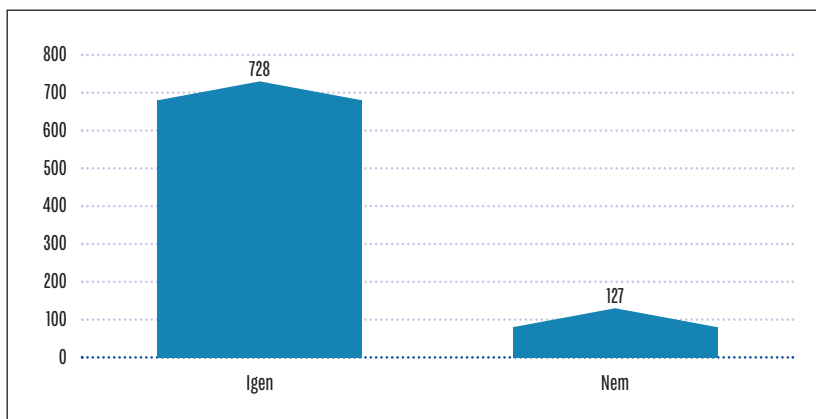
A következőkben a technikai feltételeket vizsgáltuk abban a szűk körben, akik kívánnak élni egy jövőbeli filmklub alapításának lehetőségével.

Elsőként az internet-hozzáférést vettük górcső alá, amely alapján a következő ábra szerint 728-an rendelkeznek legalább 10 Mbit/s sávszélességű internettel, viszont 127-en nem. (17. ábra)

Azok, akik az előző kérdésre *igen* választ adtak (728 válaszadó) a szűkített szegmensben (akik a jövőben szívesen indítanának filmklubot), kiválasztották,

76

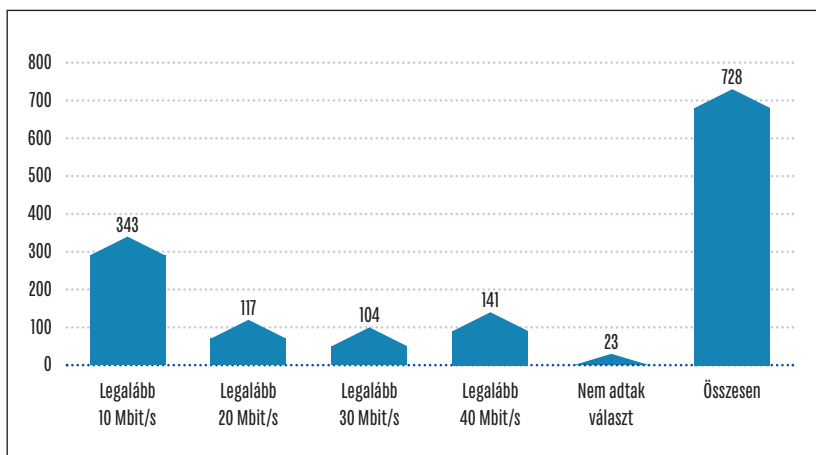
17. ábra: Rendelkeznek-e a filmklub helyszínéül szolgáló intézményben legalább 10 Mbit/s sávszélességű internettel azok, akik szeretnék a jövőben filmklubot?
Forrás: Saját szerkesztés

hogy mekkora sávszélességű internettel rendelkeznek a filmklub helyszínéül szolgáló helyen. (18. ábra)

Látható, hogy a 728 válaszadóból inkább többen vannak azok, akik a 10 Mbit/s sebességű internethozzáféréssel rendelkeznek, illetve hasonló nagyságrendű

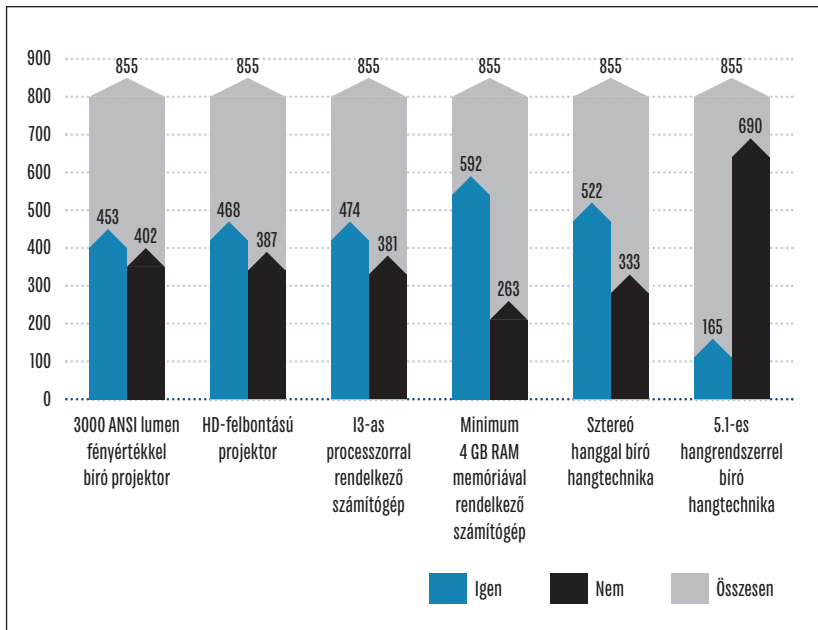
18. ábra: A 10 Mbit/s-nál nagyobb sávszélességű helyszínek megoszlása (darab).
Forrás: Saját szerkesztés

arányt képviselnek egymáshoz képest a gyorsabb sebességű interneteléréssel rendelkező helyszínek.

Végül a filmek vetítéséhez szükséges speciális eszközök meglétét vizsgáltuk a korábban említett szűkített körben. Az ábra alapján látható, hogy az összesen 855 válaszadó szerint az egyes eszközök megléte, nem léte vegyes képet mutat, az *igen* válaszok némileg többségben vannak a *nem* válaszokkal szemben (kivéve az 5.1-es hangrendszerre vonatkozó kérdés esetében), de végkövetkeztetesként levonhatjuk, hogy így is sokan tarthatnak majd igényt speciális eszközök biztosítására egy jövőbeli filmklub megalakítása érdekében. (19. ábra)

19. ábra: Speciális technikai eszközök státusza a jövőben filmklubot indítani szándékozó településeken. Forrás: Saját szerkesztés

Záró gondolatok

A Nemzeti Művelődési Intézet örömmel vállalt partnerséget a Nemzeti Filmalappal a fenti kutatás megvalósításában, ugyanis a szervezet filmkultúra iránti elkötelezettsége közismert. Ezt példázza az is, hogy egy 30 órás közművelődési

szakmai továbbképzés képzési programját dolgozta ki és akkreditáltatta *Film és közösség* címmel. Ennek célja olyan szakemberek képzése, akik ismerik a közösségépítés, a közösségek szervezésének módszereit, továbbá a mozgókép-kultúra alapvető ismereteit, intézményrendszerét, jogszabályi alapjait, pénzügyi forrásait. A kurzus elvégzői megismerkednek a magyar filmtörténet alapvető korszakaival, legjelentősebb filmalkotásaival és a filmelemzés alapvető szempontjaival is. E tematika alapján már több szakmai képzés lebonyolítására is sor került a Nemzeti Művelődési Intézetnél.

A *Film és közösség* című kurzus résztvevői a megszerzett közösségépítő és mozgóképes ismeretek birtokában képesek lettek filmes közösségeket szervezni és azokat vezetni, működtetni, ezzel pedig a filmklubok humánerőforrás-igényéhez is hatékonyan hozzájárulhat a Nemzeti Művelődési Intézet.

Lukácsy György

Újjáéledő egyetemi filmklubhálózat

A Nemzeti Filmintézet (NFI) Káel Csaba, a magyar nemzeti mozgóképipar fejlesztéséért felelős kormánybiztos szorgalmazására 2021-ben közösségteremtő céllal egyetemi filmklubhálózat kiépítésére vállalkozott. Az egyetemi filmklubok a mozgóképkultúra fejlesztésére, a Nemzeti Filmarchívum gondozásában lévő magyar filmművészeti kincs megismertetésére, értő „látására”, valamint kortárs alkotások bemutatására szolgál. A szemeszterenként húsz címből álló listára felkerült többek között Szóts István *Emberek a havason*, Jancsó Miklós *Szegénylegények*, Szabó István *Bizalom* és András Ferenc *Dögkeselyű* című klasszikus alkotása mellett olyan friss bemutató is, mint amilyen Eperjes Károly *Magyar passiója*. Kárpát-medence-szerte minden magyar nyelvű felsőoktatási intézmény alapíthat filmklubot, ahol erre az egyetem vezetése nyitott, így létesülhetett filmklub Csíkszeredától Sopronig több mint huszonöt helyszínen. A jogi, terjesztési háttér adminisztratív megteremtését a Nemzeti Filmintézet dolgozza ki, az egyetem az infrastruktúráért felel. A járványhelyzet, majd az Ukrajnában zajló háború miatt több érdeklődő felsőoktatási intézményben – a pandémia miatt az erdélyi helyszíneken, a háború okán pedig a beregszászi II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskolában – átmenetileg fel kellett függeszteni a vetítéseket. Ezzel együtt, vagyis a nehézségek ellenére is sikerült megalapítani a hálózatot, és bízunk abban, hogy e történelmi léptékű kihívásokat magunk mögött hagyva a 2022-es őszi szemeszterben már sehol sem lesz akadálya filmklub létesítésének. Az egyetemi polgárokból – oktatókból, hallgatókból, dolgozókból – jelentkező filmklubvezetők számára a Nemzeti Filmintézet minden szemeszterben képzést tart, amely során nemcsak tudásátadás zajlik, hanem a filmklubvezetők közösséggé formálása is. Az első félév egyik legfontosabb tanulsága éppen az, hogy a közösségteremtésre vonatkozó szándékunkat a filmklubvezetők örömmel fogadják. Az NFI egyetemi filmklubhálózat a megváltozott fogyasztási szokások és a szomszédunkban 2022. február 24-én kitört háború miatt bekövetkező társadalmi-felsőoktatási átrendeződések ellenére olyan termékeny kultúraszervezői kísérletnek bizonyult, amely a szubszidiaritás és a demokratizálás elvére épül. Az NFI egyetemi filmklubhálózat mögött álló kétéves tapasztalat arra kíván választ adni, miként lehetséges a kultúrát, esetünkben a filmművészetet az elérhetőség feltételeinek állami megteremtésével a jelenléti befogadás veszendőnek látszó terébe visszarendezni. Az NFI egyetemi filmklubhálózat projektvezetőjeként ezt a tapasztalatot dolgozom fel ebben a tanulmányban.

Az NFI egyetemi filmklubhálózat alap gondolata egy általános kultúrpolitikai mintázathoz illeszkedik. Ennek a mintázatnak keresztény gyökerei vannak, ame-

lyet a szekularizálódó politikai berendezkedések kialakulásával elsősorban a kereszténydemokrata politikai szereplők és kereszténydemokrata intézményvezetők tettek és tesznek újra irányadó kulturális paradigmává.

A fogalom újkori elméleti megalapozása XI. Piusz pápa nevéhez fűződik, aki *Quadragesimo anno* kezdetű, 1931-ben megjelentetett enciklikájában foglalta össze a római katolikus egyház társadalmi tanítását. XI. Piusz újítása a hivatásrendiség kidolgozása volt, amely az állam szerepének csökkentésével érdekképviseltekre tagozódva képzelte el a társadalom felépítését. Ennek egyik alapfeltétele az egyházfő gondolkodása szerint az önkormányzatiság, a decentralizáció a helyi autonómiák erősítésével. Alapvetését így fogalmazta meg: „A társadalomelmélet szilárd és örökérvényű elve az a rendkívüli fontos alapelv, amelyet sem megcáfolni, sem megváltoztatni nem lehetséges; ez így szól: amit az egyes egyének saját erejükből és képességeik révén meg tudnak valósítani, azt a hatáskörükből kivenni és a közösségre bízni tilos; éppen így mindazt, amit egy kisebb és alacsonyabb szinten szerveződött közösség képes végrehajtani és ellátni, egy nagyobb és magasabb szinten szerveződött társulásra áthárítani jogszerűtlenség és egyúttal súlyos bűn, a társadalom helyes rendjének felforgatása, mivel minden társadalmi tevékenység lényegénél és benne rejlő erejénél fogva segíteni – szubszidiálni – köteles a társadalmi egész egyes részeit, ellenben soha nem szabad bomlasztania vagy bekebeleznie azokat.”¹

A szubszidiaritás elvének van néhány feltétele, amely témánk szempontjából sem elhanyagolható. Az önkormányzati autoritással rendelkező érdekképviseltek rendelkeznie kell azokkal az erőforrásokkal és tudással, ami lehetővé teszi önállóságát. A kulturális területen ezek a feltételek az elmúlt időszakig nem álltak rendelkezésre, mert ehhez paradox módon éppen a központi hatalom kezdeményezésére van szükség. A paradoxon, amelyet a hatalmi alázat kifejezéssel lehet érzékeltetni, a kultúra területén még szembeötlőbb, hiszen a meghatározó kulturális szemlélet elitista, arisztokratikus, ezoterikus, vagyis az alkotók kisebbségének kellene megszólítani a kultúrára fogékony, de attól esetleg évtizedek óta elzárt, vagy korlátozott elérhetőséggel rendelkező nemzettársait. Az alábbiakban felsorolok néhányat azok közül a kultúrpolitikai, stratégiai kezdeményezések közül, amelyek a szubszidiaritás elvének megfelelően megpróbálják meghaladni ezt a látszólagos ellentmondást.

Magyarországon a kereszténydemokrata indíttatású politikai kultúrstratégia már a konzervatív kormányzat 2010-es hatalomra lépése előtt megkezdte a helyi kisközösségek kreativitásán nyugvó, de a központi tudásra és forráselosztáson alapuló hálózatépítés koncepciójának megfogalmazását, érdemi eredményeket

¹ A társadalmi rend kérdése a *Rerum novarum*ban = XI. PIUSZ pápa: *Quadragesimo anno*, 1931. A fordítás alapja: *Acta apostolicae sedis XXII* (1931). Ford. DÉR Katalin. <http://tarsadalomformalas.kife.hu/xi-pius-papa-quadragesimo-anno/>

ez természetesen a politikai hatalom birtokában hozott. A 2008-ban alakult Magyar Teátrumi Társaság mentorálásával, a Nemzeti Művelődési Intézet kezdeményezésére létrehozott Pajtaszínház projekt célja „a valaha oly erős magyar falusi színházszínház hagyományok revitalizálása volt. A projekt keretében megalakult és újjászerveződött színházszínház körök tagjai és szakmai segítők 2015. szeptember 28-án a Nemzeti Színházban megrendezett első találkozón ismerkedtek meg egymással. Mentoraink színvonalas produkciók létrejöttét segítették az alapoktól a megvalósításhoz szükséges háttérmunkákig. A huszonnégy színházszínház csoport 2016. január 23–24-én a magyar kultúra napja előtt tisztelegve mutatkozott be a program keretében született előadásaik díszbemutatóival a Nemzeti Színházban megrendezett Pajtaszínházi Szemlén. A bemutatók közötti beszélgetések közös tapasztalata, hogy a színházszínház az egyéni önkifejezés mindenki számára elérhető formája, és a helyi közösségek önszerveződésének, épülésének egyik kiváló eszköze. A sikeres program a következő években is folytatódott, 2019-ben az ötödik, jubileumi szemlét rendeztük meg.”² A falusi színházszínház körök felélesztésére létrejött program néhány év alatt országos hatókörűvé vált: „tizenkilenc megye egy-egy települése vett részt benne. A program ötödik évadában a tizenkilenc új településsel száz pajtaszínházi közösség jött létre. A Nemzeti Művelődési Intézet a megkezdett munkát folytatta, újabb településeknek biztosítva a lehetőséget arra, hogy csoportokat hozzanak létre.”³

2015-ben jött létre a közel hatszáz kistelepülés könyvtárában megszervezett KönyvtárMozi projekt, amelyet az Informatikai és Könyvtári Szövetség koordinál a megyei könyvtárak közreműködésével. A filmszínházaktól távol eső településeken a magyar filmkultúra remekeit nézhetik meg az ott élők.⁴

A színházszínház területén hasonló ambícióval hozták létre a Déryné Programot 2020-ban Kis Domonkos Márk ügyvezető irányításával. Hitvallásuk szerint a Déryné Program „olyan hiánypótló kezdeményezés, amely amellett, hogy összetett módon kíván támogatást nyújtani a színházi szakma eddig perifériára szorult területeinek, igyekszik széles körben megszólítani a magyar színházi élet résztvevőit, felkarolva a kőszínházak mellett az alkotótársulásokat, a befogadó intézményeket és a kultúrafogyasztókat is”. Nem mellékes, hogy a reformkori magyar színházszínház egyik meghatározó személyiségéről elnevezett programhoz hasonló küldetésű kezdeményezés már kétszer is volt Magyarországon: 1951-ben alakult budapesti székhellyel az Állami Déryné Színház (más néven Állami Faluszínház), amelynek feladata a vidék városi színházaitól messze lévő településeinek való játék volt. 1990-ben pedig Kaposvárott hozták létre a Déryné Vándorszín-

² Vö. <http://magyarteatrumitarsasag.hu/hu/tartalom/pajtaszinhaz>

³ Vö. <https://nemzetiszinhasz.hu/hirek/2022/01/vii-pajtaszinhazi-szemle-a-nemzeti-szinhaszban>

⁴ Vö. <http://konyvtar MOZI.hu/default.aspx>

9. kép: Lukács György, a Nemzeti Filmintézet egyetemi filmklubhálózatának projektvezetője

társulatot helyi közép- és főiskolások, de ennek a társulatnak a hatóköre nem terjedt túl a somogyi megyeszékhely környékén. A mostani Déryné Program viszont az egész országban keresi a kapcsolatot a kisközösségekkel, aminek köszönhetően kétéves működése alatt 644 regisztrált településsel és – a Covid-19-járvány ellenére – 1194 előadással szolgálja ki a magyar nézőket. A Déryné értékalapú szemléletével kínál alternatívát a korábban igénytelen produkciókkal – környelvi megfogalmazásban haknikkal – elárasztott vidéki helyszíneken. A minőségi színjátszás egyik záloga a Nemzeti Színház, amely a Déryné Program kultúrstratégiai partnere.⁵ Márpedig a Vidnyánszky Attila vezette Nemzeti Színház maga is küldetésének tartja, hogy megszólítsa és a lehetőségeihez mérten fel is keresse a színházművészettől különböző szociokulturális okokból korábban elzárt nézőket. Erről a misszióról számolt be Vidnyánszky Attila a Magyar Művészeti Akadémia Művészetelméleti és Módszertani Kutatóintézete által 2019-ben szervezett *Művészet, média, marketing, avagy a műalkotás helye és méltósága a marketing korában* című konferencián.⁶ A 2019-ben indult #anemzetiminden-

⁵ Vö. <https://deryneprogram.hu/> (utolsó letöltés: 2022. 09. 18.)

⁶ Vö. <https://www.mma-mmki.hu/rendezvenyek/muveszet-media-marketing-avagy-a-mualkotas-helye-es-meltosaga-a-marketing-koraban-konferencia-a-pesti-vigadoban/> (utolsó letöltés: 2022. 09. 18.)

kie program keretében a teátrum rendszeresen, belépődíj nélküli előadásokat hirdet meg azon felnőttek számára, akiket szociális körülményeik akadályoznak abban, hogy színházlátogatók legyenek. A program megvalósításához segítségül hívnak olyan szervezeteket, amelyek napi kapcsolatban lehetnek célcsoporttal.⁷

A közművelődés más szegmenseiben is megjelentek hasonló kezdeményezések. A Petőfi Klubok hálózatát a Nemzeti Művelődési Intézet együttműködő partnereivel, többek között a Déryné Program, a Filharmónia Magyarország, a Hagyományok Háza, a Petőfi Irodalmi Múzeum, a Petőfi Kulturális Ügynökség, a Népfőiskola Alapítvány, valamint a Nemzeti Filmintézet közreműködésével indítja útjára.⁸ A Budai Fonó pedig 2021-ben hívta életre a PajtaKult projektet, amely alapítása óta immár több mint száz pajtát fog össze. Az egyedülálló, komplex értékmentő és -teremtő projekt összefüggéseiben gondolkodik a hazánkban és a teljes Kárpát-medence területén levő pajtaépületek közösségi és kulturális hasznosításáról.⁹

Ebbe a kultúraszervezési mintázatba illik bele a Nemzeti Filmintézet által elindított NFI egyetemi filmklubhálózat projekt. A hálózat kiépítését több szempontból is kritikus pillanatban kezdeményezte az NFI. Három tényező elidegenítő hatása együttesen befolyásolja azt, hogyan viszonyul(hat)nak a mai egyetemisták, azaz a 2000-es évek után született fiatalok a közösségi filmnézéshez. Az első ok, ami a magyar fiatalokra hat, korábbra nyúlik vissza: a magyar tulajdonban lévő mozihálózaton (artmozihálózat) kívüli forgalmazás fedi le a mozi piac meghatározó részét, ugyanekkor ez a külföldi tulajdonban lévő hálózat (multiplexek) csak esetenként és korlátozottan adnak lehetőséget magyar tartalmaknak. Ez az évtizedek óta tartó gyakorlat szinte szükségszerűen szoktatta le a legújabb nemzedékeket a hazai mozgóképekről, és egyre inkább hat magára a nemzeti filmgyártásra és a magyar filmek megítélésére is. A művészmozikba és a multiplexekbe járási hajlandóság merőben eltérő: már egy 2009-es kutatás szerint is előbbi 31, utóbbit 63 százalékban látogatja a tizenéves korosztály. Ha ez az arány azóta nem is változott jelentősen, mindenesetre nem javult.

⁷ A Nemzeti Színház közleménye alapján e program beváltotta a hozzáfűzött reményeket: „Az első #anemzetimindenkie előadást 2019. február 18-án tartottuk. Ez és az indulás óta megtartott előadások – amelyeken Tamási Áron *Vitéz lélek* című művét láthatták a meghívottak – igazolták eredeti szándékunk létjogosultságát, vagyis – más szervezetek mellett – a Máltai Szeretetszolgálat, a Délpesti Centrumkórház, a Bethesda Gyermekkórház vagy az Údvadsereg Új Kezdet Háza segítségével valóban olyan embereket sikerült megtalálnunk és meghívunk színházunkba, akik élethelyzetük miatt másképp nem juthattak volna hozzá e művelődési, szórakozási lehetőséghez.” Lásd <https://nemzetiszinhaz.hu/hirek/2019/11/anemzetimindenkie> (utolsó letöltés: 2022. 09. 18.)

⁸ Vö. <https://petofi.hu/petofi-klub> (utolsó letöltés: 2022. 09. 18.)

⁹ A PajtaKult projektről *Pajtától a palotáig – a kultúrafogyasztás új színterei* címmel 2022 áprilisában szakmai konferenciát is rendeztek a Hagyományok Házában. <https://www.fono.hu/hu/hirek/pajtatal-a-palotaig-a-kulturafogyasztas-uj-szinterei/>

Újabb vizont már egyre kevésbé úgy tennék fel egy hasonló kvantitatív kutatás során a kérdést, hogy a fiatalok a művészmozi és a multiplex közül melyiket preferálják, hanem ennél fontosabb lett magának a filmszínháznak mint a mozgóképpel való találkozási helynek a státusza. Ehhez kapcsolódik a filmelméleti kutatások tárgyát képező globális változás: a Lumière-korszak vége. A filmszínházak alkonyát és ennek esztétikai következményeit először Francesco Casetti fogalmazta meg teoretikus szinten. Jellemző, hogy *A Lumière-galaxis: Hét kulcsszó az eljövendő mozihoz* című munka egyik meghatározó fogalma éppen az áttelepítés (relocation).¹⁰ A másik hatás szintén történeti, de a közelebbi múltba mutat: a filmklub mint intézmény kifejezetten távol áll a mai – Z – generáció jellemző mozgóképes befogadói szokásaitól. Ebben a digitalizáció és az online (streaming) platformok térnyerése játszik meghatározó szerepet. Ugyanazon trendkutatás szerint már 2009-ben úgy válaszolt a megkérdezett fiatalok 51 százaléka, hogy filmet az internetről tölt le, s csak a fennmaradó és azóta nyilván drámaian csökkenő arányban válaszolták azt, hogy vásárlással vagy más úton jutnak hozzá filmhez otthoni megtekintés során. Előbb a DVD megjelenése, majd az internetes műsorszolgáltatók szorították vissza a filmszínházba járást. Ezt a változást gyorsította fel a 2019-ben kitört Covid-járvány, amely nemcsak a kultúrafogyasztást, hanem minden közösségi és jelenléti szokást alapjaiban rendezett át. Ez a három ok – forgalmazási anomáliák, digitalizáció és online tartalomfogyasztás – egyszerre teszik a Nemzeti Filmintézet egyetemi filmklubhálózatának megszervezését egyfajta intézményi kísérletnek, amely arra vállalkozik, hogy a felsorolt együtthatók ellenére a Z generáció képviselőit a jelenléti és közösségi filmnézés szokásának kialakítására (vissza)vezesse.

A 2021-ben kezdődő szervezőmunkában – ekkor még Filmio Filmklub néven – a projekt vezetője (e tanulmány szerzője) mellett részt vett Szilárd Katalin operatív és Muszatics Péter képzési koordinátorként. A Nemzeti Filmintézet és az NFI Archivum jogi, forgalmazási szakemberei segítettek összeállítani azt a húsz címből álló listát, amely ekkor még kizárólag a nemzeti filmvagyonra épült. Az NFI egyetemi filmklubhálózat programjának összeállításakor kezdettől a magyar filmkincs legjavából válogattunk. A húsz alkotásból álló első évad nem teljes-ségre, hanem műfaji, stílusbeli sokszínűsége törekedett. A szerzői filmes hagyomány ugyanúgy megjelenik ebben a válogatásban, mint a közönség igényei. A lista azt is hivatott bemutatni, hogy ez a kettő – a művészi igény és a nézői siker – a XX. századi filmtermésben gyakran fedí egymást.

Mivel a fő célunk az volt, hogy az egyetemi filmklubvezetőket minden adminisztratív teherrel megszabadítsuk, olyan jogtisztá tartalmakat biztosítottunk,

¹⁰ Vö: CASETTI, Francesco: *The Lumière Galaxy: Seven Keywords for the Cinema to Come*. Columbia University Press, 2015.

amelyek oktatási célú vetítése során a filmklubszervezőre további jogi-adminisztratív teendő nem vár. Ennek érdekében kettős szervezeti formát dolgoztunk ki: egyrészt az adott felsőoktatási intézménnyel (egyetemi kar, kollégium, hallgatói tömörülés) együttműködési megállapodást kötöttünk, másrészt a filmklubvezetővel egy olyan megbízási szerződést, amely leszögezi feladatait, de garantálja számára az elvégzett munkáért végzett havi honoráriumot. Az együttműködési megállapodás szerint az egyetem a helyet és az infrastrukturális feltételeket biztosítja, az NFI pedig a vetítésre kerülő filmalkotásokat kiválasztja és a filmalkotások digitális anyagát biztosítja, továbbá, hogy a filmklubok keretében történő vetítések lebonyolítását koordináló szakszemélyzet (filmklubszervező) rendelkezésre álljon, gondoskodik arról, hogy esetleg a filmvetítések előtt bevezető, illetve igény szerint a vetítést követően szakmai beszélgetéssorozathoz vendégeket hív meg, valamint arról, hogy a filmklubok keretében történő vetítések lebonyolítását koordináló filmklubszervező megfelelő képzésben részesüljön. Ez utóbbi az edukációs funkcion túl kezdettől fogva a hálózatépítés, a közösség-szervezés céljait szolgálta. A szemeszterenként megszervezett két-napos képzést először a Ludwig Múzeumban, azóta az ELTE jogi karán tartjuk meg: a moderálás, a közösségépítés mellett természetesen filmtörténeti előadásokat is hallgatnak a résztvevők, illetve meghívunk olyan alkotókat, akiknek a filmjeit a filmklubszervezők az adott félévben vetíteni fogják. A moderálás során olyan metodológiai javaslattal élünk, ami a jövőben elősegítheti, hogy a filmklubvezetők a vetítéseket követően a filmélményt minél hatékonyabban és közösségépítő módon dolgozhassák fel. A frontális formátum (talk-show, előadás) helyett ezért a német TZI-modellt ajánlottuk a filmklubvezetők figyelmébe. A Ruth Cohn által az 1950-es években kidolgozott TZI- (Themenzentrierte Interaktion) modell lényege, hogy folyamatos egyensúly megteremtésére törekszik a téma (film), a vezető (moderátor) és a közösség (nézők) között.¹¹ Ruth Cohn és a nyomában járó Carl Rogers négy szabálya segítheti, hogy ez a cél minél inkább megvalósulhasson: 1. légy önmagad főnöke (felelősségvállalás), 2. beszélj egyes szám első személyben (hitelesség), 3. tudatosítsd magadban, hogy mit akarsz mondani, s mit nem (nem kötelező megszólalni, de ez legyen egyéni döntés eredménye), 4. a zavaró tényezőknek mindig elsőbbségük van (el kell háritani azokat a külső vagy belső körülményeket, amelyek az egyensúly fenntartását akadályozzák).¹²

Ezek a képzési alkalmak (Szász Attila rendező részvétele az *Őrök tél* című filmjével) egyben arra is felhasználhatók, hogy egy-egy egyetemi vetítés utáni

¹¹ Vö.: COHN, Ruth C.: *Von der Psychoanalyse zur themenzentrierten Interaktion. Von der Behandlung einzelner zu einer Pädagogik für alle.* Stuttgart, Klett-Cotta, 1975.

¹² Vö.: ROGERS, Carl: *Találkozások. A személyközpontú csoport.* Ford. KLEIN Sándor, Bp., Edge, 2000-OFI, 2008.

beszélgetést is szimuláljunk és kielemezzünk. Az első képzést 2021. szeptember 24–25-én tartottuk meg a Ludwig Múzeum *120 éves a magyar film* című kiállításán és a múzeum könyvtárában. Azok számára, akik nem tudtak személyesen részt venni a kétnapos képzésen, videón rögzítettük és online is elérhetővé tettük a képzés egyes paneljeit.

A filmklubvezetők számára kijánlott címlistát a visszajelzések alapján módosítottuk: már az első szemeszter után kiderült ugyanis, hogy a klasszikusok mellett nagy igény mutatkozik a közelmúlt és a jelen kiemelkedő alkotásainak műsorra tűzésére. Emiatt bővítettük az eredetileg húsz címből álló listát. Miközben továbbra is figyelünk arra az ajánlat szerkesztésekor, hogy a magyar filmtörténet meghatározó darabjait beválogassuk, és az évfordulós tiszteletadásnak is helyet adjunk – a 2023-as Madách-évre tekintettel vettük műsorra a 2022-es őszi szemeszterre Jankovics Marcell *Az ember tragédiája* című alkotását –, új címeket is kijánlunk. Így került a címlistánkra Skrablski Fruzsina *Elhallgatott gyalázat*, Kovács István *Szürke senkik*, Novák Tamás *Game over – avagy hogyan öltük meg a futballt*, Szalay Péter *Nincs parancs!*, valamint Tóth Barnabás *Akik maradtak* című alkotása. A 2022-es Magyar Mozgóképfesztivál nagyjátékfilmes kategóriájának győztese, Kis Hajni *Külön falka* című drámája is az NFI egyetemi filmklubok műsorára került.

Abban reménykedünk, hogy a magyar film egyre szélesebb körben talál rá a közönségre az egyetemisták körében. A projekt fejlesztésében számos lehetőség kínálkozik a tartalmi bővítés mellett. Egyrészről az első év után az Antenna Hungária lefejlesztett egy külön az egyetemi filmkluboknak szánt streaming-platformot, mert a Filmio.hu elsősorban magánszemélyek számára bizonyult ideális online felületnek. Másrészt az egyetemi hálózatunk bővítésén dolgozunk: 2021-ben 23 helyszínnel indultunk, 2023 év végére – az adminisztrációs folyamatok lezárultával – Kárpát-medence-szerte 33 magyar nyelvű egyetemi közösségben leszünk jelen Csíkszeredától Sopronig, Debrecentől Nyitraig. Ha a filmklubok átlagos nézőszámával kalkulálunk (20–25 fő alkalmanként), jól látszik, hogy egy önálló befogadói piac kezd kialakulni. A körülmények továbbra sem tűnnek ideálisnak: a Covid-járvány okozta bezárási hullámon éppen csak túl vagyunk, amikor minden felsőoktatási intézmény a tanítási rendjének átalakításán gondolkozik az orosz-ukrán háború hatására megnőtt közüzemi költségek miatt. Miközben bizakodunk a háború mielőbbi végében, azon dolgozunk, hogy megteremtjük a „békeidős” filmklubok szellemi-infrastrukturális alapjait. Az intézményi háttértámogatáson túl ezért tartjuk fontosnak a személyes kapcsolatot és jelenléteket: meggyőződésünk szerint a személyesség hitelesíti szándékainkat. Ezért keresünk fel egy-egy helyszínt személyesen is. Meglátogattuk többek között a csíkszeredai, a nagyváradi filmklubot, de természetesen felkeresjük a Közszolgálati Egyetemet, a Corvinust, a Magyar Agrár- és Élelmiszertudományi Egyetem budapesti campusát is. Az elmúlt másfél évben olyan gyümöl-

csöket hozott ez a projekt, ami eredeti szándékaink helyességében erősít meg bennünket. Azzal, hogy önállóságot biztosítunk a filmklubvezetőknek, olyan gondolatok születnek, amelyek a koordináló-szolgáltató projektvezetéstől függetlenül megtermékenyítenek egy-egy filmklubot. Az ELTE ÁJK-n például számos alkalommal rendeztek az egyes filmekhez fűződő eseményt, jogi, közigazgatási „szabad egyetemet”. A Magyar Mozgókép Fesztiválon pedig Rófusz Ferenc Oscar-díjas filmrendező, a Magyar Filmakadémia életműdíjasa tartott mesterkurzust két filmklubvezető – Szabó Júlia (Corvinus) és Gorka-Focht Máté (MOME) – szervezésében. Ezek az egyéni kezdeményezések már annak a közösségnek az erejét mutatják, amelynek létrehozása a magyar filmművészet megismertetése mellett célunk volt. Az NFI egyetemi filmklubhálózat fejlődésének legfontosabb iránya nem elsősorban a további terjeszkedés, hanem ezen közösségek megerősítése és a helyi erőforrások támogatása.

Irodalomjegyzék

- *A társadalmi rend kérdése a Rerum novarumban* = XI. PIUSZ pápa: *Quadragesimo anno*, 1931. A fordítás alapja: *Acta apostolicae sedis XXII* (1931). Ford. DÉR Katalin. <http://tarsadalomformalas.kife.hu/xi-pius-papa-quadragesimo-anno/>
- CASETTI, Francesco: *The Lumière Galaxy: Seven Keywords for the Cinema to Come*. Columbia University Press, 2015.
- COHN, Ruth C.: *Von der Psychoanalyse zur themenzentrierten Interaktion. Von der Behandlung einzelner zu einer Pädagogik für alle*. Stuttgart, Klett-Cotta, 1975.
- <http://konyvtarozsi.hu/default.aspx>
- <http://magyarteatrumitarsasag.hu/hu/tartalom/pajtaszinhas>
- <https://deryneprogram.hu/> (utolsó letöltés: 2022. 09. 18.)
- <https://nemzetiszinhas.hu/hirek/2019/11/anemzetimindenkie> (utolsó letöltés: 2022. 09. 18.)
- <https://nemzetiszinhas.hu/hirek/2022/01/vii-pajtaszinhazi-szemle-a-nemzeti-szinhasban>
- <https://petofi.hu/petofi-klub> (utolsó letöltés: 2022. 09. 18.)
- <https://www.mma-mmki.hu/rendezvenyek/muveszet-media-marketing-avagy-a-mualkotas-helye-es-meltosaga-a-marketing-koraban-konferencia-a-pesti-vigadoban/> (utolsó letöltés: 2022. 09. 18.)
- ROGERS, Carl: *Találkozások. A személyközpontú csoport*. Ford. KLEIN Sándor, Bp., Edge, 2000-OFI, 2008.

Kovács István

Marketingkommunikációs folyamatok a Vasvár Népfőiskola gyakorlatában

„Építs házat, művelj kertet, teremts jövőt vidéken!”

Bevezetés

A vasvári nagytérségi népfőiskola létrehozásának gondolata 2011-ben merült fel, az ötletet maga Lezsák Sándor, a Lakiteleki Népfőiskola elnöke vetette fel egy vasvári látogatás alkalmával. A népfőiskolai gondolat megmozgatta Vasvár és a Vasi-hegyhát önkormányzatait, intézményeit és civil szervezeteit. Hamarosan előkészítő csoport alakult, amely főbb vonalaiban meg is fogalmazta a népfőiskola küldetését, profilját és lehetséges képzési programjait. Intenzív kapcsolat alakult ki Vasvár és Lakitelek között, az előkészítő csoport tagjai közül többen elvégezték a népfőiskola Wesselényi Kollégiumának képzését, megismerkedtek hazai és határon túli népfőiskolák programjaival, személyes kapcsolatokat építettek ki hasonló célokért tevékenykedő civil szervezetekkel. A kezdeményezés új lendületet kapott, amikor 2016-ban egy kormányelőterjesztésben is megfogalmazódott a Kárpát-medencei Népfőiskolai Hálózat koncepciója, amelyben Vasvár mint (nagy)térségi népfőiskola nevesítésre is került. Ez a koncepció már egy teljes hálózatot rajzolt fel a helyi népfőiskoláktól a járási intézményeken keresztül egészen a térségi és határon túli népfőiskoláig. A tervezetben Vasvár a legfelső szinten mint térségi központ szerepelt, ami érthető módon ismét felélénkítette az előkészítő munkacsoport tevékenységét. Újabb tervezetek és javaslatok készültek a népfőiskola profiljának alakításához, megtörtént az új intézmény helyének kiválasztása, és elkészültek az oktatóhely és kiszolgáló épületei előzetes tanulmánytervei.¹

A hazai népfőiskolai mozgalom szinte kezdetektől szorosan összefonódott honismereti törekvésekkel is, hiszen az agrárismeretek átadásán túl mindig is fontos volt a nemzeti kultúra, a történelmi hagyományok, a helyi értékismeretek átadása a kurzusokon részt vevő fiatalok számára.²

¹ ZÁGORHIDI CZIGÁNY Balázs: *Kárpát-medencei Népfőiskolai Hálózat*. Nagytérségi Népfőiskola Vasvár, előkészítő tanulmány, 2018.

² <https://honismeret.hu/honismeret-folyoirat/nepfoiskolak-magyarorszagon> (utolsó letöltés: 2022. 09. 28.)

Lakitelek Népfőiskola

A Lakitelek Alapítványt és Népfőiskolát Lezsák Sándor és felesége alapította, tervezte és álmodta meg a kilencvenes évek elején. Levelek ezreivel mozgósították a Nyugat-Európában és a tengerentúlon élő magyarokat, hazai és helyi támogatókat szerveztek, és több olyan nagyszabású vállalkozást indítottak útjára – az olimpiai Top-tipp játékot, a *Frici, a vállalkozó szellem* című televíziós vígjáték-sorozatot –, amelyek több tízmilliós nyeresége, a világ minden részéről érkező adományok segítségével folyamatosan épült a Lakiteleki Népfőiskola. A Lakiteleki Népfőiskola közösségteremtésben, a felnőttképzés módszereiben eredményesen ötvözi a dán, a finn, a svéd és a német, valamint a két világháború közötti hazai népfőiskolai hagyományokat. Mindezek háttérében Lezsák Sándor három évtizedes pedagógusi és népművelői szervezőgyakorlata és -képessége áll. A népfőiskolai kollégiumok, szaktanfolyamok, speciális tartalmú képzések, szabadegyetemi formák, egy-egy szakma továbbképző és érdekvédelmi fóruma mellett helyet kap a népfőiskolán a dolgozók gimnáziuma is, a kecskeméti Németh László Gimnázium kihelyezett tagozata.³

Partnerségben a népfőiskoláért

A népfőiskolai program előkészítésében és megvalósításában kiemelten fontos szerepe van azoknak a helyi és térségi partnereknek, akikkel 2011 óta tudatosan tervezzük és szervezzük a programjainkat. Ehhez a hálózathoz tartoznak az aktív térségi önkormányzatok, települési közösségek, Vasvár város önkormányzata, a Vas-Vár Örökség Népfőiskola Egyesület (ahol 2002-ben elkezdődött már népfőiskolai programok szervezése), a vasvári Dr. Bendefy László Városi Könyvtár és Nagy Gáspár Művelődési Központ, a Vasi Hegyhát-Rábamente Vidékfejlesztési Egyesület, a Domonkos Kolostor Alapítvány, a Hegypásztor Kör Vas Megyei Civil Központ, a Pannon Helyi Termék Nonprofit Kft.

Ahhoz, hogy fél év alatt sikerült intézményesíteni a népfőiskolát, nagyban hozzájárult, hogy a térségben több évtizedes múltra tekintett vissza a kapcsolódó küldetéssel rendelkező szervezetek közötti együttműködés. Sok esetben a szervezetek anyagi, szellemi és humán erőforrásait megosztva szervezték azokat a programokat, folyamatokat, amelyek központi célja a térség felemelése, a lakosság elvándorlásának csökkentése, valamint a helyben található értékek megőrzése és hasznosítása volt.

³ https://www.nepfolakitelek.hu/index.php?option=com_content&view=article&id=1&Itemid=136
(utolsó letöltés: 2022. 09. 28.)

A szervezeti szintű együttműködés mellett a népfőiskolai koncepcióban központi helyet foglalt el a funkcionális terek összhangjának megteremtése is. Már a kezdetektől fontos cél volt, hogy létesüljön Vasváron egy olyan népfőiskolai központ, ami megfelelő színvonalú szálláshelyekkel, konferencia- és oktatóterekkel szolgálja a tudásátadási tevékenységet. Fontos szempont volt viszont, hogy amennyiben sor kerül egy ilyen központ megépítésére, az lehetőleg ne járjon a korábban is működő térségi helyszínnek kiüresedésével, hanem sokkal inkább azok működését segítse elő olyan funkciók megtelepítésével, amelyek egyébként hiányoznak, és amelyek révén valóban lehetővé válik akár több száz tanulni vágyó ember egyidejű fogadása az ehhez szükséges terek megépítésével.

A képzések és egyéb programok tervezésében alapvetően azt az elvet követjük, hogy lehetőleg azon a partnerségi helyszínen valósuljanak meg az események, amely a legideálisabb feltételeket tudja biztosítani ehhez. Kiemelt helyszíneink jelenleg:

- Békeház és Ezredesház Vasváron (népfőiskolai iroda, népfőiskolai estek, képzések helyszíne, pl. biokertész, vőfély),
- vasvári domonkos kolostor és múzeum épülete (kolostori iskola programjai),
- művelődési ház és könyvtár – kisközösségi, valamint kulturális programok, képzések,
- közösségi ház, Oszkó – kézműves képzések (pl. kosárfonás, tűzzománc),
- Hegypásztor Kör szőlőhegyi területe – képzési helyszín (pl. hagyományos ácsmesterség, drónpilóta, zsúpkészítő),
- művelődési ház, Oszkó, a szomszédos régi iskolaépületben lévő cukrászműhellyel – képzési helyszín (pl. élménygazda, hagyományos magyar cukrászat).

A jövőben szeretnénk további helyszíneket is bekapcsolni speciális témakörök mentén (pl. Kneipp-módszerek alkalmazása a természetes gyógyításban), ami újabb térségi partnerszervezetek aktív bekapcsolására is módot fog adni.

A közeljövőben tervezzük a népfőiskola partnerségi hálózatának kibővítését a régióban működő, hasonló tevékenységet folytató szervezetekkel, beleértve a határon túli szlovén és osztrák területen működő szervezeteket is.

Vasvár Népfőiskola – az első fél év működésének bemutatása

Több mint 10 éves „előkészítést” követően 2021 szeptemberében indulhatott el a Vasvár Népfőiskola intézményi fejlesztése, karöltve a programkínálat kifejlesztésével, térségi és régiós kihatású képzések szervezésével. Az „Építs házat, művelj kertet, teremts jövőt vidéken!” gondolat köré fonódva indult el a programkínálat kialakítása, szem előtt tartva azt a korábban már megfogalmazott

10. kép: Kovács István, a Vasvári Népfőiskola szakmai vezetője

célt, hogy a népfőiskola elsősorban a vidéken való boldoguláshoz szükséges tudás átadásának központi terévé és helyévé váljon a jövőben.

Már 2021 februárjában térségi partnereinkkel közösen készítettünk egy 2 éves programtervet, amelyben az alábbi nyolc területhez kapcsoltnak állítottuk össze a megvalósítani kívánt képzéseket és egyéb programokat:

- I. Kolostori iskola - Múlttal a jövőért
- II. Egészség - harmónia - család
- III. Nagy Gáspár és Bendefy László nyomában: helyi érték - irodalom - kultúra - identitásérősítés
- IV. Tanít a mester - ismeretátadó programok a hagyományos kézművességtől a népi építészetiig
- V. Adj helyet a helyeknek! - termelés, gazdálkodás, önellátás vidéken
- VI. Natúrparkiskola - Gróf Ambrózy-Migazzi István nyomában
- VII. Mindszenty öröksége - Barangolások a lélek útjain
- VIII. Innovatív tudásátadás az értékteremtő vidéki közösségekért

Kiemelt jelentősége volt a marketingkommunikációs alapok megteremtésének és egy olyan rendszer kialakításának, amelynek segítségével már az első fél évben is nagyszámú programot tudunk úgy lebonyolítani, hogy közben élő és tartós kapcsolatot létesítünk a résztvevőkkel. Az előadásban bemutatásra került az első fél év során kialakított marketingháttér és -struktúra, az arculatterve-

zéstől az online felületek elindításán át az automatizálásra és e-mail-marketingre épülő keretrendszer kifejlesztéséig.

Azon dolgozunk, hogy a nagytérségi népfőiskola ténylegesen központként működjön, ezért széles körű együttműködést alakítunk ki térségi-megyei-országos szakmai szervezetekkel, képzőintézményekkel, minisztériumokkal és gyakorlati képzési helyekkel.

Terveink között szerepelt olyan témák feldolgozása, mint: egészség, család, helyi érték, irodalom, kultúra, kolostori iskola, natúrparkiskola, hagyományos kézművesség, népi építészet, termelés, gazdálkodás, önellátás vidéken.

Inspiráló kihívás volt az alapítvány tevékenységének elindítása, az alapot az együttműködési hálózat, a partnerség és a korábbi tapasztalatok adták meg, amik alapján el tudtuk kezdeni a szervezeti működési háttér és a munkafolyamatok kialakítását. Nagy hangsúlyt fektettünk a csapat kialakítására, az intézményi struktúrában a projektmenedzsment, a programszervezők, a marketing, a pénzügy, az informatikai háttér mind meghatározó szerepet töltenek be. A szervezeti működés és a munkafolyamatok kialakításában fontos volt, hogy olyan belső kommunikációs felületeket alakítsunk ki, amik nagyban megkönnyítik a közös munkát. A pénzügyi rendszer és a belső szabályzatok kialakítása után elkezdődhetett a programszervezési feladatok elosztása, illetve a külső kommunikációs csatornák felépítése, kezdve az arculat megtervezésével.

Több munkafolyamatot kellett párhuzamosan elindítani, hiszen mind az eszközbeszerzés, mind a tervezési közbeszerzés elindítása, a beruházások tervezése, a rendezvénynaptár kialakítása, a marketingtevékenységek elindítása kellett ahhoz, hogy egy működő egység jöjjön létre.

A népfőiskola központja jelenleg Vasváron a Békeházban működik, a képzéseinket itt, valamint a városban, illetve a Vasi-Hegyhát Natúrpark településein lévő – térségi partnereink által működtetett – helyszíneken tartjuk.

Az intézményes működés első fél évében kiemelten fontos feladat volt, hogy felnőttképzési keretek között is el tudjuk kezdeni a küldetésünkhöz igazodó témák szerinti képzések megszervezését, amelyek akár az ország távolabbi részeiről is képesek bevonni érdeklődőket. Ebben az időszakban az alábbi képzéseket szerveztük meg felnőttképzéssel:

- a tűzzománcozás alapjai,
- kosárfonás,
- szappankészítő-képzés,
- hagyományos magyar cukrászat,
- népi szövés-fonás,
- hagyományos ácsmesterség,
- élménygazdaképzés,
- Halljuk a szót! – vőfélyképzés,
- drónpilótaképzés,

- permakultúra-képzés,
- gyógynövény-felismerő képzés,
- civilzsurnaliszta-képzés,
- borgasztronómiai ismeretek, ételek kínálása, készítése.

Mindezek mellett nagy hangsúlyt fektettünk a különböző eseményekre, programokra, amik között vannak hetente, kéthetente megtartott rendszeres programok is.

Nagy az érdeklődés a natúrparki séták, a „Nézzük meg együtt” városnéző séták, a régészeti feltárások bemutatása, a családi kézműves délutánok, a filmklub, illetve a népfőiskolai estek iránt, ahova az ország egész területéről érkeznek az érdeklődők.

A népfőiskolai est elnevezésű program hatalmas lehetőséget ad, mivel a kéthetente megtartott alkalmak során változatos témákat, programokat tudunk kínálni az érdeklődőknek. Így helytörténeti előadásokkal, tudatos táplálkozással, az ökoháztartás alapjaival vagy akár közös dúdolással, dalolással is foglalkozhattak a résztvevők.

A családi kézműves délutánok is kéthetente adnak otthont a kézműveskedni vágyó gyermekeknek és családjuknak. Ezeken a foglalkozásokon megismerkedhetnek a nemezeléssel, a gyöngyfűzéssel, a tojásfestéssel, a szalmafonással, a makraméval, a batikolással, az évszaknak megfelelő tematikák szerint.

A képzések és programok szervezése mellett folyamatos feladatot jelentett a népfőiskola által használt terek célirányos bővítését szolgáló beruházások szervezése.

Kialakításra került a *tankonyha és gasztroműhely*, a *stúdió és médiaműhely*, és elkezdődött a domonkos kolostorban a zarándokszállás fejlesztése két *komfortos apartmanszoba* létrehozásával. A *szolgáltatásfejlesztés* is kulcsfontosságú eleme a működésnek, hiszen így a saját képzések, programok mellett lehetősége lesz az érdeklődőknek saját használatra igénybe venni helyszíneinket, eszközeinket úgy, mint például a stúdiót vagy akár a gasztroműhelyt.

Marketingkommunikációs folyamatok az arcultattervezéstől az automatizálásig

Az eddigi eredmények mellett még számos megoldandó feladat állt a szervezet előtt. A tudatos marketing és kommunikáció célja az volt, hogy minél rövidebb idő alatt elérhessük a célközönségünket, hiszen a népfőiskola neve ismeretlen volt korábban, a nulláról kellett pár hónap alatt felépíteni egy működőképes rendszert, ahol a kínált programjainkkal ténylegesen elérjük a potenciális érdeklődőket.

Az *arculat kialakításához* a Vasvár Népfőiskola programjainak négy fő témaköréből merítették ihletet: ezek pedig a *kultúra*, a *gazdálkodás*, a *harmónia*, az *innováció*. A népszerűsítéshez elengedhetetlen elemek voltak a *kiadványok és szórólapok* a népfőiskola tevékenységéhez kapcsolódóan, *roll upok*, *ajándéktárgyak*, *virtuális séták* készültek kiemelt helyszíneinkről és *imázsfilm* a népfőiskoláról, emellett a Vasi-Hegyhát Natúrpark természeti értékeit bemutató *könyv kiadása* is megvalósult.

Az *online jelenlét* ma már nélkülözhetetlen, így a népfőiskola életében is fontos szerepet játszik a közösségi média világa. A tudatos brandépítés és az online marketing terén a közösségi oldalakat használtuk elsősorban: a *Facebook*-, az *Instagram*-, a *Youtube*-csatornákat. A célközönségünkkel kapcsolatosan jó elérésre számítottunk, mivel a Facebookot és az Instagramot alapvetően rövid, sokszor pár perces kikapcsolódásért keresik fel a felhasználók, ahol a könnyedebb, szabadidő-eltöltéssel, hobbival kapcsolatos témák vonzóak. A népfőiskola által kínált programok, felnőttképzések ilyen témáknak számíthatnak.

Nagy hangsúlyt fektettünk rá, hogy a vizuális marketing is egységes legyen, és az inspiráló képi tartalom támogassa azt a célunkat, hogy a népfőiskola brandjét erősíthessük.

A rendelkezésünkre álló rövid idő alatt fontos volt, hogy az újonnan kialakításra kerülő *weboldal* is biztos pontot adjon az érdeklődőknek, részint a tájékozódásban, részint pedig segítse a népfőiskola iránti bizalom építését. Nem támaszkodhattunk korábbi nagyszámú elégedett résztvevőre, így minden csatornán arra törekedtünk, hogy színvonalas és dinamikus tartalom fogadja az érdeklődőket, és az *érdeklődők irányába felépítettük a célirányos kommunikációs csatornákat*.

Hírlevelet indítottunk, ahol a programokról, a képzésekről az érdeklődők folyamatosan értesülhetnek a különböző online platformokon, ezek mellett a már megvalósult eseményekről is kapnak egy-egy rövidebb-hosszabb beszámolót.

A jobb ügyfélmélny érdekében és a munkatársak tehermentesítése céljából a programjaink kommunikációját automatizáltuk. Felépítettünk egy automatizált rendezvényszervezési és felnőttképzési regisztrációs és kommunikációs rendszert, ami nagyban segíti a programszervezők munkáját.

A programszervezésben a *folyamatok összekapcsolása sokkal nagyobb szervezési hatékonyságot* biztosít, ami elősegíti, hogy a rendezvényszervezők a program hatáleteinek a kidolgozására koncentrálhassanak, miközben a jelentkezők azonnali visszajelzéseket, például jelentkezéskori visszaigazolást, díjbekérőt, számlát, emlékeztetőlevelet kaphassanak, így számukra biztonságot ad, hogy a hatékony kommunikáció jól szervezett programot vetít előre.

Nagyon nagyszámú programot kellett rövid idő alatt kis létszámú szervezetben megvalósítanunk. Fontos volt, hogy az információk jelen időben minden érintett kolléga és partner számára elérhetőek legyenek. Könnyen, gyorsan irányítsuk az ügyfeleket egyik szolgáltatásból a másikba, például egyik képzésből

a másikba vagy rendezvényre stb. Erre a megoldandó *problémára is az automatizálás volt a válasz.*

Az automatizált rendszerben a *résztevői igények jobban láthatóvá válnak.* Az ügyfél útja és az irányítása jól kialakítható, például azonnali hírlevélre felíratás lehetséges. *Az aktuális programokat minden kimenő e-mailben egyidejűleg pár kattintással ajánlani tudjuk. Szegmentálni tudjuk érdeklődés alapján a célcsoportot, ezáltal célzott információkat tudunk küldeni az egyes szegmensekben szereplő érdeklődőknek.* Például: kézművesség iránt érdeklődők, népi építészet iránt érdeklődők, hagyományos gazdálkodás, gasztronómia stb.

Egy program tervezésekor előkészítjük a teljes kommunikációs folyamatot, azaz modellezzük, hogy milyen esetek lehetségesek (pl. jelentkezés, lemondás, sikeres fizetési folyamat, sikertelen fizetés stb). Ezeket a Sales Autopilot („SAPI”) rendszerben felépítjük, és minden ilyen esetben automatikus tájékoztatás megy ki a kollégáink aktivitása nélkül. *A munkatársaknak csak azzal a néhány jelentkezővel kell felvenni a kapcsolatot, akik valamiért elakadtak a folyamatban* (pl. sikertelen bankkártyás fizetés ismétlődik meg több alkalommal).

Ezek a megoldások az üzleti szektorban gyakoriak, számos más hasonló alkalmazás létezik, és vásárlóként ezekkel nap mint nap találkozhatunk, viszont a programszervezés területén ez még nem jellemző innovációt jelent.

A folyamatokat az alábbi fázisok szerint szervezzük:

1. *Előre megírjuk az összes levelet,* ami egy adott képzés vagy egyéb program kapcsán meg fog jelenni az előkészítés/megvalósítás/utánkövetés időszakában, tudatosan megterveve, hogy mikor milyen információt kapnak meg a jelentkezők, így számukra az egész folyamat kényelmes és informatív. A kommunikációs folyamat első elemeként egy adott program meghívója (beharangozó híre) megjelenik a közösségimédia-felületeken vagy direkt levélben. (A rendszerből küldött e-mailben monitorozzuk a megnyitást, hivatkozáskattintást, ha nem nyitja meg az ügyfél, akkor újra küldjük.)
2. Ezt követően *a jelentkezés egy landing oldalon rendszerbe ágyazott űrlapon keresztül történik.* A jelentkező adatai azonnal megjelennek a felületen, ami hatékonyan segíti a szervező kollégák munkáját. Minden érintett kolléga mindig jelen idejű információkat lát.
3. *Jelentkezéskor egy „feliratkozáskori levél” automatikusan kiküldésre kerül,* a levélben lemondási link van, ahol a jelentkező bármikor lemondhatja a részvételt. A tapasztalataink szerint nagyon hatékonyan segíti a rendezvények szervezését, hogy nem csupán azt látjuk egyre pontosabban, hogy kik tervezik a részvételt, hanem azt is, hogy közülük ki az, aki nem fog odaérni.
4. *A jelentkezés után* bekérhetünk adatokat, fizetési folyamatot indíthatunk el vagy generálhatunk, például szerződést, ajánlatot, felnőttképzési szerződést, oklevelet automatikusan. Ahol szükség van rá, a népfőiskola esetében

is így történik, többek közt a felnőttképzési szerződést, okleveleket stb. már a jelentkezéskor generálja a rendszer, a tanfolyam végeztével csak ki kell nyomtatnunk és átadni.

5. *Emlékeztető levelet küldünk* a rendezvény előtt tetszőleges időpontban, például egy nappal vagy egy órával előtte azoknak, akik jelentkeztek, és nem mondták le a részvételt.
6. *A program után visszajelzést kérünk* automatikus e-mailben. Így a programok regisztrációja, a visszaigazolások, a regisztrációs díj befizetése, az emlékeztető levelek kiküldése automatizált rendszerben zajlik.

A programszervezésben alkalmazott automatizálás gyakorlati eredményei:

- *Jobb elérés, több információ, interakció, szegmentálható kommunikáció* - személyesebb hangú, rendezett kommunikáció.
- *Jobb élmény a résztvevőknek* - névre szóló, pontos információk, emlékeztetők, könnyű fizetési folyamat.
- *Munkatársaknak a program szervezésre több idő jut* - helyettesíthetőség megoldott, a résztvevőkkel a kommunikáció áttekinthető.

97

Miért is fontos a tudatos, rendszerbe ágyazott kommunikáció? Hogy találkozik össze a kultúra, a hagyományos értékek és az e-mail-automatizáció?

Az üzleti életben számos kutatás bizonyította, hogy az érdeklődők nagyobb része olyan marketingüzenetekre reagál, amelyek az érdeklődésüket célozzák meg, és az ügyfelek szeretik, ha személyre szabott tartalmakat kapnak.

A kulturális területen dolgozó *munkatársak kapacitását jelentősen növeli, ha az ismétlődő feladataikat, ahol lehet, automatizáljuk* (pl. mindenkinek a jelentkezést követően visszajelzés küldése).

Elégedettebb az érdeklődő, a kollégáknak kevesebb elvesztegetett idő, és ha ez nem lenne elég indok, akkor gondoljuk végig, hogy *a mai kommunikációs zajban már nem elegendő jól és színvonalasan programokat szervezni, szükség van arra, hogy „el tudjuk adni” a kulturális, közösségi tartalmakat, programokat, amelyben a piaci értékesítés eszköztárát használva sokkal eredményesebbek lehetünk.*

Irodalomjegyzék

- <https://honismeret.hu/honismeret-folyoirat/nepfoiskolak-magyarorszagon> (utolsó letöltés: 2022. 09. 28.)
- https://www.nepfolakitelek.hu/index.php?option=com_content&view=article&id=1&Itemid=136 (utolsó letöltés: 2022. 09. 28.)
- ZÁGORHIDI CZIGÁNY Balázs: *Kárpát-medencei Népfőiskolai Hálózat*. Nagytérségi Népfőiskola Vasvár, előkészítő tanulmány, 2018.

Kis Domonkos Márk

Déryné Program – Színház mindenkinek!

Színház mindenkinek!

A Déryné Program elsődleges célja a minőségi színházi kultúra eljuttatása kis-településekre, valamint azokra a területekre, ahol korlátozott a kultúrához való hozzáférés lehetősége. A program fő feladatvállalása, hogy a minőségi színházi produktumok széles körű utaztatásával a kultúrához való hozzáférés pénzügyi és földrajzi akadályait áthidalja. A program négy alprogramjával széles spektrumon támogatja az előadó-művészeti szférát:

- a befogadó intézményeket az előadások jelképes összegért történő kikövetítésével,
- az alkotókat a produciók megvásárlásával és előadások létrehozásának finanszírozásával,
- a befogadóhelyek nézőit az előadások ingyenes vagy maximálisan 200 Ft-os jegyárának biztosításával.

Stratégiánk fontos eleme, hogy elindítsunk egy öngerjesztő folyamatot is, amelynek alapja a minőségi színházi előadások iránti igény megteremtése, illetve annak növelése a kulturálisan hátrányos helyzetű településeken.

Valamint fő célkitűzésünk, hogy enyhítsük a kulturális életben meglévő aránytalanságokat, és a teljes magyarországi lakosságot hozzájuttassuk színházi előadások élményéhez. A korábbi években ugyanis jellemzően a nagyobb városokban volt elérhető a közönség számára a színház.

Eddig 801 befogadóhely regisztrált, amelyek közül 399 olyan helyszín van, ami a 2020-as indulástól kezdve várja és szervezi a Déryné Program különböző alprogramjainak előadásait. A részt vevő színházak, társulatok előadásait változatos műfaji kínálat jellemzi, jelenleg 92 produció közül válogathatnak a regisztrált helyszínek. Ezen intézményeket arra sarkalljuk, hogy a választható előadásokból műfajilag minél összetettebben válogassanak, ahogyan a frissen jelentkező befogadóhelyeknek is segítséget nyújtunk abban, milyen szempontok alapján keressenek a helyszínüknek megfelelő produciókat.

Négy alprogram tagolja egységekre célkitűzéseinket.

Az *Országjárás* alprogram keretében anyagi források biztosításával és koordinációs szerepünkkel már bemutatott színházi produciók országos utaztatását végezzük olyan befogadóhelyszínekre, amelyek regisztráltak a honlapunkon kialakított jelentkezési felületen. Ebbe az alprogramba olyan produciók kerülhetnek be, amelyekről előzetesen szavazott a Déryné Program 8 főből álló szakmai bizottsága. A bizottság 5 szempontot figyelembe véve tekinti meg személyesen vagy felvételnél a programba jelentkező már bemutatott produciókat, s évente

három alkalommal ülésezve dönt arról, hogy milyen új előadások kerülnek a választható produkciók közé. A szempontok a következők: egyrészt pontozzák az adott előadás minőségét, valamint a közösségépítő üzenetét, a produkció árának realitását, az utaztathatóságát és azt, hogy mennyire tud alkalmazkodni a változó terekhez. Egy produkció maximálisan 200 pontot szerezhethet. Minden szempontra 1–5-ig terjedő skálán szavazhatnak a bizottság egyes tagjai, ami azt jelenti, hogy egy jelentkezés maximum 25 pontot kaphat. Ezeken az üléseken a bizottság rendszeresen felülbírálja korábbi döntéseit is, így egy dinamikusan változó kínálatból csemegézhetnek a regisztrált helyszínek.

A *Barangoló* alprogram lehetőséget és szakmai támogatást nyújt pályájuk elején lévő előadóművészeknek és kőszínházi struktúrán kívüli alkotóközösségeknek ötleteik megvalósításához. Az alkotók egy rendezői koncepcióval, a felkért alkotók névsorával, valamint a tervezett produkció költségtervének leadásával tudnak jelentkezni az alprogramba. A bekerülő alkotók köréről háromlépcsős rendszerben születik döntés. A formailag megfelelő jelentkezésekről szavaz a szakmai bizottság, melyet követően a kiválasztott alkotócsoporthoz képviselőit meghallgatják a mentoraink, akik ezt követően döntenek arról, hogy kik kapnak támogatást. Előnyt élveznek azok a tervezetek, amelyek magyar szerzők műveit kívánják színre vinni. A 2022-es évtől a *Barangoló* alprogram működése bővült, újtárra indítottuk a *Barangoló* Drámaírói Műhelyt, melybe a szakmai bizottság és a mentorok döntései alapján három pályakezdő író kerülhetett be. A műhelybe eredeti drámakoncepcióval és annak legalább egy megírt jelenetével vártuk a nevezéseket. A kiválasztott drámaíróknak 8 hónapjuk van arra, hogy mentoraikkal együttműködve megírják egész estés színdarabjukat. A munkafolyamat ideje alatt az alkotók havi nettó 100 000 Ft ösztöndíjban részesülnek.

A *Vándorszínház* alprogram előtérbe helyezi a saját előadásaink, valamint komplex, egész napot felölelő programok tájoltatását, és ezen felül az Erzsébet-táborok minőségi programkínálatának bővítését. Ezen túlmenően lehetőséget nyújt a magyarországi színművészképző egyetemek számára, hogy nyaranta a kiválasztott vizsgaelőadásokkal utazhassanak a hallgatók, s ezáltal szakmai gyakorlatot szerezzenek.

A program negyedik pillére a 15 főből álló *Déryné Társulat*, amely évadonként átlagosan 2 bemutatót tart és havonta 10–15 előadást valósít meg.

Szakmai bizottságunk tagjai: Balogh Tibor, Kulcsár Edit, Kis Domonkos Márk, Nagy Gábor, Oberfrank Pál, Szedlaczek Emília, Szente Béla és Szigetvári József.

A *Barangoló* alprogram mentorai: Bakos-Kiss Gábor, Kulcsár Edit, Kozma András, Lukácsy György és Resetár Dániel.

A *Barangoló* Drámaírói Műhely mentorai: Kulcsár Edit, Kozma András és Lukácsy György.

Videó mindenkinek!

A Déryné Program kommunikációjának egyik, ha nem a legfontosabb eleme a hosszabb-rövidebb mozgóképek használata. Az, hogy a közösségi felületeken – elsősorban a Facebookon – sok esetben videókkal szólítjuk meg közönségünket, nagyban köszönhető annak, hogy a követőinket ezekkel a tartalmakkal nagyon hatékonyan tudjuk elérni. Emellett 2020-ban a pandémia okozta korlátozások következtében más módon nem tudtuk felvenni a kapcsolatot a nézőkkel, hiszen csupán egy rövid ideig, 2020. július közepétől 2020. november 9-ig járhattuk produkcióinkkal az országot. Nagyon fontos számunkra, hogy a fiatal korosztályhoz is minél közelebb tudjuk hozni a színház világát, amiben kulcsszerepe van a videós kommunikációnak, hiszen az ilyen típusú tartalmakkal könnyebben el tudjuk érni őket.

A brand építésében tehát az alapításunk évétől kezdve fontos szerepet szánunk a videóknak. Ez is az egyik olyan terület volt a működésünkben, ahol folyamatosan alkalmazkodnunk kellett a járványhelyzet szabta új játékszabályokhoz, ezzel kapcsolatban Szabó Ádám, a Déryné Program kreatív és marketingtanácsadója így nyilatkozott: „Nagyon sokat kellett napi szinten változtatni a kommunikáción, mindig a megfelelő jogszabályokat, szabályozásokat figyelembe véve kellett gondolkodnunk, ez senkinek sem volt egy könnyű helyzet. Ennek ellenére úgy érzem, hogy a lockdown üzletfejlesztési szempontból nem tett rosszat a Déryné Programnak abban az értelemben, hogy elindultunk, mentünk, majd lett egy kis időnk arra, hogy gyorsan kielemezzük azokat a szituációkat, amik az elején kialakultak, és már ezekből tanulva tudtunk a nyitást követően újraindulni.”¹ Ez a folyamatos alkalmazkodás készítette marketingcsapatunkat arra, hogy többféle módon is operáljon a videós megjelenésekkel. A következőkben erre hozok példákat az elmúlt két esztendőből.

Színház mindenkinek! videóklip

Dániely Gergő, aki társulatunk színművésze volt a legutóbbi évadig, valamint könnyűzenei körökben is ismert, 2020 őszén írta meg a *Színház mindenkinek!* című dalt, amelyben szerepel társulatunk minden tagja. Ehhez a dalhoz 2020

¹ MALIK Andrea: „Fontosnak tartom, hogy ne nulla értékű játékot játsszunk, hanem olyat, amiben kockáztatunk üzletileg és szakmailag is” – Interjú Szabó Ádámmal = Deszkavizió.
<https://deszkavizio.hu/fontosnak-tartom-hogy-ne-nulla-erteku-jatekot-jatszunk-hanem-olyat-amiben-kockaztatunk-uzletileg-es-szakmailag-is-interju-szabo-adammal> (utolsó letöltés: 2022. 07. 12.)

11. kép: Kis Domonkos Márk, a Déryné Program igazgatója

novemberében készítettünk egy videóklipet,² amelynek premiere 2021. február 14-én volt a Facebookon. A kultúra iránt érdeklődő 18 és 65 év közötti korosztályt megcélozva folyt országosan a klip kampánya, amellyel 64 800 főt értünk el és 43 400 fő tekintette meg a videót. A produkciót Géczy Dávid rendezte, az operatőrök Géczy Dávid és Tokodi Gábor voltak. Azáltal, hogy Gergőt kértük fel a dal megírására, elsősorban a fiatalokat kívántuk megszólítani, hiszen ők alkotják a rajongótáborának is a gerincét. A klip célja az volt, hogy megfogalmazzuk a Déryné Program üzenetét egy jó hangulatú, pozitív dallal, amely bemutatja, milyen lehetett a vándorszínházak élete a múltban, milyen a jelenben és a jövőbe is próbáltunk bepillantani. A klippel a „Színház mindenkinek!” márkát is építeni kívántuk, amelyhez kapcsolódóan 2020 telén egy színházi trendkutatást végeztünk, valamint alkottunk egy ruhakollekciót, amely 2021-ben jelent meg. 2022 tavaszán pedig szintén ezt a márkanevet használva konferenciát tartottunk a Nemzeti Művelődési Intézettel közösen Lakitelken. Tíz nappal a premiert követően a klip forgatásának werkfilmjét³ is megosztottuk közösségi oldalainkon.

² DÁNIELFY Gergő – Déryné Társulat: *Színház mindenkinek!* videóklip, <https://youtu.be/u5wRR4C6Bg8> (utolsó letöltés: 2022. 07. 11.)

³ *Színház mindenkinek!* werkfilm, <https://fb.watch/ebYQUY-vmi> (utolsó letöltés: 2022. 07. 11.)

Adventi videókampányok 2020, 2021

A *Színház mindenkinek!* klip forgatását követően az adventi időszakra is készültünk videós tartalmakkal. *Adventi mesenaptár*⁴ összefoglaló címen készültek rövidfilmek társulatunk tagjainak szereplésével. Célunk az volt, hogy a Facebook-oldalunkon keresztül örvendeztessük meg közönségünket a színészeink által kiválasztott mesékkel. A 2020-as adventi kampánnyal az SOS Gyermekfalvak támogatására hívtuk fel a figyelmet. Az Adventi mesenaptár videóit a Facebookon követhették az érdeklődők. Többek között a pandémia hatására 42 236 fő tekintette meg ezeket a rövid filmeket. Az előző év sikerein felbuzdulva a 2021-es évben is készítettünk az adventi időszakra hasonló tartalmakat. Ebben az esztendőben a Déryné Program munkatársai úgy döntöttek, hogy az Ökumenikus Segélyszervezettel együttműködve 72 gyermek karácsonyát teszik emlékezetessé, a videókat követő nézőinket is arra sarkalltuk, hogy csatlakozzanak a kezdeményezésünkhöz.⁵ A 2021-es karácsonyi kisfilmeket szintén a Facebookon tettük közzé, amelyeknek összesen 6840 megtekintése volt.

Gondolok rád videóklip

2021 tavaszán Dánielfy Gergő írt egy újabb dalt a Déryné Program számára, melynek címe *Gondolok rád*.⁶ Gergő mellett a társulattól többen is énekelnek benne, így Losonczi Kata, Szemerédi Bernadett, Kis Domonkos Márk is hallható, valamint látható a felvételen. Emellett a program munkatársai közül is többen vállaltak a videóban rövid szereplést, ezzel a gesztussal is erősítve azt a gondolatot, hogy mind együttérzünk azokkal az emberekkel, akik nap mint nap küzdöttek a pandémia alatt a betegek életéért. Gergő nagyon találóan a következő gondolatokat osztotta meg a klip kapcsán egy vele készült interjúban: „Próbáltunk a minimalizmus szintjén maradni, ezért is használtuk fel az archív felvételeket. Inkább magára a dalra, a szövegre koncentráltunk, amit direkt úgy írtam meg, hogy ne csak az tudja magáénak érezni, akinek elsősorban szól [...]. Sokan vannak a frontvonalban – másfajtaban, de frontvonalban –, például azok is, akiknek az anyagi megélhetése került veszélybe.”⁷ A klip megjelenéséhez csatlakozó kam-

⁴ *Adventi mesenaptár*, <https://www.facebook.com/watch/110771523873398/220915509386346> (utolsó letöltés: 2022. 07. 11.)

⁵ Adventi kalendárium, MÓRA Ferenc: *Karácsonyi misztérium – Losonczi Kata előadásában*, <https://www.facebook.com/deryneprogram/videos/2920378764939585> (utolsó letöltés: 2022. 07.)

⁶ DÁNIELFY Gergő: *Gondolok rád*, <https://www.facebook.com/deryneprogram/videos/303251177812953> (utolsó letöltés: 2022. 07. 11.)

⁷ FLAISZ János: *„Megpróbáltunk ezzel a gondolatmenettel, amit mi adni tudunk segíteni” – Interjú Dánielfy Gergővel = Déryné Magazin, 2022, 29.*

pánnyal a kultúra iránt érdeklődő 18 és 65 év közötti korosztályt céloztuk meg országsszerte, amelynek köszönhetően 70 800 főt értünk el, és így 46 200 fő tekintette meg.

A Színház visszavár társadalmi célú reklám

A *Színház visszavár* című társadalmi reklámot 2021 tavaszán az Emberi Erőforrások Minisztériumának támogatásával készítettük, és hat intézmény művészei szerepelnek benne, úgymint a Budapesti Operettszínház, a Thália Színház, a Nemzeti Színház, a kaposvári Csiky Gergely Színház, a Fővárosi Nagycirkusz, valamint a Déryné Társulat. Dr. Fülöp Péter művészeti, közművelődési és közgyűjteményi ügyekért felelős helyettes államtitkár a kampánnyal kapcsolatban a következőket fogalmazta meg: „Minden olyan kezdeményezés mellé odaállunk, amely értéket teremt, amely azt a célt szolgálta-szolgálja a pandémiás helyzetet követően, hogy a nézőket visszacsalogassa és segítsen az előadó-művészeti szervezeteknek.”⁸ Célunk egy olyan megérintő és figyelemfelkeltő kampány készítése volt, melyen keresztül a nézők egy rövid időre újra a színház falai között érezhetik magukat, sőt betekintést nyerhetnek abba, hogy mennyi háttérmunka zajlik, amíg egy színdarab bemutatásra kerül, így még közelebb érezhetik magukat a teátrumok világához. A kampány az ötlettől a megvalósításig a Déryné Program kreatív csapatának munkája. Sztanó Csaba, a kampányfilmek rendezője így nyilatkozott: „azt szerettük volna elérni, hogy a nézők, akár csak egy percre, újra a színházban érezhessék magukat. Ezért szerettük volna a színház minél több szereplőjét és résztvevőjét megmutatni. Nemcsak azokat, akik a rivaldafényben állnak, de azokat is, akik a színpalak mögött dolgoznak, hogy a nézők is belelássanak ebbe az egész rendszerbe. Így amikor megnézik a kisfilmet, akkor érezzék a bársony karfákat a kezük alatt, és azt az illatot, ami ezt az egész teret körbelengi.”⁹ A kampányhoz egy TCR-spot, egy dokumentumfilm, interjúk és workanyag is készült.¹⁰ További céljaink közé tartozott, hogy prezentáljuk milyen gyönyörű épületekben dolgoznak a színházi élet alkotói, s a filmek bemutatták nem csupán a művészeket, hanem a háttérszakmában dolgozókat is. Azt is prezentálni akartuk, hogy milyen egyedi hangulata van a színházban való munkálkodásnak és a partnerintézmények képviselői közül egy-egy művész elmondta azt is, hogy mit jelent számára, valamint az általa képviselt intézmény számára

⁸ FLAISZ János: „Minden olyan kezdeményezés mellé odaállunk, amely értéket teremt” – Interjú dr. Fülöp Péter helyettes államtitkárral = *Déryné Magazin*, 2022, 52.

⁹ SZTANÓ Csaba: *Mit jelent számokra a színház?* = *Déryné Magazin*, 2022, 56.

¹⁰ A Színház visszavár kampány összes megjelent anyaga a honlapon érhető el: <https://aszinhazvisszavar.hu> (utolsó letöltés: 2022. 07. 12.)

a színház varázsa. A kampány legfontosabb üzenete az volt, hogy bár jelenleg üresek az intézmények, a háttérben mindenki szorgosan dolgozik tovább azért, hogy amikor ismét megnyithatják kapuikat, minden készen álljon a nézők fogadására, hiszen nélkülük nem tud megtörténni a csoda.

A kampány az interneten folyt, a célcsoportja a nagyjából 1,5 millió színház iránt érdeklődő magyarországi felhasználó volt. A Facebookon és a Youtube-on összesen 2 716 635 hirdetésmegjelenést mértünk. A videókknak összesen 1 217 262 megtekintése volt, a videómegtekintés aránya 44,8%. A rövid videó hirdetése összesen 1 423 708 alkalommal jelent meg, ebből a Facebookon 666 186 alkalommal, míg a Youtube-on 757 522-szer. A rövid videót összesen 611 007 alkalommal tekintették meg az érdeklődők, a Facebookon 302 157-szer, míg a Youtube-on 308 850-szer. E videó megtekintési aránya 42,9% volt összesen, a Facebookon 45,4%, míg a Youtube-on 40,8%. A hosszú videó összesen 1 269 498 alkalommal jelent meg a hirdetésnek köszönhetően. A Facebookon 758 398 alkalommal, míg a Youtube-on 511 100-szor. A hosszú videót összesen 605 337-szer tekintették meg, ezek közül a Facebookon 301 287 alkalommal, míg a Youtube-on 304 050-szer. A hosszú videó megtekintési aránya összesen 47,7%-os volt, a Facebookon 39,7%, míg a Youtube-on 59,5%.

Herczeg Ferenc: *Déryné ifjasszony tévéjáték*

2021 tavaszán alig nyolc nap alatt forgattuk le Herczeg Ferenc *Déryné ifjasszony* című színdarabjának tévéjáték-változatát, amelyet 2022. szeptember 19-én mutattunk be az Uránia Nemzeti Filmszínházban. A bemutató dátuma az egyik kiemelt eseménye volt a Déryné Széppataki Róza halálának 150. évfordulójához kapcsolódó emlékévnak. A tévéjátékot, ahogyan a színházi előadásunkat is, Vidnyánszky Attila Kossuth-díjas rendező jegyzi. A filmet két helyszínen forgattuk, az első és második felvonást színházi környezetben, az eredeti kulisszákat használva a Nemzeti Színház Gobbi Hilda Színpadán vettük fel, míg az utolsó, harmadik felvonást a Vácrátóti Nemzeti Botanikus Kertben rögzítettük. A felvételeken egy közel 100 főből álló stáb dolgozott. A forgatásról werkfilm¹¹ is készült.

A *Déryné ifjasszony* című előadásunk a program zászlóshajója, hiszen ez a mű kiválóan mutatja be nemzeti színjátszásunk hőskorát, s benne egyik legjelentősebb színművésznőnket. Ahogyan az előadásban, úgy a tévéjátékban is rendkívül szuggesztív módon jelenítik meg társulatunk színészei ezt a romantikus, nagy érzelmekkel fűszerezett időszakot. Vidnyánszky Attila a werkfilmben találon fogalmazta meg, miért született tévéjáték-változat az előadásból: „Ők a mi őseink.

¹¹ *Déryné ifjasszony* filmforgatás WERK,
<https://youtu.be/qNtuNoel08c> (utolsó megtekintés: 2022. 07. 12.)

Ha ők nem lettek volna, Déryné és csapata, a színjátszás hőskora, akkor most se lenne ilyen a színház, akkor nem lett volna Nemzeti Színház és egy kicsit nekik adózunk tisztelettel, főhajtással a filmen keresztül.”¹² Vidnyánszky Attila kiemelte azt is, hogy a karakterek hiteles megformálása, a mély és intenzív érzelmek kamerák előtti megélése nagyfokú jelenlétet, színészi tudást és tudatosságot igényelt, melyek nem mindennapi feladatok elé állították a Déryné Társulat tagjait.¹³ Janka Barnabás színművésznünk fogalmazta meg nagyon frappánsan, hogy mi a különbség az előadás és a tévéjáték felvétele között: „Hogy sportpéldával éljek: maga a felvétel a sprintfutás, az előadás évadokon keresztüli minőségi életben tartása pedig a maratonfutás.”¹⁴

A programban a bemutatott példák alapján látható, hogy a filmet mint eszközt sokféleképpen használjuk, ami nagyon sokat segített a pandémia idején abban, hogy közvetlenül tudjuk tartani a kapcsolatot a közönségünkkel, valamint abban is a segítségünkre tudott lenni, hogy a brand építésében is aktívan használjuk. Bízunk abban, hogy a tévéjáték csak az első volt a sok hasonló közül és a jövőben is lesz alkalmunk arra, hogy olyan kvalitású rendezők, mint Vidnyánszky Attila dolgozzanak a Déryné Társulat tagjaival és ennek apropóján egy újabb előadásunkból szülessen később tévéjáték-változat.

Távlati célok

A jövőben szeretnénk, ha még több településre eljutnának az általunk közvetített előadások, és egyúttal abban is bízunk, hogy sikerül minél több fiatallal megkedveltetni a színház műfaját. Az ifjabbakra olyan szempontból is figyelünk, hogy terveink szerint a magyarországi színészképző egyetemekkel a jövőben is aktív kapcsolatot fogunk ápolni, és az ott tanuló hallgatókkal is szeretnénk tevékenyen együttműködni, ezért várjuk jelentkezésüket a Barangoló alprogramba, valamint a Barangoló Drámaírói Műhelybe is. A Barangoló alprogramban részt vevő fiatal alkotókból a jövőben szeretnénk egy együttműködő, építő, egymás munkájára nyitott közösséget építeni. Emellett folyamatosan építjük a befogadókkal is a közösséget, hiszen ahogyan erre már utaltam, 2022. március 23-án a Nemzeti Művelődési Intézzel együttműködve szerveztük meg Lakitelken a *Színház mindenkinél konferenciát*, ahol a partnerhelyszínek munkatársaival közösen gondolkodva újabb tanulságokat vontunk le a program működése kapcsán. Ezen a konferencián és természetesen ettől függetlenül is azon dolgozunk, hogy minél szélesebb kört tegyünk rendszeres kultúrafogyasztóvá, valamint hogy a külön-

¹² VIDNYÁNSZKY Attila, *uo.*, idézett nyilatkozata 6:24-től kezdődik.

¹³ *Leforgott a Déryné ifjasszony tévéjáték* = *Déryné Magazin*, 2022, 18.

¹⁴ *Déryné ifjasszony filmforgatás WERK*, <https://youtu.be/qNtuNoel08c> (utolsó megtekintés: 2022. 07. 12.), JANKA Barnabás, az idézett nyilatkozat 4:06-nál kezdődik.

böző szakmai szervezetekkel, mint az NMI, a Nemzeti Színház, a Magyar Teátrumi Társaság vagy a színművészképző egyetemek a jövőben még gyümölcsözőbb és szakmailag kiforrottabb együttműködések jöjjenek létre, ezzel is szolgálva misszióinkat, miszerint: Színház mindenkinek!

Irodalomjegyzék

- FLAISZ János: „Megpróbáltunk ezzel a gondolatmenettel, amit mi adni tudunk segíteni” – Interjú Dánielfy Gergővel = *Déryné Magazin*, 2022, 29.
- FLAISZ János: „Minden olyan kezdeményezés mellé odaállunk, amely értéket teremt” – Interjú dr. Fülöp Péter helyettes államtitkárral = *Déryné Magazin*, 2022, 52.
- *Leforgott a Déryné ifjasszony tévéjáték* = *Déryné Magazin*, 2022, 18.
- MALIK Andrea: „Fontosnak tartom, hogy ne nulla értékű játékot játsszunk, hanem olyat, amiben kockáztattunk üzletileg és szakmailag is” – Interjú Szabó Ádámmal = *Deszkavizió*. <https://deszkavizio.hu/fontosnak-tartom-hogy-ne-nulla-erteku-jatekot-jatszunk-hanem-olyat-amiben-kockaztatunk-uzletileg-es-szakmailag-is-interju-szabo-adammal> (utolsó letöltés: 2022. 07. 12.)
- SZTANÓ Csaba: *Mit jelent számokra a színház?* = *Déryné Magazin*, 2022, 56.

Oszkó-Jakab Natália

A Művészetek Völgye és a Művészetek a Vidékfejlesztésért Alapítvány

A Művészetek a Vidékfejlesztésért Alapítvány¹ tevékenységét, illetve a Művészetek Völgye Fesztivál² szervezésének folyamatát mutatom be a munkában. Az alapítvány egyébként Vigántpetenden van bejegyezve, és facilitátora,³ résztvevője is volt már az elejétől kezdve a Veszprém-Balaton 2023 pályázat írásának, de többek között a kreatív ipari kerekasztalokon is részt vettünk.

Tanúsíthatom, hogy már a felkészülési időszakban, sőt már a pályázatírásnál annyira jó folyamatokat indított be maga az együttgondolkodás, ami összehozta a szereplőket, hogy természetszerűen megindultak olyan mechanizmusok, amiket elvárásként csak 2023-ra lehetett volna megfogalmazni. Én egy nagyon pozitív fejleménynek látom azt, hogy egyáltalán megnyertük ezt a pályázatot, ami adott egy lendületet. Az ember máris egy kicsit büszkébb lett. Mégiscsak nyertünk, sikeresek voltunk, és ez nagy közös eredmény. Már most sok mindent köszönhetünk ennek, de valójában a munka eredménye majd 2023-ra fog kicsúcsosodni.

Ahogy említettem, a Művészetek a Vidékfejlesztésért Alapítvány Vigántpetenden van bejegyezve, a három művészetek völgyi település – Kapolcs, Taliándörögd, Vigántpetend – egyikén.

Mi a Művészetek a Vidékfejlesztésért Alapítvány valójában? A misszióink, illetve elképzelésünk a Művészetek Völgye szervezőbrigádjaként az ottani folyamatokat átnézve fogalmazódott meg. És természetesen formálódott azáltal, hogy nagyon sokan megkerestek minket azzal, hogy hozzunk ide is, meg oda is egy „Kis Művészetek Völgyét”. Fontos azt is megjegyezni, hogy a Művészetek Völgye harmincegy éve alatt volt vidékfejlesztési hatása is a programoknak, hiszen szállások, vendéglátási egységek, illetve kézműves termelők kerültek fókuszba. De van például egy szörpünk, a Kapolcsikum, amely Budapest legnagyobb éttermeinek asztalánál is megtalálható. Egy nagyon szimpatikus pár készíti, szívvel-lélekkel. A Forbes-tól kezdve nagyon sok médiafigyelmet is kapott, amiben mi is segítettünk.

¹ https://hu.wikipedia.org/wiki/Oszk%C3%B3-Jakab_Nat%C3%A1lia

² A Művészetek Völgye egyedülálló összművészeti fesztivál, amelyet 1989. július 31-től rendeznek meg. https://hu.wikipedia.org/wiki/M%C5%B1v%C3%A9szetek_V%C3%B6lgye

³ A facilitátor egy olyan személy, aki segít csoportoknak, csapatoknak megérteni a közös céljaikat és segít megtervezni, miképp érik el ezeket. <https://hu.wikipedia.org/wiki/Facilit%C3%A1tor>

12. kép: Oszkó-Jakab Natália, a 31. Művészetek Völgye Fesztivál általános igazgatója

Mindenkinek elmagyaráztuk, hogy Művészetek Völgyét csak a Művészetek Völgyében lehet csinálni, de egy összművészeti tartalommal hasonló folyamatokat igenis be lehet indítani máshol, csak a saját különlegességeket, helyi értékeket kell előtérbe helyezni. Szóval az a missziója a Művészetek a Vidékfejlesztésért Alapítványnak, hogy olyan kistérségi fesztiválokat szervezzünk, és olyanok csatlakozzanak hozzánk partnerekként, akiknek nem csak az az egy célja, hogy az a 3-4-10 nap jól sikerüljön. Legyen egy jó buli, egyébként ez is egy teljesen valid⁴ cél, hogy ennyit akarjunk az élettől, viszont pont azért szervezzünk ilyen eseményt, hogy az bemutassa a helyi termelőket, a helyi szállásadókat, megmutassa a helyi természeti kincseket, bemutassa, hogy egyébként azon az egy adott eseményen kívül is van ott élet.

Nagyon fontos még megjegyezni, hogy egy-egy ilyen fesztivál, könnyűzenei, kulturális, összművészeti esemény során a felépített marketing és az audiovizuális csatornák nagyon fontosak. A Művészetek Völgye esetében például egy több mint 80 ezer fős Facebook-oldalról beszélünk, amely egyébként egy nagy zenekar vagy nagy cég táborával egyenértékű, sőt, túl is lő rajta, vagyis egy nagyon-nagyon értékes marketingfelület.

⁴ Érvényes, hatályban lévő.

A Kerekdomb Fesztiválunkon, amely Tállyán, Tokaj-Hegyalján kerül megrendezésre, ugyancsak van egy jó pár ezer fős értékes felület. Év közben nemcsak arról szól az oldal, hogy ez vagy az a program és fellépő lesz, és vegyél jegyet, hanem télen például bemutatjuk, hogy a Királykő akkor is gyönyörű. Gyere túrázni! Ugyanúgy ott vannak a borászatok télen is Tállyán, és más időszakban is, gyere oda, ha épp lemaradtál a programunkról! Nyilván annak örülünk nagyon, ha a fesztiválunkra sokan eljönnek, de a környékek nagyon klassz helyek a fesztiváloktól függetlenül. Zanzásítva gyakorlatilag ez lenne a misszióknk lényege, hiszen a lokális alkotótevékenységeket, illetve termelőket előtérbe helyezve gyakorlatilag a fesztivált kicsit arra használjuk, hogy egy marketingfényt adjunk ezeknek a településeknek és szereplőknek, vidékfejlesztési folyamatokat facilitáljunk.⁵

A Művészetek Völgye Fesztivál szervezőcsapatából nőttünk ki, majd miután láttuk, hogy ez működik, és sok megkeresésünk volt, az egyik ilyen során 2016-tól elkezdtük a Kerekdomb Fesztiválunkat megszervezni Tokaj-Hegyalján, Tállyán. Tállya egyébként valamikor egy 4500 fős nagytelepülés volt. Jelen van Weöres Sándor *Psyché* című írásában, egy pletyka szerint pedig Mikszáth Kálmán ott írta *Különös házasság* című művét. Kossuth Lajost ott keresztelték, Rákóczi Ferencet ott taníttatták. Valamilyen időpillanatban ez volt a mostani Köveskál. Értelmiségi hely. Mindenki ott tobzódott. A település lélekszáma mára visszaesett, most kicsit több mint ezren laknak ott, és főleg borászattal foglalkoznak. Azzal az össz-művészeti tartalommal, amit hoztunk, bemutatva a helyi borászatokat és a helyi kulturális, hagyományos és természeti értékeket, már visszahallom, hogy sokan azért ismerik Tállya nevét, mert a Kerekdombbal összefűződött, és ez nagyon jó visszacsatolás.

Zalacsányban megszerveztük az Örvényeshegy Pikniket. Al Di Meolával nyitottunk, de volt ott Mario Biondi is. Ez egy kisebb jazzesemény. A pandémia után mi is óvatosabban indultunk újra, de ez is egy irodalmi, jazz- és természetesen egy nagyon szép helyszínt bemutató program.

Amióta saját fesztiválokat saját erőből szervezünk, nagyon sokan megkeresnek minket, és gyakorlatilag egy kulturális tanácsadó céggé alakultunk át vagy fejlődtünk. A kreatívipari kapcsolódást említve akad, aki a vidékfejlesztési szál miatt keres meg minket, de konkrét fesztiválok is együttműködő partnereinkké váltak. Az Ördögkatlan Összművészeti Fesztivállal⁶ évek óta dolgozunk. Volt olyan is, hogy tudtunk közös erővel támogatást szerezni, tehát a Művészetek a Vidékfejlesztésért Alapítvány keresett meg szponzorokat, megmutatva ezt a missziót.

⁵ A facilitálás egy vezetői kompetencia, melynek segítségével rávezethetünk egy csoportot arra, hogy együttműködjön egy adott cél érdekében, és hatékonyan mozgósítsa a csoportban rejlő erőforrásokat (pl. tudás, készségek, csoportdinamika).

⁶ <https://ordogkatlan.hu>

Támogatást tudtunk szerezni és továbbcsatornázni az akkor éppen működő fesztiváloknak. A „Bor, mámor, Bénye”⁷-vel működtünk régebben együtt, a Hétre-ország⁸ az Őrségben tőlünk kapott például új arculatot is, illetve az előző ket-tőnél is részfeladatokat láttunk el. Hoztunk önkéntesprogramot, megmutattuk, hogy szerintünk miként működik jól egy önkéntesprogram. Ha kellett jogi segítséget adtunk, szerződésmintáktól kezdve, vagy gazdasági segítséget, például a *Hogyan készítsd el a költségvetésedet 1.1* című leckével, de jegyértékesítési mechanizmust is hoztunk be ezekre a fesztiválokra.

A Palkonya⁹ Hangja Fesztivált, amit Palkonyán egyébként az Irie Maffiá-s alaptársaság¹⁰ kezdett el szervezni, közösen indítottuk el ezzel a tanácsadással, majd a finanszírozásban is segítettünk. Két éve meginvitáltak minket a Gyergyói-medencébe és az Egyfesztet¹¹ gyakorlatilag a nulláról összeraktuk. Nagyon fontos a partnerfesztiváloknál, hogy bármikor is részfeladatot töltöttünk be, nem az volt a cél, hogy mi betegyünk oda a lábunkat, és ott is legyünk. Az elejétől kezdve tisztán kommunikáltuk, hogy nekünk az a jó, ha minél több helyen van színvonalas fesztivál, magas szintű szolgáltatásokkal. Mi abban vagyunk érdekeltek, hogy megmutassuk a módszertant, de mindig találjunk helyi szereplőket, akiknek ezt megtaníthatjuk, és ők tovább tudják vinni, hogy fenntartható legyen.

Ugyanez a zöldítési törekvéseinkről is elmondható. Társadalmi fenntarthatóságot is érintő témákat próbálunk partnereinken keresztül ezekben a régiókban foganatosítani.

A Művészetek völgyében 160–170 kitelepülővel kell kapcsolatot tartani. Itt nem elég valakinek csak leadni a jelentkezést, szigorú minőségi kritériumokat próbálunk tartani. A kézműves termék valóban az legyen, ne csak akkor váljon azzá, miután leszedték róla a „Made in China” jelzést. Étél-ital terén is igyekszünk minden évben egy nagyot lépni abba az irányba, hogy minél színesebb termékínálattal tudjunk jelentkezni. Kapolcsi munkatársunk fogja össze, tanítja be az 50 főnyi infopultos munkatársunkat, akik nagyjából mind a környékről származnak. Annyi kritériumnak szükséges megfelelni, hogy nyelveket kell beszélni, illetve a pénzkezelést megtanulni, ami bizonyos felelősségtudatot is igényel. Van grafikusunk, fotós, animációs csoportvezető, hiszen nagyon fontosak a Művészetek völgye audiovizuális tartalmai. A Művészetek völgyében többféle tematikájú film kerül leforgatásra, de animációk is készülnek, és fotók, amivel egész

7 <https://bormamorbenye.hu>

8 A szekerek és porták köztiválja. <https://hetretorszag.hu>

9 A Villányi Borvidék különleges minifesztiválja.

10 Az Irie Maffia 2005-ben alakult magyar együttes. Zenei stílusát főleg a reggae és a dancehall műfajok határozzák meg, ezt hiphop-, funk- és rockelemekkel ötvözik.

11 Székelyföldön a Gyergyói-medence szívében látott napvilágot 2021-ben az *Egyfeszttel Összművészeti Fesztivál*.

évben táplálkozunk. Amellett, hogy profi munkatársak dolgoznak egy csoportban, fogadunk gyakornokokat és velük valósítjuk meg a vizuális rögzítést, annak a további szintre emelését. Az év egészében dolgozunk.

A Völgy Imprót tavaly találtuk ki. Ez a kapolcsi nyári hangulatból szeretne valamit megmutatni. Van egy alapzenekarunk, a Blues Pot, amely már 10 éve alapzenekara a Völgynek, és oda csatlakozik be 2-3 aznapi nagyobb fellépő, teljesen összevegyítve. 2022-ben a Petőfi Tv-vel és rádióval együtt magasabb szintre emeljük a programot, így remélhetőleg a téli időszakban sokan találkozhatnak az esős és havas pillanatokban a korábbi nyári felvételekkel. A szalmakazal mellett elindul egy zenei gondolatfoslány, amelyből tényleg csodát művelnek a zenészek.

Fesztiválonként más és más adataink vannak, de átlagban 50 és 120 belső emberrel dolgozunk. Az új honlapnak köszönhetően van egy kis számláló, 2022-ben 2028 programunk van. Ennyi programhoz a 36 helyszínen ez a 220 fős stáb racionálisan elegendő, és a körülbelül 320 beengedő, biztosító ember. Ennek a létszámnak fele biztonsági őr és önkéntes.

Nagyon sokan máshonnan jönnek ebbe a szakmába. Én a Corvinus Egyetemen végeztem nemzetközi tanulmányok (kulturális diplomácia) szakon, de volt egy erős közgazós képzésem. Sok fantasztikus művészember igazgat fesztiválokat, akiknél a művészet és a program áll azon a piederasztálon, amit úgy érzek, hogy ha egy marketinghabot teszünk rá, vagy ha a költségvetésükből elvonunk a marketingre, attól kevesebbek lesznek, elüzetiesednek. Valami degradáló történik ezzel az egész művészet nevű történettel. Próbálok meggyőzni őket arról, ha egy klassz dolgot csinálnak, de ha erről nem tud senki, akkor egy l'art pour l'art¹² történetben veszünk részt.

Nem önfényezésről beszélek, hanem arról, hogy hogyan hívunk be embereket a kulturális terünkbe, és abba a projektbe, amit megteremtettünk. Nagyon kevesen figyelik a trendeket, pedig a trendeket folyamatosan figyelni kell. Ha éppen a Facebook a menő, akkor ott kell targetálni¹³ a programokat, ha az Instagram, akkor ott, és arra is gondolni kell, hogy legyen egy jó fotósod, meg videó tartalmad, ami ott megállja a helyét. Nálunk van, aki az Insta¹⁴-kompatibilis tartalmakat gyártja. Mi már nem csak területekre, hanem felületekre is célzottan gyártjuk a tartalmakat, és ezáltal úgy látjuk, hogy segítjük ezeket a művészeket

¹² A l'art pour l'art (magyarul: „művészet a művészetért”) kifejezés a művészet öncélúságát vallja, vagyis, hogy a létét önnön szépsége indokolja, s éppen ezért nem kell semmilyen társadalmi, politikai, vallási, erkölcsi vagy gazdasági célt szolgálnia, az igazi művész feladata az örök szépség ábrázolása.

¹³ A célcsoport meghatározása. <https://idegen-szavak.hu/target%C3%A11>

¹⁴ Az Instagram jelentése az „instant photos” és a „telegram” szavak kombinációjából jött létre, és a világ legnagyobb képmegosztó oldala.

egy olyan közönséghez jutni, akik nem gondoltak volna arra, hogy számukra ez egy klassz kikapcsolódást jelenthet.

Ahogy már említettem, arculattervezésben, programszerkesztésben is segítünk, aki kér ilyet. Fotó, videó tekintetében volt már olyan, hogy vittük a stábunkat, és a helyi erővel együtt, velük összedolgozva megtanítottuk, hogy szerintünk mi az, ami most menőbb, aztán útjukra engedjük őket.

Pályázatírásban, pályázati lebonyolításban is segítünk. Ha pénzügyileg biztosságba helyezted magadat, utána már csak a művészetre kell koncentrálnod, és ez az az üzenet, amit másoknak is próbálunk közvetíteni.

A Művészetek völgyéről már meséltem, 100 ezer jegyes látogatónk volt 2021-ben a 10 nap alatt. Nyilván vannak hullámok, tehát a péntek-szombat-vasárnapok az erősebbek, a hétfő-kedd-szerda talán csendesebb, bár amióta behoztunk ott is egy olyan jegytípust, hogy hétfő-kedd-szerda bérlet a hétvégi bérlet mellé, az javította az értékesítést. 2013-ban, mikor átvettük a fesztivált, a 10 nap alatt 1000–2000 jegyes látogató volt, most 100 ezernél tartunk, és az az érdekes, hogy a 2019-es csúcshoz képest a 2021-es fesztivállal 15%-os növekedést tudunk produkálni. Ezt kevesen tudták megugrani a kulturális térben.

Beszéljünk arról, mi történik, ha az ember a nulláról elkezdi egy fesztivált csinálni. Kell egy jó helyszín, jó koncepció, ahogy eddig is említettem, és nekem harmadik pillér a jó koncepció a pénzügyekre. Nagyon sok olyan csapatot látok, akik egyébként kiváló tartalommal, szép hellyel terveznek, de ott véreznek el, hogy úgy gondolják, a pénzügyi rész majd útközben valahogy megoldódik. Ennek nagyon sokszor csalódás meg tartozás lesz a vége. Ezt nem szabad szégyellni, és nem jelenti azt, hogy elvesz bármit a művészetből.

Szeptember-októberben leülünk mindenkivel, és novemberben már kérjük az első programelképzeléseket. Kiemelném, hogy a Kaláka udvar és a Harcsa Veronika udvar ilyenkor már percre pontos tervet szokott leadni. December-januárban véglegesítjük teljesen a helyszíneket, és január-február-márciusban szerkesztjük a műsorfüzetet. Mindig május elején van a sajtótájékoztatónk, hiszen ezt a növekedést szerintem azzal is elértük, hogy biztossá és tervezhetővé tesszük a látogatók számára a programot. Jelezzük, hogy van Völgy, tudják, mikor mi fog történni, és tudnak tervezni. Nemcsak fiatalokat és időseket, hanem nagyon sok családot is fogadunk.

A Művészetek Völgye szervezésekor sokan hozzáteszik ingyen a munkaerőjüket, kapunk nagyon sok bartellmegállapodásból plusz dolgokat. A költségvetés tervezése során véleményünk szerint a leglényegesebb az, hogy annak az egy-harmadrésze legyen tiszteletdíj, kétharmadrészt fordítsunk az infrastruktúrára.

Szokták kérdezni, hogy egy összművészeti és művészeti elemekben bővelkedő fesztiválnál mennyi állami támogatásra van szükség, hány százaléka a költségvetésnek a jegybevétel. A Művészetek Völgye esetében ez utóbbit évről évre dinamikusan növeljük, de azért kíváncsi vagyok, hogy meddig tudunk el-

jutni. Az biztos, hogy 2022-re már ott tartunk, hogy a taót¹⁵ sikerült jegybevéltelben feldolgozni, úgyhogy beértük magunkat, de ehhez kellett pár év, hogy ezt fel tudjuk építeni, és sikerült.

Kerekdomb Fesztivál következő lépésként. Mire futhat ki egy ilyen vidékfejlesztési folyamat: Kapolcs kapott gyakorlatilag a segítségünkkel egy új főtér, egy teljesen felújított épületet, ez a MűvészVölgy Kúria,¹⁶ illetve ezen a főtéren helyezkedik el még egy Hello Wood Építésziroda¹⁷ által tervezett pajta is. Ebben az épületegyüttesben már egész évben célzott és közösségépítő tartalmat hozunk, gyakorlatilag művelődési házat üzemeltetünk. Ebben a munkában például az EKF¹⁸ pajtaprogramja is a segítségünkre van. A PajtaKult¹⁹ programmal, a Déryné Programmal, amelyben szintén szerepel pajtaszínház is, ez a pajtátörténet egy központi helyet foglal el a kultúránkban, és sikerült ezt a beruházást ide bevonítani. Picit visszaadunk a közönségnek a kulturális tartalommal: koncertek, science café²⁰-beszélgetések, ringató, hangszersimogató, angoltanfolyam, ezeket mind kínáljuk szeptembertől december közepéig, január közepétől május végéig-júniusig, és a kínálat megtalálja azt a közönségszeletét, amelyiket ez érdekel. Ehhez első lépésként igenis kellett a Művészetek Völgye, a pajtában tánc-házak, flamencotáncestek, amire már a turisták is bejönnek.

Konkrétan ez a pajtaszínház a Nemzeti Filmintézettel és a Filmarchívummal. A MűvészVölgy Kúrián belül egész évben vannak filmes estjeink, tehát havonta egyszer különböző játékfilmeket vetítünk. Ez az a pajta, amelyben a fesztivál alatt Pajta-Mozgó névvel napközben zárt állapotában TEDx²¹-beszélgetés, Magyar Zene Háza-s beszélgetés, Metropolitan Egyetem-i kisfilmek, MOME-s kisfilmek vetítése zajlik, és éjszakára kinyitjuk, óriási kertmozivá alakul át, ahol amellet, hogy nagyjátékfilmeket vetítünk, idén harmadszorra hirdettük meg a „némafilmhez

15 A társasági adó (tao) olyan jövedelemadó, amelyet a tevékenységből származó jövedelem alapján az a belföldi és külföldi illetőségű személy fizet, aki jövedelem- és vagyonszerzésre irányuló, vagy ezt eredményező gazdasági tevékenységet folytat. A társasági adó rendszerébe 2015. január 1-jétől bevezetett új konstrukció, a rendelkezés az adóról (adófelajánlás) intézménye egy, az eddigiektől eltérő módon biztosít lehetőséget a társasági adóalanyok számára a sport és a kultúra támogatására. www.tao-tamogatas.hu

16 Kapolcs egyik ikonikus épülete. <https://www.muveszvolgykuria.eu/>

17 https://www.ofeny.hu/szolgalattasok/?gclid=Cj0KCQiA6fafBhC1ARIsAIJL8mZW5I32c-jF4LZL-dTfF3piNIFu7CPX7uy-9_4OUfVvbqcxsVdMykaAkoHEALw_wcB

18 Európa kulturális fővárosa program (EKF). <https://veszprembalaton2023.hu/oldal/pajta-program>

19 <https://pajtakult.hu>

20 Tudományos kávéház, TudásPresszó stb. <https://hu.wikipedia.org/wiki/Tudom%C3%A1nykommunik%C3%A1ci%C3%B3>

21 TED (Technology, Entertainment, Design – technológia, szórakoztatás, dizájn), TEDx-ek önálló TED-események, amik bárki által megszervezhetőek, akik ingyenes TED-engedéllyel rendelkeznek, és beleegyeznek néhány feltétel betartásába. A TEDx-rendezvények nonprofitok, de olykor díjhoz kötött a látogatásuk, vagy szponzorok segítségével fedezik a költségeket. Az előadónak sem jár juttatás. [https://hu.wikipedia.org/wiki/TED_\(konferencia\)](https://hu.wikipedia.org/wiki/TED_(konferencia))

filmzenét” pályázatunkat közösen az NFI-vel. Remélhetőleg az EKF-fel együtt 2023-ban ez egy EU-s pályázattá fog növekedni. Nagyon sok pályamunka érkezett. Két filmre lehetett pályázni, *A leányasszony* és *A halál után* címűekre. A döntősök a helyszínen mutatkoznak be – megy a film, ők játsszák a zenét –, és az ottani szereplésük alapján fogunk győztest hirdetni. Aki győz, amellett, hogy pénzt kap, a Magyar Zene Házában előadhatja a produkciót, a Nemzeti Filmarchívum megvásárolja az ott felvett zenét, és már azzal terjeszti és kiadja különböző fesztiválokra a filmet. Nem garantált, de ki tudja, ha egy velencei vagy cannes-i fesztiválon beválogatják azt a némafilmet, mert van egy reneszánsza most ennek, akkor azokkal a zenészekkel fogják kivinni, akik ezt ezen a pályázaton írták meg. Ez a küldetése a Művészetek a Vidékfejlesztésért Alapítványnak.

Csúri Ákos

A folklór mint a közösségépítés és a fesztiválhangulat aggregátora

A Kőfesz a nyugalom fesztiválja.¹ Az alapötlet 2019-ben született, Cseh Tamás² halálának 10. évfordulóján. Cseh Tamásnak erős kötődése volt Kővágóórhöz,³ a Káli-medencéhez.⁴ Itt a '70-es években sok filmet forgattak egy komoly csapattal. Nagyon sok színész, operatőr, rendező, így Szomjas György, András Ferenc, Gödrös Frigyes, Cserhalmi György, Sára Sándor, Grünwalsky Ferenc, Kardos Kende vásároltak itt házakat, mert úgy gondolták, hogy egyfelől gyönyörű ez a táj, másrészt hogy ők majd a fővárostól elmenekülve a paraszti kultúrát vagy a paraszti életet elsajátítják. Ez többé-kevésbé sikerült. Volt, aki utána visszatért a nagyvárosba, és akadt, aki életvitelszerűen is ott ragadt. A rendszerváltás után változás következett be ebben a harmóniában. A művészek – akik révén a térségben egy pezsgő kulturális élet volt, és igazi közösségi hangulat – eltávolodtak egymástól. Az 1990-es választás egy éles szakítóvonal volt. Ki az egyik, ki a másik oldalra voksolt, és onnantól fogva nem volt átjárás közöttük. Ez azzal is járt, hogy az a kulturális színvonal, ami addig jellemezte ezt a gyönyörű térséget, hanyatlásnak indult. Jött Nótár Mary meg az ugrálóvár, és igény se volt másra. A búcsú a fröccsöntött Ronaldo- vagy Messi-figurákból állt, és egyáltalán nem volt népi iparművészet, tárgyalkotó iparművészet. A hagyományos értékek eltűntek. Akkor volt egy merész ötletünk, hogy változtassunk ezen.

Az apropót 2019-ben az adta, hogy Cseh Tamás, aki Kővágóórsön élt 30 éven keresztül, számtalan előadói estjének a forgatókönyvét itt készítette. Több lemezt itt írták Bereményi Gézával.⁵ Azt gondoltuk, hogy tervezzünk egy Cseh Tamás-emléknapot, és próbáljunk meg rászervezni még két napot, és nézzük meg, hogy milyen lesz az esemény fogadtatása.

Már csak azért is érdekes volt, mert általános jelenség, Zalában pedig különösen szembesültünk vele, hogy a „gyűttmentek”⁶ vagy „bebírók”⁷ és a helyben

1 <https://www.kofeszt.hu>

2 Kossuth- és Liszt Ferenc-díjas magyar zeneszerző, énekes, színész, előadóművész, rajztanár.
https://hu.wikipedia.org/wiki/Cseh_Tam%C3%A1s

3 https://www.kovagoors.hu/page02.php?menu_id=48

4 <https://hu.wikipedia.org/wiki/K%C3%A1li-medence>

5 https://hu.wikipedia.org/wiki/Berem%C3%A9nyi_G%C3%A9za

6 A „gyűttment” eredetileg sértő, gúnyos jelző, amivel a máshonnan betelepült, nem őslakos embereket illették vidéken.

7 A „bebírók” nemcsak nyaralót vettek, de igyekeztek minél több időt a környéken tölteni, a romos házakat korhűen próbálták felújítani.
<https://hu.wikipedia.org/wiki/K%C5%91v%C3%A1g%C3%B3%C3%B6rs>

13. kép: Csúri Ákos, a KÖFESZT, a nyugalom fesztiválja alapítója, főszervezője

élők ellentéte mindig erős, ezért meg kellett azzal is küzdeni, hogy hogyan lehet a helyi közösséggel elfogadtatni ezt az elképzelést.

És felmerült a kérdés, hogy miként lehet ezt a programot megcsinálni? Ha az ember odamegy, beteszi a lábát, akkor óhatatlanul bármit csinál, azzal ott felborít egy harminc éve fennálló status quót, még akkor is, ha az a status quo az ő szemszögéből nem jelent kulturális értékeket.

Én semmiképp sem akartam úgy járni, hogy ráerőltetem a helyi közösségre azt, amit nem akar. Nem szerettem volna Egyesült Államok lenni, aki importálja, vagy másik nézőpontból exportálja a demokráciát. Ezen az analógián haladva nem akartam exportálni a kultúrát. Viszont úgy éreztem, hogy mindenképpen meg kell próbálni! Hogy miért fesztiválban gondolkodtam, ez a saját életutamból fakadt.

Magam néptáncgyűttes tagjaként, illetve televíziós, rádiós, kulturális szerkesztőként, műsorkészítőként is nagyon sok fesztiválon vettem részt. Úgy gondolom, hogy mindenkiben, aki már részt vett egy ilyen fesztiválon, benne van a gondolat, miszerint jó-jó, de valami nem tetszik, valamit másképp csinálna, vagy esetleg ő jobban tudná. Ezt általában az ember megjegyzi magának, vagy elmondja a környezetében, de odáig már nem jut el a dolog, hogy kipróbálja, vagy meg is valósítsa. Azt, amit az ember elképzel, azt próbálja valóra váltani, és a közönség majd eldönti, hogy ez egy öncélú dolog, mert én jól érzem magam,

mert én ilyenek képzelem, vagy erre tényleg van igény és fogadókészség. Engem ez motivált, de egy jó húsz vagy huszonöt évig ezeket az inspirációkat, ötleteket gyűjtöttem magamban, mert nem volt lehetőségem a kivitelezésre. Amikor pedig megléptük, és elkezdtük a szervezést, ez egy nagyon rizikós történet volt. Ezért is jött kapóra Cseh Tamás neve és a helyi kötődése, mert valamilyen szinten biztonságérzetet adott, hogy Tamást ott mindenki szerette, és ennek apropóján majd a közösség is befogadja az eseményt és eljön a programra.

Nem így volt. Azzal szembesültünk, hogy Tamást sem mindenki szerette, tehát ez is rögtön megosztóvá vált. Az lett a program eredménye, hogy az első nap a helyiek csak kevesen jöttek el. A közönségünk a Cseh Tamás-rajongótáborból állt össze, akik viszont az ország különböző szegleteiből érkeztek. A második napon már a helyiek is látták, hogy itt nincs rock and roll, nincs eldobált műanyag pohár, nincs eldobált cigarettacsikk, nincsenek itt emberek, akik felborítják a falu nyugalma. Tisztaság van, és minden egyes reggel úgy mentek ki a helyiek az utcára, mintha előző este semmi nem történt volna. És a harmadik nap kezdtek el érdeklődve eljönni a rendezvényekre. Ez nekem már boldogság volt, mert végül is nem tekinthetjük szakmailag bukásnak a dolgot, hiszen a helyiek is részt vettek benne. De mi volt az, amivel ezt meg lehetett fogni? A néptánc.

A néptánc nekem nemcsak szívügyem, hanem tulajdonképpen a neveltetésnek a legfontosabb eszköze és kerete. A folklór pedig mindenki számára hozzátartozik a neveltetéséhez. Egy rendkívül evidens⁸ és apró példán érzékeltetve: ha a *Bújj, bújj zöld ág*⁹ dalocskát énekeljük, az mindenkinek ismert az óvodás korából, és később, ha édesanyává vagy édesapává válik, akkor a gyerekének is azt dúdolja. És ezt fogja dúdolni a nagymama és a dédi is. Ebbe nem kell rögtön tudományosan belemenni, hogy ez a „zöld ág” mit mond egy néprajzosnak, meg azt sem, hogy hol, milyen népszokások kötődnek ehhez. Egyszerűen ez egy dal, melyből van ezer hasonló, ami minden generációt összeköt. És ezért találtuk ki ezt a rendezvényt. Ez az aggregátor ebben a történetben.

Bármilyen produkció megy a színpadon, annak mindig kell, hogy legyen valami népzenei vagy folklóralapja, ami lehet néptánc. De valahol a népzene legyen benne, mert abban biztos, hogy van olyan dallam, amit a közönség ismer. Az, hogy közben a gyerekek kézműves foglalkozáson a színpadnak háttal ülve kosarat fonnak, vagy karkötőt készítenek, vagy bármi mást csinálnak, attól még hallják a zenét, és hazafelé azt dúdolják. És amit dúdolnak, azt ismeri anyuka, meg ismeri apuka. És utána a gyerek másnap is el akar jönni, nemcsak kézműveskedni,

⁸ Szemmel látható, magától értetődő, magyarázatra nem szoruló, nyilvánvaló, egyértelmű.
<https://idegen-szavak.hu/evidens>

⁹ A *Bújj, bújj, zöld ág* egy magyar népdal. Eredetileg nagylányok virágvasárnapi villőzésének (a lányok villőnek nevezett fűzfágakkal sorra járták a falut), a Dunántúlon zöldágazásának volt része. Mára gyermekdallá vált.
https://hu.wikipedia.org/wiki/B%C3%BAjj,_b%C3%BAjj,_z%C3%B6ld_%C3%A1g

hanem a zene miatt is, mert nekik ez természetes, nekik ez jó. És ez eredményezi azt a közösséget, ahol jól érzi magát.

Mi 2020-ban, a Covid¹⁰ tombolása idején is meg tudtuk tartani a Kőfesztet¹¹ azon egyszerű oknál fogva, hogy minden egyes évben Cseh Tamás halálának évfordulójához kötjük, így rendszerint augusztus első hetére tesszük a fesztivál időpontját. Itt én ravaszul júniusban dupla időpontot adtam meg a közreműködőknek. Bízom abban, hogy augusztus 20-a miatt talán addigra enyhül a járvány, meg a nyári időszak is segít, és ha lesz enyhítés, akkor meg lehet tartani ezt a rendezvényt. Bejött a számításom! A többi fesztivál viszont nem merte ezt a kockázatot felvállalni, ezért egyedül maradtam a Balaton-felvidéken, és csináltunk egy nagyon jó, többnapos rendezvényt. Ami már hét településen zajlott. Mert az első fesztivál után a helyiek, a környékbeli polgármesterek megkérdezték, hogy lehetne-e náluk is valamilyen kis apró rendezvény. Tetszett nekik, hogy ez a fesztivál tényleg nyugodt, és nem terheli túl a településeket. Ez nekem azért volt fontos, mert az első fesztiválon 2500 látogató volt úgy, hogy akkor tényleg lehetőségeinkhez mérten egy nagyon erős kampányt indítottunk. A következő évben már töredékét fordítottuk marketingre, de ez olyan, mint a néphagyomány, pont úgy terjed. Apáról fiúra és szájról szájra; egyszerűen ment körbe az emberek között, és már előre érdeklődtek, jöttek a kérdések, hogy mikor lesz szállásfoglalás, mert jönnének az ország különböző pontjairól. Ekkor a látogatószám már elérte a 7500 főt. Aki a másodikon ott volt 2020-ban, az már szétszóródott a Káli-medence településein, hiszen akkor már hét településen voltunk jelen. Ráadásul a Káli-medence, ugyan csak nevében hordozza a vizet, de közel van a Balaton. 3,5 kilométerre, ahol Kővágóórs közigazgatásához tartozik Pálköve,¹² amelynek van egy strandja. Így léptünk egyet 2020-ban, és a pálkövei strandra is felépítettünk egy színpadot, ahol Boka Gábor¹³ vásári komédiája szerepelt, a Görömbő kompánia¹⁴ lépett fel, Dresch Misiék¹⁵ muzsikáltak. Egyszerűen az történt, hogy a résztvevők fürödtek, vízbicikliztek, gumi-matracoztak, csónakáztak, aztán egyszer csak megszólalt egy kalotaszegi zene, és a gyerekek odamentek az árnyékos fűzfa alá. Majd megszólalt egy bábjátékos beharangozó, és megnézték a bábszínházat. Nagypapák, nagymamák lángossal, hekkkel, sörrrel, bodzaszörppel ott ültek és élvezték a programot. Ingyen kapták, tehát a strandolás mellett szolgáltatunk nekik egy kellemes időtöltést. Aztán 2021-ben már tíz település volt bevonva, és ez van most is.

¹⁰ <https://hu.wikipedia.org/wiki/Covid19>

¹¹ <https://www.kofeszt.hu>

¹² <https://hu.wikipedia.org/wiki/P%C3%A1lk%C3%B6ve>

¹³ <http://mediawavefestival.hu/index.php?nyelv=hun&modul=menupontok&kod=6301>

¹⁴ <https://hu-hu.facebook.com/Gorombo.Kompania>

¹⁵ <https://dreschquartet.hu>

2021-ben elindítottunk egy folkklubot. Azért mosolyogtam, amikor kiderült, hogy a vasi TIT székházában lesz a konferencia és az előadásom, mert végig arról beszéltem, és az összes pályázatomban szó szerint benne van, hogy a folkklubokon néprajzi előadásokat tartunk a különböző tájegységek történelméről, gasztronómiájáról, zenéjéről, TIT-tanfolyamjelleggel. Ami nem egy tudományos előadás, hanem közérthetően, ismeretterjesztő jelleggel beszélünk egyes témákról. Mondok egy példát. Manapság divatosnak számít például egy táncház-találkozón, hogy mondjuk headsettel¹⁶ 14 percben a magyarpalatkai Kossuth utca 12. szám hátsó épülete mellett átvetos¹⁷ tanítása zajlik, beszorítva a kirakodó-vásárosok közé egy minimális tánctérben. Mi meg azt mondtuk a folkklubnál, hogy nem a magyarpalatkai Kossuth utca 12. szám az, ami érdekes, hanem az, hogy ez a Mezőség. És akkor ez magába foglalja a szobát, a búzát meg úgy általában mindent, ami Mezőség. És a Szalonna-bandával¹⁸ (*Pál István, Szalonna és Bandája – a szerk.*) csináljuk ezeket a klubokat, ahol a Szali (*Pál István – a szerk.*) a maga élvezetes stílusában bemutatja azt, hogy ebben a faluban mennyi hangszerrel játszanak. Hogy van a háromhúros brácsa, és ezzel muzsikálnak egy kicsit, majd a következő faluban már négy húr van a hangszeren, ami így szól. És közben a gyerekek természetesen kézműves foglalkozáson vesznek részt. Ezekre a folkklubokra mindig hívunk az adott tájegységből egy mestert, aki ott él, és hitelesen be tudja mutatni a tájegység jellemzőit. Gyűlölöm ezt a szót, meg pontatlan is, hogy adatközlő¹⁹ vagy hagyományőrző, mert ők ennél többek, ők mesterek, akik ebben nőttek fel. Ők tényleg a szüleiktől tanultak egy természetes közegben, és ők mesélnek arról a világról, nem mi. Mi csak megkérdezzük őket interjú formában, és ez így sokkal élvezetesebb és szerethetőbb, és azt is látjuk, hogy tényleg működik, mert visszajáró törzsközönségünk van. Egy ilyen folkklub általában vasárnap délután kettőtől hatig tart, és Sopron mellől, Ágfalváról van egy négyfős társaság, akik mindig ott vannak. De jönnek Veszprém megye másik végéről, Budapestről, vagy éppen Dél-Alföldről és Szegedről is. Mert tudják, hogy ez egy értékes, jó program. Egy igazi családi program.

Azért mondtam, hogy a táncháztalálkozó a legnagyobb ilyen rendezvény, mert pünkösdkor mi a szabad táncház gondolatával egy nagyon régi igényt próbálunk kielégíteni és annak megfelelni (*2022-es Kőfesz – a szerk.*). Ráadásul van egy kerek évfordulónk is, mert 50 éves a táncházmozgalom.²⁰ (*Az első magyarországi táncház 1972. május 16-án volt Budapesten a Liszt Ferenc téren – a szerk.*)

¹⁶ <https://topszotar.hu/angolmagyar/headset>

¹⁷ <https://www.arcanum.com/hu/online-kiadvanyok/Lexikonok-magyar-neprajzi-lexikon-71DCC/a-a-71E01/atvetos-71FA7>

¹⁸ <http://szalonnaband.hu>

¹⁹ <https://nagyszotar.nytud.hu/dictsearch.html?entryid=222>

²⁰ <https://hu.wikipedia.org/wiki/T%C3%A1nc%C3%A1zmozgalom>

Azt tudni kell, hogy a táncsal, a néptáncsal, a folklórral találkozó szára ma Magyarországon több mint egymillió embert jelent. Tehát aki táncházba járt, vagy a gyermeke járt táncházba, vagy néptáncoktatást kap az iskolában, ez több mint egymillió ember. Hogyha idevesszük az ének-zene órákat, ahol népdalokat tanultunk, akkor egész Magyarország érintett a mozgalomban, de ez persze erős túlzás lenne. Ehhez képest van egy táncháztalálkozó általában húsvétkor nagyszombaton meg nagypénteken egy arénában és annak a buszpályaudvarán van a szabad tánc lehetősége, és ennyi a táncház. Régen, míg le nem égett a Budapest Sportcsarnok, ahogy ott be lehetett jutni a „küzdőtérre” – ami tizenegynéhány bejáratot jelentett, ahogy körbesétáltunk –, minden egyes bejáratnál teljesen spontán előkapta egy banda vagy egy hirtelen összeverődött baráti társaság a hangszereket, és muzsikáltak. Erre az örömenére egy szabad tánc alakult ki, és utána mentünk be a hivatalos programra. Ez mára teljes mértékben eltűnt, pedig hiányzik a zenészeknek is meg a táncosoknak is, de senki nem vállalta fel ennek a megszervezését. Mi vállaltuk, ezért pünkösdkor a Káli-medencében egy olyan rendezvényt szervezünk, ami szó szerint szabad. Szabad azért, mert a szabad ég alatt zajlik egy gyönyörű épített környezetben, nádfedeles házak között, mely abba a világba viszi vissza a folklórt, ahonnan mi kaptuk. Most azt ünnepeljük, hogy a falvakból, de Erdélyből is bekerült a néphagyomány, a népművészet, a néptánc, a népzene a Liszt Ferenc téri most már Írók Boltjába, a Kassák Klubba,²¹ ahol a táncházak zajlottak. De ennek nem ez a természetes közege. Ez egy jó dolog, hogy a városi ember ezt megtanulhatja, de aki művelni szeretné, az művelje ott, tanulja meg ott, ahol nem balettszőnyeg van, hanem por, ahol lejt az udvar, ahol csűr van.

És itt jön a pajta²² gondolata, amelyet ezért is építettük, hogy legyen egy táncos hely itt a Káli-medencében. A célunk az, hogy a magyarországi folklór központra leljen a medencében. Ezen dolgozunk, és minden rendezvényünket ez alá a cél alá rendeljük. És miért mondom, hogy a folklór fontos? A Kőfeszten 4-5 nap alatt több mint 200 program van. Ennek a fele gyerekprogram. A gyerekprogramoknak a 90 százaléka valamilyen szinten népzenevel, táncsal, vásári komédiával, népi színművel, népmesével kapcsolatos. Mert hisszük azt, hogy a gyereken keresztül hozható el az idősebb generáció. Ezenfelül a gyermek jövőre is el akar majd jönni, ahogy ez be is bizonyosodott, mert itt jól érzi magát. Ráadásul az összes rendezvényünk ingyenes, tehát marketingszempontból mi arra ügyelünk, hogy a minőséget garantáljuk, mert ez is egyfajta szűrő, hiszen egy ingyenes rendezvényre nyilván sokan jönnek.

Ami nálunk fontos, más hasonló rendezvényekkel ellentétben, hogy biztos mindenki volt már olyan szituációban, hogy kifizette a borsos, vagy kevésbé

²¹ http://www.bmknet.hu/kozmuve-cdk/6/html/pages/20_50.html

²² <https://wikiszotar.hu/ertelmezo-szotar/Pajta>

borsos jegyárat, napi jegyárat, és onnantól kezdve eltűnt az életéből az, hogy önfeledten jól érezze magát, mert tudat alatt, még ha be sem vallja, mindig ott volt a fejében, hogy vajon azért a pénzért, amit kifizettem, megfelelő élményben vagy szolgáltatásban van-e részem. Mert az ember nyilván figyel a pénztárcájára, és nem tudja magát elengedni. Nem tudja magát jól érezni. Nálunk van 200 program, eljön valaki, és mondjuk valamelyik produkció nem tetszik neki, akkor nem fog azon zsörtölődni, hogy ezért fizettem több ezer forintot, pedig ez mennyire nem tetszik, hanem ott van még másik hetven program két kilométerrel arrébb, melyet egy gyönyörű tájon sétálva elérhet, és ott kap egy újabb programot. Figyelünk arra is a gyerekeknél, és ez is fontos szempont nálunk, hogy nincs szigorú menetrend. Nincs darálás, aztán viszontlátásra, mindenki mehet haza, hanem minden olyan gyerekprodukcióval, legyen az gólyalábas, legyen az bábszínház, vagy vásári komédiás, úgy szerződünk, hogy ugyanazt a produkciót egy nap kétszer játssza el két helyszínen. Miután nincsenek nagy távolságok, ezért hogyha pelenkázás miatt, vagy megcsúszott ebéd, vagy délutáni alvás, vagy bármi miatt nem érnek oda mondjuk a 11 órás programra, ugyanazt a programot egy faluval odébb 3–4 órakor megkapják. Tehát nem maradnak le tulajdonképpen semmiről, ezért gondolom, hogy ez egy eléggé családbarát megközelítés.

A szabad táncház esetében azt gondoltuk, hogy nem akarunk mi Magyarország összes falujának a táncából ízelítőt adni, hanem kiválasztottunk négy olyan tájegységet, ami népszerű a zenészek, a táncosok, de a laikusok meg a mozgalomhoz szorosan kapcsolódó emberek körében is. Ez a Mezőség, Szatmár, Kalotaszeg és természetesen Szék, mert ugye az egész Székről indult, ami a legkönnyebben tanítható tánc, és sajnálatos módon az elmúlt évtizedekben a táncházakból teljesen kikopott, pedig a legnagyobb sikerélményt jelenti.

Minden Kőfeszten az első este székít tanítók, és nincs olyan önmagát botlábnak tartó ember, aki életében először táncol és ódzkodik, hogy felálljon vagy ne, vagy nem tudja melyik a jobb láb, melyik a bal láb, aki ne tudná elsajátítani az alapokat. Jó, nem feltétlenül színpadképes táncos lesz belőle, de neki öröm, hiszen a nulláról vagy a mínusz 30-ról eljutott valahova, és ráadásul nekem is öröm, mert népzeneire táncol. Mert ugye általában az szokott még lenni, kicsit bódultabb embereknél, hogy azt gondolják, a népzeneire és a mezőségre tulajdonképpen a swing és a rock and roll a megfelelő tánc, mi pedig megmutatjuk neki, hogy ez nem így van. Mert például a mezőségre a mezőségi a megfelelő tánc.

A Kőfesztenek és az itt lévő hangulatnak, hovatovább a közösségépítésnek a folklórnál nem nagyon van jobb aggregátora. Még ha valaki úgy is áll hozzá, hogy de ciki táncházba járni, attól még fel fogja ismerni a népdalt, és ha felismeri a népdalt, akkor bizony ennek az egésznek a részesévé válik, el fogja hozni a gyereket, és a gyerek fogja meggyőzni arról, hogy ez egy jó dolog.

Tavaly már 15 ezren voltak a Kőfeszten. Mi arra ügyelünk, hogy ez a 15 ezres létszám ne menjen feljebb, mert ez a sok ember nagyon szépen elfér a tíz tele-

pülésen elszórtan. Én azt gondolom, hogy ez az a lélektani határ, aminél miután nincs belépő, nincs kereskedelmi kényszer, hogy mi milyen bevételeket szerezünk, ezért meg tudjuk szűrni azt is, hogy ki lép fel. Az, hogy mennyien jelentkeznek hozzánk, hogy szeretnének fellépni, az egy dolog. De hogy abból ki léphet fel, azt ebből a szempontból vizsgálva mi döntjük el. Ennek megfelelően vannak olyan produkciók, aminek nincs helye a Kőfeszten. Mondjuk Józsi és Bobi vidám, mókás történetei, vagy egy felfújható lufi, vagy ilyen buborék, amibe bele lehet lépni és gurul le a domboldalon, az biztos jó dolog, és van olyan rendezvény, ahol ennek helye van, de mi szalmabálákra ültetjük a gyerekeket, fajtékókkal játszanak, így nálunk ilyenek nincsenek.

Van viszont kosárfonás, ahol a mester, aki tanít, nemcsak kosarat fon, hanem nagyon ügyelünk arra, hogy olyan kicsi kis tárgyak elkészítését mutassa be, amit haza tudnak vinni, ami emlék, amire büszkék, amit meg tudnak mutatni. És természetesen nem csak népzene van, ne egy kizárólag folklórfesztiválra gondoljunk, mert itt a Misztráltól²³ Ferenczy Gyuriig,²⁴ a Liszt Ferenc Kamarazenekartól²⁵ a Szent Efrém Férfikarig²⁶ nagyon sokan, sok műfajból szerepelnek. Dresch Misiék például állandó résztvevői a fesztiválnak, amit azért is emelek ki, mert amióta mi vagyunk, azóta Dresch Misi Kossuth-díjat, Navratil Andi²⁷ Liszt Ferenc-díjat kapott, és még sorolhatnám. Viccesen azt is mondhatnám, hogy aki díjat akar, az hozzon olyan minőségű produkciót, hogy meghívjuk a Kőfesztre, és akkor egyenes út vezet a március 15-i díjátadóra. Ez persze nem ilyen egyértelmű, de még ezt is meg lehetne szlogenként fogalmazni.

Mindenesetre a lényeg az, hogy ezek azok a produkciók, amelyekkel úgy tudunk működtetni értelmesen egy négynapos rendezvénysorozatot, hogy senki nem hagyja el rossz szájjal a fesztivált. És még egy gondolat, ami az első perctől kezdve szlogenünk volt, ami alapvetően azért alakult ki, mert borzasztóan rossz a mobilfedettség a térségben, hogy mi itt élőben chatelünk. Ezért van nagyon sok kerekasztal-beszélgetés is. Ami lokális és történelmi. A lokális alatt azt értem, hogy a témák valamilyen módon a Káli-medence történetéről szólnak. Vagy ott a Somogyi Győzőék²⁸-féle környezetvédő társaság, ami most

.....
²³ A Misztrál együttes hazai és külföldi költők verseit zenésíti meg sajátos hangon.
[https://hu.wikipedia.org/wiki/Misztr%C3%A1l_\(egy%C3%B3ttes\)](https://hu.wikipedia.org/wiki/Misztr%C3%A1l_(egy%C3%B3ttes))

²⁴ Máté Péter-díjas magyar szájharmonika-művész, énekes, hegedős, gitáros.
[https://hu.wikipedia.org/wiki/Ferenczy_Gy%C3%B6rgy_\(zen%C3%A9sz\)](https://hu.wikipedia.org/wiki/Ferenczy_Gy%C3%B6rgy_(zen%C3%A9sz))

²⁵ A Liszt Ferenc Kamarazenekar 1963-ban Budapesten megalakult komolyzenei zenekar.
https://hu.wikipedia.org/wiki/Liszt_Ferenc_Kamarazenekar

²⁶ A férfikar „fő célja a bizánci rítusú keresztény világ vokális örökségének kutatása, bemutatása és népszerűsítése”. https://hu.wikipedia.org/wiki/Szent_Efr%C3%A9m_F%C3%A9rfikar

²⁷ Navratil Andrea énekes, a Fonó zenekar tagja. https://hu.wikipedia.org/wiki/Fon%C3%B3_Zenekar

²⁸ Somogyi Győző Kossuth-díjas grafikus, festőművész, a nemzet művésze.
<https://mmakademia.hu/alkoto/-/record/MMA7464>

volt 30 éves. Vagy a beszélgetések az ott forgatott filmekről a filmesekkel, Cserhalmi Györgytől²⁹ kezdve tényleg a korábban felsoroltak mindegyike ott volt ezen a beszélgetésen. Nekem ez személy szerint azért is külön öröm, mert mindegyikük elmondta, hogy miattam jöttek, és vállalták a beszélgetéseket. Ilyen szempontból ez egy jóleső történet volt. A történelmi témák esetében pedig a *Múlt-kor* folyóirattal,³⁰ Bartal Csabával van egy nagyon jó együttműködés. Itt mindig egy olyan témát választunk, ami izgalmas. Például a Trianon-centenárium adta magát. 2021-ben a Bethlen-korszakot, a Bethlen István³¹-vezette kormány szintén százéves jubileumát vettük alapul. Különösen izgalmas volt ez abban az összevetésben, hogy egy válság után – ami akkor egy háború utáni, most a Covid következményeként megjelenő gazdasági válsággal összevetve – hogyan lábalt ki a Bethlen-kormány.

Idén (*2022-ben – a szerk.*) építsünk iskolát, templomot jeligével Klebelsberg Kuno³² munkásságát vesszük górcső alá, de ezt sem tudományos előadások keretein belül, hanem egy értelmes beszélgetés mentén. Ami ebben nekem a legjobban esik, hogy telt ház van az összes kerekasztal-beszélgetésen, látszik, hogy igény van rá. És ez az, amit én jó szívvel ajánlok a többi fesztiválnak, hogy nem kell azt gondolni, hogy a szórakozás egyenlő azzal, hogy csápolunk az első sorban, vagy táncolunk, vagy egyebek, mert mi nagyon szeretnénk, és ez tényleg egy ilyen többször hangoztatott gondolat, hogy ne csak érzelmekben, lélekben, hangulatban, hanem szellemileg is gyarapodjanak azok, akik eljönnek a Kő-fesztre.

²⁹ A nemzet színésze címmel kitüntetett, Kossuth- és Balázs Béla-díjas magyar színész, érdemes művész. https://hu.wikipedia.org/wiki/Cserhalmi_Gy%C3%B6rgy

³⁰ Történelmi magazin, portál. <https://mult-kor.hu>

³¹ Jogász, mezőgazdász, politikus. 1921 és 1931 között Magyarország miniszterelnöke. [https://hu.wikipedia.org/wiki/Bethlen_Istv%C3%A1n_\(politikus\)](https://hu.wikipedia.org/wiki/Bethlen_Istv%C3%A1n_(politikus))

³² A Magyar Királyság vallás- és közoktatásügyi minisztere. https://hu.wikipedia.org/wiki/Klebelsberg_Kuno

A Magyar Művészeti Akadémia Művészetelméleti és Módszertani Kutatóintézet korábban megjelent filmszakmai kiadványai

